MATTHEW

Warefa'aia

Feni rawani'a wareaa Matthew fi warewareaa mei Tela'ana Jesus, mei na fa'unainia mei Haidaa laloo fei rawarawa fi'ugaia, fei hesuwii fei Bu'u Apuna. Feni bu'u na u'u ba fei rawani'a warea abaa manumanuu ei Jew ua, ma'uaa minaa ei rama'a. Jesus na wanini, pudugufai, wadu'ai a'a fei manimania, na fatawa ma na asi'aa a'a fei ma'ea.

Jesus nado'o fa'asi'anaa fei bigi'ana yei Galilee ma nene, Jerusalem. Hia pa'aa feroia. Na feroinaa fei haparaiaa mei Haidaa ma ana na pa'i foraforana. Ei feroiana fi warewareaa haipani manumanu: a. fei u'uga pafoo fei maugeni (5-7), b. feroia a'a ei hefua ma helagui wagii fei bigi'aa ro'ou (10), c. warehanunuia wagii fei haparaia i pafea (13), d. ei feroia wagii fei mau nenegia (18), e. ei feroia wagii feni pedupeduu feni ano ma batanai fei haparaia ba i nomai (24-25).

Fei Wawapugee Jesus
(Luke 3:23-38)

1 Fei wa'afa'aiaa minaa fei wawapuge i nomai
wagina Jesus Christ, mei pai David, mei pai Abra-
ham:

2 Abraham na fuainaa Isaac, mei amaa Jacob.
Jacob na fuainaa Judah mawe ei lofuna,
3 Judah na fuainaa Perez ma Zerah. Inaa lagua,
Tamar.

Perez na fuainaa Hezron, mei amaa Ram.
4 Ram na fuainaa Amminadab.
Amminadab na fuainaa Nahshon.
Nahshon na fuainaa Salmon.
5 Salmon na fuainaa Boaz ma mei inaa Boaz, Rahab.
Boaz na fuainaa Obed ma mei inaa Obed, Ruth.
Obed na fuainaa Jesse
6 ma Jesse na fuainaa mei hapara David.

David na fuainaa Solomon. Mei inaa Solomon, hia do'o haroo Uriah.
7 Solomon na fuainaa Rehoboam.
Rehoboam na fuainaa Abijah.
Abijah na fuainaa Asa.
8 Asa na fuainaa Jehoshaphat.
Jehoshaphat na fuainaa Jehoram.
Jehoram na fuainaa Uzziah.
9 Uzziah na fuainaa Jotham.
Jotham na fuainaa Ahaz.
Ahaz na fuainaa Hezekiah.
10 Hezekiah na fuainaa Manasseh.
Manasseh na fuainaa Amon.
Amon na fuainaa Josiah.
11 Ma Josiah na fuainaa Jeconiah* mawe ei lo-funa a'a fei au rona suganaa ro'ou Babylon.

12 Nenee fei ro'aa suganaa ro'ou Babylon:
Jeconiah na fuainaa Shealtiel.
Shealtiel na fuainaa Zerubbabel.
13 Zerubbabel na fuainaa Abiud.
Abiud na fuainaa Eliakim.
Eliakim na fuainaa Azor.
14 Azor na fuainaa Zadok.

---

* **1:11: 1:11** O, *Jehoiachin;* v. 12 anaa

Zadok na fuainaa Akim.
Akim na fuainaa Eliud.
15 Eliud na fuainaa Eleazar.
Eleazar na fuainaa Matthan.
Matthan na fuainaa Jacob.
16 Ma Jacob na fuainaa Joseph mei haroo Mary,
mei i wanininaa Jesus, mei rona roroinia
Christ.

17 Si'ei, puduu ei tawe watolaa Abraham ma
David, hefua ma obao. Ina pa'i hefua ma obao
watolaa David ma fei ba hefi'a na suganaa ro'ou
Babylon ma hefua ma obao watolaa fei gutaa
ro'ou i Babylon ma fei waniniaa mei Christ.†

Fei Waniniaa Jesus Christ
(Luke 2:1-7)

18 Fei waniniaa Jesus Christ na nomai ale'ei: mei
inana Mary na tama'ai'au ba i lalainaa Joseph,
ma'uaa ana lagutawe hainofipui ma na pa'idii
iana a'a fei Spiriti Apuna.
19 Si'ei ba mei harona, Joseph, hia hemea
wanewane rama'a, lomi na nunumiai ba i fama-
mafaia pudaa rama'a, ina nara ba i fi'alagipa'ai
a'ana.
20 Ma'uaa nenee fei naranarana fei, hemea
alo'aloo mei Fasu na fa'arewa a'ana laloo mefina
ma na ware, “Joseph, mena na'uu David, apuna
ma'au ba o duginaa Mary humumu ale'ei haromu,
uaa fei na toro laloo iana, pa'ana a'a fei Spiriti
Apuna.

---

† **1:17: 1:17** O, *Messiah*. “Mei Christ” (warea Greek) ma “mei Messiah” (warea Hebrew), hanuu guapaloei ba “Mei rona ipinaa tabana pao.”

21 I wanininaa hemea baduu wawane ma
onei roroinaa harana Jesus,‡ uaa i fatela'anaa
ei rama'aa gufuna a'a ei hafelo'aa ro'ou."
22 Ei manumanu ei, pa'afina ba i fafa'uainaa
tamanu mei Fasu nadii wareia a'a mei ma-
mama'a:
23 "Mei nanao a'u'uanarai atawe dinaa a'a
hemea wawane, i pa'i iana ma i wanininaa hemea
baduu wawane ma ro'aa roroinia Immanuel"—
hanuna ba "Mei Haidaa i a'a o'ou."
24 I'a wera Joseph, ina bigi'aa tamanu mei
alo'aloo mei Fasu na ware ba inei bigi'ia. Ma ina
noduginaa Mary humuna ale'ei harona.
25 Ma'uaa lomi na hainofipui a'ana nopa'aloo fei
ba na wanini mei baduu wawane. Ma mei amana
na roroinaa fei harana ba Jesus.

2

Fei Noramiaa ei Ano'ano

1 A'a fei au haparaiaa Herod, Jesus na wanini yei
Bethlehem fawelei Judea. Nenee fei waniniana, ei
ano'ano,* noramiaa ro'ou pepei anaa halo, rona
nomai Jerusalem
2 ma i'igai, "Amaia mei ina wanini ba haparaa ei
Jew? Hai'ouna fanunupa'aa fei pi'una pepei anaa
halo† ma ba hai'ou losuinia."
3 I'a guainaa fei mei hapara Herod, hia ma
minaa ei rama'aa Jerusalem, ronamina naranara
watauda.

---

‡ **1:21: 1:21** Fei hara *Jesus* (warea Greek) ana ale'ei fei hara *Joshua* (warea Hebrew). Hanuu guapaloei ba *mei Fasu fatela'anaa rama'a.*

* **2:1: 2:1** ei rona pa'i apa'aa ro'ou † **2:2: 2:2** O, *fanunupa'ia ei na asi'aa fei pi'u.*

4 I'a harofigupuinaa minaa ei famamoaa hu-
muu mei Haidaa mawe ei feroiaa law, na i'iginaa
ro'odu ba i wanini hitani mei Christ.‡
5 Rona ware, “Yei Bethlehem, i fawelei Judea,
uaa sifeni, feni ne'iaa mei mamama'a:
6 “ ‘Ma'uaa yoi, Bethlehem, yena malalaa Judea,
fa'ua ba onamina pusu'oroi ma'uaa, ana ona
bauana a'a ei bauaniaa Judah;
uaa, i a'amu iwe nomai hemea hapara
ma i oma'aa ei maroau, rama'aa Israel ale'ei
hemea oma'aa ei sipsipi.’ ”
7 Si'ei, Herod na haro'u'ugainaa ei ano'ano ma
i'igifagiginaa ro'ou fei pa'aa au ro'aa fanunupa'aa
fei pi'u.
8 Ma ina ware, “Hamonei aunu ma labagi-
farawaninaa mei baduu. Hamona labagipa'ia,
mi warefanau ma ana u'aree losuinia.” Ma ina
alonaa ro'ou yei Bethlehem.
9 Ro'aa guaidigaa wareaa mei hapara, rona
aunulao ma fei pi'u, fei fanunupa'aa ro'ou pepei
anaa halo,§ na nolao i ma'aa ro'ou ma no'ulao
fawelei i wagina mei baduu.
10 Ro'aa fanunupa'aa fei pi'u, ronamina ni'eni'e.
11 Ro'aa nopa'aloo fei humu, rona ma'apa'aa mei
baduu mawe mei inana Mary ma rona fa'unaa
du'uu ro'ou ma losuinia. Si'ei, rona gigiaa ei
pa ro'ou ma fania ei fanaa ro'ou—ei gold ma ei
manumanu dufaa ma hefi'adiai ranuu ei haihai
na dufa.
12 Ma si'ei ba rona apa'idigia laloo ei mefii ro'ou
ba ronei'aa hadiwe'ainaa a'a Herod, rona tonaa
hepalodiai tala ma hadiwe'idinaa gufuu ro'ou.

---

‡ **2:4: 2:4** O, *Messiah* § **2:9: 2:9** O, *fei fanunupa'aa ro'ou ei fi asi'aa*

Ponipa'ainaa Egypt

13 Ro'aa aunudii, hemea alo'aloo mei Fasu
na fa'arewa a'a Joseph laloo fei mefi. Ina
ware, “Asi'adugaa mei baduu mawe mei inana
ma ponipa'ainaa Egypt. Guta yena hawina na
warefa'aio, uaa Herod fi labaginaa mei baduu ba
i fo'afama'eia.”
14 Si'ei, i nopoilao Joseph na asi'adugaa mei
baduu ma mei inana ma rona aununaa Egypt
15 ma ina guta yei nopa'aloo fei ma'eaa Herod.
Ma si'ei, napa'aa fa'uai tamanu inadii wareia mei
Fasu a'a mei mamama'a: “Una harofa'asi'anamii
mei na'uu, baduu wawane, yei Egypt.”
16 I'a narapa'ia Herod ba rona sifi'ia ei ano'ano,
namina sibafafelo ma na faniwarea ba ronei
fo'afama'eaa minaa ei baduu wawane yei Bethle-
hem ma yei a'a ei gufu i malalana, ei rona pa'i guai
igisimasi mawe ei rotaa pa'i guai igisimasi, ale'ei
fei au i guainia a'a ei ano'ano.
17 Si'ei ba ei wareaa mamama'a Jeremiah
napa'aa fa'uai:

18 “Rona guainaa hepalo lao yei Ramah,
ai'aiga ma baua faloloa'ia,
Rachel na aigaa ei na'una;
ma lomi na nunuminaa nemea ba i faloloa'inia,
uaa lomi rona oadiai.”

Rona Hadiwe'idinaa Nazareth

19 I ma'edii Herod, hemea alo'aloo mei Fasu na
fa'arewa a'a Joseph laloo fei mefi yei Egypt
20 ma na warenaa a'ana, “Asi'aa, dugaa mei
baduu mawe mei inana ma dinaa fei gufu Israel,

uaa ei ba ro'aa fo'afama'eaa mei baduu, rona
ma'edii."
21 Si'ei, na asi'aa, dugaa mei baduu mawe mei
inana ma rona dinaa fei gufu Israel.
22 Ma'uaa i'a guainia ba Archelaus na tonaa fei
haparaiaa mei amana Herod yei Judea, ina ma'au
ba i dinaa yei. Si'ei ba laloo fei mefina na tonaa
hefaa warefa'aia, na momo'ainaa Galilee
23 ma naree guta laloo hefaa gufu, harana
Nazareth. Si'ei, nawe pa'aa fa'uai ei wareaa ei ma-
mama'a: "Ro'awe ware ba hia, hemea Nazareth."

3

John, mei Pudugufaia i Ra'a'augaa fei Tala
(Mark 1:1-8; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 A'a ei arewaa ei, John, mei Pudugufaia na no-
mai ma na u'u yei Judea fawelei abaa wawawau
rama'a
2 ma na ware, "Filoginaa naranaraa hamu'ou,
uaa fei haparaiaa mei Haidaa na rafi'i."
3 Simeni, meni idii wareia mei mamama'a Isa-
iah:
"Fei lao hemea i haroharomai fawelei abaa
wawawau rama'a,
'Ra'a'augaa fei talaa mei Fasu,
fawanewaneaa ei talana.' "
4 Fei susuu John, bigi'aa ro'ou hugoo camel ma
fei adii walana, hudii manulelele. Ei hanana,
teraupu ma musilao podu.
5 Ei rama'a noramiaa ro'odu Jerusalem ma mi-
naa ei gufu i Judea ma fawelei Jordan, rona dinaa
a'ana.
6 Rona warefania ei hafelo'aa ro'odu ma ina
pudugufinaa ro'odu laloo fei Ranu Jordan.

7 Ma'uaa i'a fanunupa'aa watauda Pharisee ma
Sadducee ba rona nomai fawelei ifi pudugufainaa
ei rama'a, ina warefanaa ro'ou, “Hamu'ou ena
na'uu wa'awa'a! Hini mei i warefa'aiaa hamu'ou
ba hamonei ponipa'ai a'a fei au sibaa, fei ba i
nomai?
8 Ei maumau hamu'ou nei fama'aia ba hamona
filogidigaa naranaraa hamu'ou.
9 Apuna naranara ale'ei ba ‘amaa hai'ou, Abra-
ham.’ U'ei warefanaa hamu'odu ba mei Haidaa
na hawia ba i fa'asi'afani na'uu Abraham a'a ei
mugoo.
10 Fei poa na udedii wagii ei waraa ei haihai ma
tamanu haihai lomi na fuafarawani, i reresumi-
naa hafi.
11 “A pudugufinaa hamu'ou ranu* wagii fei
filogiaa naranara. Ma'uaa neneu, iwe nomai
hemea na faufaudiai laraa yau ma yau ana lomi
na rawani ba a talaitonaa ei hafenaa pinena. I
pudugufinaa hamu'ou Spiriti Apuna fininaa hafi.
12 Fei nuenueina na udedii i panina ba i
famama'aa fei e'eaa nuenueina ma i tolafui'augaa
ei wheat laloo fei ude'udee ro'ou ma ei meme, i
siminaa fei hafi lomi i peretoo.”

Fei Pudugufaiaa Jesus
(Mark 1:9-11; Luke 3:21, 22)

13 Jesus noranamai Galilee ma na dinaa yei Jor-
dan ba nei pudugufinia John.
14 Ma'uaa John ba i pauninia ma na ware, “Yoi
nei pudugufinau. Tani o nomai a'au?”
15 Jesus na ware, “Agunei bigi'ia ale'eni
e'eni. Ina wanewane ba agua bigi'aa feni ba i

* **3:11: 3:11** O, *laloo ranu*

fafa'uainaa ei diware'augaa mei Haidaa." Ma si'ei, John na ugainia.
16 I'a pudugufaidii Jesus, ina asi'aa laloo fei ranu ma ana ei ua, na gigi fei gufu pafea ma ina fa-nunupa'aa fei Spiritii mei Haidaa, fei maumauna ale'ei pune fi falorogio pafona.
17 Ma hepalo lao na harogio i gufu pafea ma na ware, "Simeni, meni na'uu, meni una haguia ma unamina ni'eni'e a'ana."

4

Fei Manimaniaa Jesus
(Mark 1:12, 13; Luke 4:1-13)

1 I dii, fei Spiriti na noduginaa Jesus fawelei abaa wawawau rama'a ba nei manimania mei hani'u.
2 Nenee fei i fabao laloo gunaroa pa'aniaa are-waa ma poi, ina bao.
3 Mei manimania na nomai a'ana ma na ware, "Nabaa yoi Na'uu mei Haidaa, ware a'a eni mugoo ba ronei filoginaa faraa pidaua."
4 Jesus na ware, "Rona ne'idigia ba: 'Ei rama'a, lomi ro'aa gutalao a'a ei faraa pidaua ua, ma'uaa a'a minaa ei warea noranamai haba'umuu mei Haidaa.' "
5 I dii, mei hani'u na noduginaa hia a'a fei baua gufu na apunai ma na fa'ufalarainia pafoo fei sidesidee fei humuu mei Haidaa.
6 Ina ware, "Nabaa yoi Na'uu mei Haidaa, fa-pasinaa yoi pu. Uaa rona ne'idigia:
" 'I ware a'a ei alo'alona
ba ronei hadumio
ma ro'aa poronaa yoi pafea a'a ei panii ro'odu
ba nepalo mugoo nei'aa bi'a'ainaa pinemu.' "

7 Jesus na warenaa a'ana, “Ana na ne'idii:
‘Apuna manimaniaa mei Fasu, mei Haidani-
amu.’ ”
8 I didiai, mei hani'u na noduginaa hia a'a hep-
alo tarea maugeni ma fama'aia minaa ei gufuu ei
hapara a'a feni ano ma ei fananamaiaa ro'ou.
9 Ina ware, “Minaa e'eni a fanio nabaa o fa'unaa
du'umu ma losuinau.”
10 Jesus na warefania, “Faraua a'au, Satan! Uaa
na ne'idii ba ‘Losuinaa mei Fasu, mei Haidaniamu
ma biginenegi'uaia.’ ”
11 I dii, mei hani'u na di'ininia ma ei alo'alo, rona
nomai a'ana ma hadumia.

Jesus fipowe Fa'una'anaa fei U'uga (Mark 1:14, 15; Luke 4:14, 15)

12 I'a guainia Jesus ba rona aunaa John humuu
bobo'aia, na hadiwe'inaa Galilee.
13 Na di'ininaa Nazareth ma aunu, reguta Ca-
pernaum, yei papaa fei ranu fawelei Zebulun ma
Naphtali—
14 ba i fafa'uainaa ei idii wareia mei mamama'a
Isaiah:
15 “Fei malalaa Zebulun ma fei malalaa Naphtali,
fei tala dinaa agi i papaa Jordan
ma fei gufu Galilee, fei gufuu ei Gentile—
16 ei rama'a rona guta laloo fei roromaa,
rona fanunupa'aa hepalo baua we'ai;
ma a'a ei rona guta i malalaa fei hanunuu fei
ma'ea,
fei we'ai na arewa.”
17 A'a fei au fei ma nolao, Jesus nawe u'u'u,
“Filoginaa naranaraa hamu'ou, uaa fei haparaiaa
mei Haidaa na rafi'i.”

Fei Harofana ei Rawarawa Otalai Nenera (Mark 1:16-20; Luke 5:1-11)

18 Ei fi talailao piyee Agii Galilee, Jesus na fa-
nunupa'aa laguei filofui, Simon, mei rona ro-
roinia Peter ma mei lofuna Andrew. Lagu'ei
sumai lepo laloo fei agi, uaa lagua dia'agi.
19 Na ware Jesus, “Nomai. Nenerau ma a fer-
oinaa hamugua tonaa rama'a ale'ei hamuna'o to
nia.”
20 Ana ei ua, lagunadii augaa ei lepoo lagua ma
nenegia.

21 I'a nodilao, na fanunupa'aa helaguidiai filo-
fui, James ma John. Lagua, na'uu Zebedee. Lagua
laloo fei wa a'a mei amaa lagua Zebedee ma
lagu'ei hinu'aa ei lepoo lagua. Jesus na harofaa
lagua
22 ma ana ei ua, laguna di'ininaa fei wa mawe
mei amaa lagua ma nenegia.

Jesus na Farawaninaa ei Funua (Luke 6:17-19)

23 Jesus na tatalai yei Galilee ma feroi laloo ei
synagogue ro'ou, na u'ugaa fei rawani'a warea
wagii fei haparaia ma na fapedugaa minaa ei mau
funua ma ei hafelo'aa unuu ei rama'a.
24 Fei u'ugana namina talaipedunaa Syria ma ei
rama'a, rona duginamii a'ana minaa ei rona funu
a'a watauda mau funua, ei naminapa'aa fi'i unuu
ro'ou, ei rona wadu'aa ro'ou ei pigea, ei rona'o
memeroi mawe ei na ma'e unuu ro'ou ma ina
farawaninaa ro'ou.

25 Hefi'a baua gupuu rama'a, noramiaa ro'ou,
Galilee, Decapolis,* Jerusalem, Judea ma ei gufu
fipepei Jordan, rona nenegia.

5

Jesus na U'u Pafoo fei Maugeni

1 I'a fanunupa'aa ei gupuu rama'a, na fanenaa
pafoo fei maugeni ma na guta. Ei otalai nenerana,
rona nomai a'ana
2 ma ina'aa feroinaa ro'ou ma na ware:

Fei Pa'aa Ni'eni'ea
(Luke 6:20-23)

3 "Ni'eni'ea a'a ei rona fapapanai a'a mei Haidaa,
uaa fei haparaia pafea, manumanuu ro'ou.
4 Ni'eni'ea a'a ei ronapa'aa faloloa'i,
uaa i pa'i nemea ba i farawaninaa ei nara-
naraa ro'ou.
5 Ni'eni'ea a'a ei rona fafafauaa naranaraa ro'ou,
uaa ro'awe tonaa fei malagufu.
6 Ni'eni'ea a'a ei rona bao ma sigigi wagii ei
wanewaneaa manumanu,
uaa ro'awe magu.
7 Ni'eni'ea a'a ei rona faloloa'inaa hefi'a,
uaa nemea iwe faloloa'inaa ro'ou.
8 Ni'eni'ea a'a ei na fafa'arai ei naranaraa ro'ou,
uaa ro'aa fanunupa'aa mei Haidaa.
9 Ni'eni'ea a'a ei rona'o fapedugaa fisibaiaa hefi'a,
uaa nemeadiai iwe roroinaa ro'ou na'uu mei
Haidaa.
10 Ni'eni'ea a'a ei rona to fi'ia wagii ei manumanu
na wanewane,
uaa fei haparaia pafea, manumanuu ro'ou.

---

* **4:25: 4:25** Hanuna warea Greek ba *Hefua Gufu*

11 “Ni'eni'ea a'a hamu'ou nabaa ena rama'a,
rona warefafeloaa hamu'ou, haperararaiaa
hamu'ou ma warefasifi ba hamona bigi'aa ei
maumau hafelo ma rona bigi'aa ei manumanu ei
a'a hamu'ou, uaa yau.
12 Ni'eni'e ma unuwenuwe, uaa na bauanai fei
pono'aa hamu'ou i pafea, uaa ana rona haper-
araraiaa ei mamama'a mina.

Fei Agi ma fei We'ai
(Mark 9:50; Luke 14:34, 35)

13 “Hamu'ou ale'ei agii feni malagufu. Ma'uaa
nabaa fei agi na pa'ai fei agi'agiana, batanai
ba i agi'agiadiai? Lomidiai bigi'ana; hepalo ua
bigi'ana ba ro'aa siminaa ano ma ro'aa talaiha-
puninia ei rama'a.
14 “Hamu'ou ale'ei we'ai feni malagufu.
Hepalo baua gufu pafoo maugeni, pa'aa lomi i
ude'opa'aipa'i.
15 Ana lomi ba ei rama'a, ro'aa ha'inaa ei we'ai
ro'ou ma augia haroo hepalo hagi. Ma'uaa ro'aa
augia pafoo fei ude'udena ma i we'ainaa minaa ei
rama'a laloo fei humu.
16 Ana ale'ei, fawe'ainaa ei we'ai hamu'odu i
pudaa ei rama'a ba ro'aa fanunupa'aa ei rawani'a
bigi'aa hamu'ou ma uduginaa mei Amaa hamu'ou
pafea.

Fei Fafa'uaiaa fei Law

17 “Apuna nara ba eni a nomai ba a fapedugaa
fei Law o ei Mamama'a; abaa eni a nomai ba
a fapedugaa ro'ou, ma'uaa ba a bigi'aa tamanu
ronadii wareia.
18 A warefa'uai a'a hamu'ou ba, i apa'ai fei haroo
pafea ma feni malagufu, ma'uaa lomi ba i pa'ai

ma'ida ne'ia, o hepalo dibaa nene'i wagii fei Law
hawina ba minaa ei manumanu lalona na nodigi-
mai.
19 Hini i barafeaa ma'ida ei warea lalona ma
feroinaa hefi'a ba ronei bigi'ia ale'ei, hia, lomi ba
i pa'i harana a'a fei haparaia pafea, ma'uaa hini
i feroi ma neneraa eni warea eni, iwe pa'i baua
harana a'a fei haparaia pafea.
20 Uaa u'ei warefanaa hamu'ou ba nabaa
ei wanewaneaa hamu'ou lomi i muainaa ei
wanewaneaa ei Pharisee mawe ei feroiaa law,
pa'aa lomi ba hamo'aa wadu'ainaa laloo fei
haparaia pafea.

Fo'afama'e

21 "Hamona aida ba ei rama'aa mina, rona
guainia ba, 'Apuna fo'afama'e, ma hini i
fo'afama'e, i oa a'a fei dududua.'
22 Ma'uaa u'ei warefanaa hamu'ou ba hini i siba
a'a mei lofuna,* ana i oa a'a fei dududua. Hepalo-
diai, hini i ware 'Raca'† a'a mei lofuna, hia, i u i
pudaa ei Sanhedrin. Ma'uaa hini i ware ba, 'Yoi
pa'aa lomi apa'amu!' i fagiana a'a fei hafi lomi i
peretoo.
23 "Si'ei, nabaa o'aa augaa ei fanamu a'a fei
tawahafi na apunai yei humuu mei Haidaa ma yei
ona nonominia ba mei lofumu na pa'i awatana
a'amu,
24 di'augaa fena fanamu yena i ma'aa fena tawa-
hafi na apunai. Ma do'o aunu ma fawanewaneia
a'a mei lofumu. Nene, hadiwe'imai ma fanaa fei
fanamu.

---

* **5:22: 5:22** Hefi'a ne'ia ba *mei lofuna ma lomi pa'afina* † **5:22: 5:22** Warea Aramea ba *yoi poapoa*

25 “Fawanewanebatafainia a'a mei i bidi ununa
a'amu, mei ba i dududuio. Bigi'ia ei hamu'eifi
talailao i ma'aa tala. Nabaa lomi, i aunaa yoi i
panii mei fadududua ma mei fadududua i aunaa
yoi panii mei ba ipowe aunaa yoi humuu bobo'aia.
26 A warefa'uai a'amu, lomi o asi'aa hawina ona
hodipedugaa ei mugoo po'ina.‡

Fiharoharoipa'aia

27 “Hamona aida ba ei rama'aa mina, rona
guainia ba, ‘Onei'aa fiharoharoipa'ai.’
28 Ma'uaa u'ei warefanaa hamu'ou ba
hini i nanamainaa nemea pifine, ina
fiharoharoipa'aidii a'ana laloo fei naranarana.
29 Nabaa fei pudamu pepei ma'au i fafeloio,
walesiminia. Ina rawani ba hepalo ua manu-
manuu unumu na pa'ai laraa fei ba minaa ei
unumu i baroronaa waduhero.
30 Ma nabaa fei panimu pepei ma'au i fafeloio,
famosuia ma siminia. Ina rawani ba hepalo ua
manumanuu unumu na pa'ai laraa fei ba minaa
ei unumu i baroronaa waduhero.

Fi'alagia
(Matthew 19:9; Mark 10:11, 12; Luke 16:18)

31 “Ina udedii fei warea ba, ‘Hini mei i di'ininaa
mei harona pifine, inei fania hepalo ne'ifa'aia ba
lagu'aa fi'alagii.’
32 Ma'uaa u'ei warefanaa hamu'ou ba hini i
fi'alagii a'a mei harona pifine, nabaa mei pifine
mei lomi na fiharoharoipa'ai, i fapasiaa mei pifine
mei, ale'ei ba hia na fiharoharoipa'ai ma hini

‡ **5:26: 5:26** Warea Greek *kodrantes*

nemea i lalainaa mei pifine, mei i fi'alagii a'a mei
harona, hia, na fiharoharoipa'ai.

Ei Fa'unaia

33 "Hamona aida ba ei rama'a mina, rona guaidi-
gia ale'ei ba, 'Onei'aa madi'inaa ei fa'unaiamu;
ma'uaa bigi'aa tamanu ona warefa'uanainia a'a
mei Fasu.'
34 Ma'uaa a warefanaa hamu'ou ba, apunawe
fa'unainaa hepalo manumanu: ale'ei fei gufu
pafea, uaa fei, gutanaa mei Haidaa;
35 o feni malagufu, uaa feni, labenaa pinena;
o fa'unainaa Jerusalem, uaa fei, gufuu mei Baua
Hapara.
36 Apuna fa'unainaa fei tabamu, uaa lomi ba
owe fafilogipa'aa hepalo hugoo taba ba i po'i o
hararapa'o.
37 Ma nabaa hamo'aa ware ba 'Hi'i' wagii hepalo
manumanu, ware ua ba 'Hi'i' ma nabaa hamo'aa
ware ba 'Lo'e', ware ua ba 'Lo'e', nabaa na
pa'idilao warea, fei, noranamai a'a mei hafelo'a.

Nabaa O Waleaa Pudau, A Waleaa Pudamu (Luke 6:29, 30)

38 "Hamona guaidigia ba, 'Nabaa nemea i
waleaa pudaa nemea, ana i waleaa pudana ma
nabaa nemea i fa'aguguaa difoo nemea, ana i
fa'aguguaa difona.'
39 Ma'uaa u'ei warefanaa hamu'ou ba onei'aa
fadugeaa nemea hafelo'a rama'a. Nabaa nemea
i laparaa manufimu pepei ma'au, momo'aifania
pepei anaa.
40 Ma nabaa nemea i dududuio ba i tonaa fei
lawalawamu, fania fei hawaa ugumu anaa.

41 Nabaa nemea forafora i fatalainio ale'ena
heai kilometre, talaifipui a'ana ale'ena guai kilo-
metre.
42 Fani a'a hini i i'igainio ma apuna ofadugaa
mei ba ido'o to a'amu ma nene, i hodi'ia.

Haguaa ei Bidibidii Unuu Hamu'ou
(Luke 6:27, 28, 32-36)

43 "Hamona aida ba rona ware ale'ei mina ba,
'Haguaa mei gufumu ma fahafelo a'a mei bidibidii
unumu.'
44 Ma'uaa u'ei warefanaa hamu'ou: Haguaa ei
bidibidii unuu hamu'ou§ ma lafulafunaa ei rona
haperararaiaa hamu'ou
45 ba hamowe oa ale'ei na'uu mei Amaa
hamu'ou pafea. Ina fa'asi'anaa fei halo a'a ei
hafelo'a mawe ei rawani'a ma faropanaa fei
maunu a'a ei rona wanewane mawe ei lomi rona
wanewane.
46 Nabaa hamona haguaa ena rona haguaa
hamu'ou, tamanu pono'a ba hamo'aa tonia? Haa,
ei otonaa mugoo po'ii gavaman, lomi rona'o bigi'ia
ale'ei?
47 Ma nabaa hamu'ou farawani ua a'a ei lofuu
hamu'ou, batanai ei ba ei maumau hamu'ou i
muainaa hefi'a? Haa, ei roromaa, lomi rona'o
bigi'ia ale'ei?
48 Ei maumau hamu'ou neiminapa'aa fafa'arai
ua ana ale'ei ei maumau mei Amaa hamu'ou
pafea.

6

Fani a'a ei Lomi Rona Pa'i

§ **5:44: 5:44** Hefi'a ne'ia ba, *unuu hamu'ou ma haweginaa ena rona umuio, farawaninaa ena na bidibidi unuu ro'ou a'amu*

1 “Hamonei'aa bigi'aa ei rawani'a bigi'aa
hamu'ou i pudaa rama'a ba ro fanunuia. Nabaa
hamona bigi'ia, lomi ba hamo'aa pa'i pono'aa
hamu'ou a'a mei Amaa hamu'ou pafea.

2 “Si'ei, nabaa ona fani a'a ei lomi rona pa'i,
apuna warefa'aiaa ei rama'a a'a ei maniwa, ale'ei
rona'o bigi'ia ei ware'oni laloo ei synagogue ma
yei ma'aa tala ba ei rama'a ronei fani ma'aua a'a
ro'ou. A warefa'uai a'a hamu'ou ba rona todigaa
minaa ei pono'aa ro'ou ena rona tenaa ro'ou ei
rama'a.
3 Ma'uaa ena ona fani a'a ei lomi rona pa'i,
apuna fa'aiaa fei panimu pepei mauwi ba tamanu
ei bigi'aa fei panimu pepei ma'au
4 ma ei fanamu i ude'opa'ai. Ma mei Amamu,
mei i fanunupa'aa ei bigi'opaiamu, iwe fani
pono'amu.

Lafulafua
(Luke 11:2-4)

5 “Ena hamona lafulafu, apuna bigi'ia ale'ei ena
ware'oni, uaa rona nunuminia ba ro'aa ufalarai
ma lafulafu laloo fei synagogue ma i ma'aa tala ba
ei rama'a, ro'aa fanunupa'aa ro'ou. A warefa'uai
a'a hamu'ou ba rona todigaa minaa ei pono'aa
ro'ou.
6 Ma'uaa ena hamona'o lafulafu, wadu'inaa
humuu hamu'ou, fare'aa fei gigei ma lafulafu-
naa a'a mei Amaa hamu'ou, mei lomi hamo'aa
fanunupa'ia. Ma mei Amaa hamu'ou, mei i
fanunupa'aa ei bigi'opa'aiaa hamu'ou, iwe fani
pono'aa hamu'ou.

7 Ma ena hamona'o lafulafu, apuna bababau'u
ua ale'ei ei rama'aa roromaa, uaa rona nara ba i
guaipa'aa ro'ou a'a ei watauda wareaa ro'ou.
8 Apuna neneraa ei maumau ro'ou, uaa
hamotawe i'iginia ma mei Amaa hamu'ou na
apa'idigaa ei nunumiaa hamu'ou.
9 “Si'ei ba ei mau lafulafuaa hamu'ou nei ale'eni
feni ba:
“ ‘Mena Amaa hai'ou pafea,
fei haramu na honua,
10 fei haparaiamu nei nomai,
ei nunumiamu, hai'ou bigi'ia yeni malagufu,
ana ale'ei rona'o bigi'ia yena gufu pafea.
11 Fani hanaa hai'ou wagieni
ma laloo minaa ena hepapalo arewaa.
12 Futoaa ei hafelo'aa hai'ou,
ana ale'ei hai'ouna'o futoaa hafelo'aa ei rona
fahafelo a'a hai'ou.
13 Onei'aa duginaa hai'ou a'a ei manimania,
ma'uaa dugitata'ainaa hai'ou a'a mei
hafelo'a.’*
14 Uaa, nabaa hamu'ou futoaa ei hafelo'a ena
rama'a, ena rona bigifahafelo a'a hamu'ou, mei
Amaa hamu'ou pafea, ana i futoaa ei hafelo'aa
hamu'ou.
15 Ma'uaa, nabaa lomi hamo'aa futoaa ei hafelo'aa
ena rama'a, ei rona bigifahafelo a'a hamu'ou,
mei Amaa hamu'ou pafea, ana lomi i futoaa ei
hafelo'aa hamu'ou.

Fabaoa

---

* **6:13: 6:13** O, *hai'ou a'a ei hafelo'a;* hefi'a ne'ia ba / *uaa ona pa'i fei haparaia ma fei faufau ma fei hawera ranimai ranimai. Amen.*

16 “Ena hamona fabao, apuna fanunufaloloa'i
ale'ei fei mau bigi'aa ena ware'oni, uaa rona'o
fanunufaloloa'i ba ei rama'a, ronei fanunu'apa'ia
ba ro'ei fabao ei. A warefa'uai a'a hamu'ou ba
rona todigaa minaa ei pono'aa ro'ou.
17 Ma'uaa ena hamona fabao, igi pao tabaa
hamu'ou ma rapu'aa pudaa hamu'ou
18 ba ei rama'a, lomi ro'aa fanunu'apa'ia ba
hamo'ei fabao ma'uaa, unaa mei Amaa hamu'ou,
mei lomi hamona fanunupa'ia; ma mei Amaa
hamu'ou, mei na fanunupa'aa ei bigi'opa'aiaa
hamu'ou, iwe fani pono'aa hamu'ou.

Ei Pa'aa Rawani'a Manumanu i Pafea
(Luke 12:33, 34)

19 “Apuna auma'aa ei pa'aa rawani'a manu-
manumu yeni malagufu, yeni na pa'i pugo'a ma
po'ai i fafeloia ma ei fafanao ro'aa wadu'ai ma
topa'ainia.
20 Ma'uaa auma'aiaa ei pa'aa rawani'a manu-
manumu yei gufu pafea, uaa lomi na pa'i pugo'a
ma po'ai i fafeloia ma lomi na pa'i fafanao ba ro'aa
wadu'ai ma topa'ai.
21 Uaa hitani ei augamu ei pa'aa rawani'a manu-
manumu, ana na ude yena fena naranaramu.

Fei We'ai fei Unu
(Luke 11:34-36)

22 “Fei puda, we'ai fei unu. Nabaa fei pudamu
na rawani, minaa fei unumu, ana imina we'a.
23 Ma'uaa, nabaa fei pudamu na hafelo, minaa
fei unumu, ana imina roroma. Si'ei ba, nabaa fei
we'ai a'amu na roro, iminapa'aa rorofafelo!

Mei Haidaa ma ei Manumanu (Luke 16:13)

24 “Lomi nemea i nafii a'a helagui fasu. Nabaa
ale'ei, i fabidibidinaa ununa nemea ma haguaa
nemea, o i bigifawe'i a'a nemea ma narafafelo a'a
nemea. Lomi na hawia ba o nafii a'a minaa lagua—
mei Haidaa ma fei Mugoo Po'i.

Apuna Naranara Watauda (Luke 12:22-31)

25 “Si'ei, u'ei warefanaa hamu'ou, apuna nara-
nara watauda a'a fei gutanaa hamu'ou ale'ei ba
hamo'aa hana o hunumaa tamanu; o, a'a ei unuu
hamu'ou ba hamo'aa rafe tamanu. Haa, fei
gutanaa hamu'ou, manumanuu du'ua ua? Ma ei
unuu hamu'ou, manumanuu lawalawa ua?
26 Fanununaa ei manufididau; lomi rona faro,
o hufu, o auma'a i laloo leaa ro'ou, ma'uaa mei
Amaa hamu'ou pafea na faguaa ro'ou. A'a ba
fei gutanaa hamu'ou baua manumanu laraa fei
gutanaa ro'ou?
27 Nemea hamu'ou ana i famalapa'ia gutanana
wagii fei ba i naranara watauda?†
28 “Hamatani hamomina naranara watauda a'a
ei lawalawaa hamu'ou? Fanununaa ei lily fei ano
ba batanai ro'ei habe. Lomi rona bigifatemu o
tawitawi.
29 Ma'uaa u'ei warefanaa hamu'ou ba Solomon
a'a ei watauda rawani'a hawerana, lomi na
lawalawai ale'ei ei manumanu ei.
30 Nabaa mei Haidaa na fani hawera a'a ei gua-
naa feni ano, ei yeni wagieni ma narani hanaa fei

† **6:27: 6:27** O, *ana i famalaiaa anaia ale'ei hepalodiai cubit*

hafi, haa, lomi ba i fanidiai hawera a'a hamu'ou
ena lomi na we'i naranaraa hamu'ou?
31 Hee, apuna naranara watauda ma ware ale'ei
ba, ‘O'aa hanaiaa tamanu?’, o ‘O'aa hunumaa
tamanu?’, o ‘O'aa haweginaa tamanu?’
32 Uaa ei rama'aa roromaa, rona ponineneraa
minaa ei manumanu ei ma mei Amaa hamu'ou
pafea na aidadii ba hamonei pa'i ei manumanu ei.
33 Ma'uaa do'o labarainaa fei haparaiana ma
fei wanewaneana ma minaa ei manumanu i
pafoimai a'a hamu'ou.
34 Si'ei, apuna naranara wataudanaa fei narani,
uaa ei awataa fei narani, manumanuu narani. Ei
awataa laloo hepalo arewaa, ana hawii fei arewaa
fei.

7

Fanunufarapa a'a Hefi'a
(Luke 6:37, 38, 41, 42)

1 “Apuna fanunufarapa a'a hefi'a, o mei Haidaa
ana i fanunufarapa a'amu.
2 Uaa batanai fafanunuamu a'a hefi'a, ana
owe tonia ale'ei ei mau bigi'amu—nabaa puduu
fanamu watauda o ma'ida, ana watauda o ma'ida
i hadiwe'imai a'amu.
3 “Tani o fanunuaa ei bareuaa pudaa mei lo-
fumu ma lomi ona narapa'aa fei hewagu i pu-
damu?
4 Tani o ware a'a mei lofumu ale'ei ba, ‘Yau, ba
a suagisuminaa ei bareuaa pudamu,’ ma ana ona
pa'i hewagu i pudamu?
5 Yoi, mena ware'oni, oneido'o tosiminaa fei
baua haihai pudamu ma owe fanunufarawani ba
o'aa huguaa pudaa mei lofumu.

6 “Apuna fanaa ei ponoto ei manumanu na
apunai, uaa ro'aa momo'imai ma tadudigedigeo;
ma apuna siminaa ei hapemu pearl a'a ei moimoi,
uaa, ona bigi'ia ale'ei, ro'aa hapuninia haroo pi-
nee ro'ou.

I'igai, Labarai, Faba'aba'a a'a fei Gigei (Luke 11:9-13)

7 “I'igai ma hamowe to; labarai ma hamowe
labagipa'i; faba'aba'a a'a fei gigei ma iwe gigi a'a
hamu'ou.
8 Uaa hini i i'igai, i to; mei i labarai, i pa'i; ma mei
i faba'aba'a a'a fei gigei, i gigi a'ana.
9 “Nabaa mei na'u i i'igainaa fei faraa pidaua,
hini hamu'ou i fania hepalo mugoo?
10 O nabaa i i'igainaa hepalo nia, i fania hepalo
wa'a?
11 Fa'ua ba hamona hafelo ma'uaa, hamona'aida
fani rawani'a manumanu a'a ei na'uu hamu'ou.
Ma nabaa ale'ei, mei Amaa hamu'ou pafea imina
fanidiai watauda rawani'a manumanu a'a ei rona
i'iginia!
12 Si'ei, wagii minaa ei manumanu, hamonei
bigi'ia a'a ei rama'a ana ale'ei hamona nunuminia
ba ronei bigi'ia a'a hamu'ou, uaa hefeni, feni pa'aa
hanuu fei Law ma ei Mamama'a.

Guapaloei Pusu'o ma Lareaa Gigei (Luke 13:24)

13 “Wadu'ai a'a fei pusu'o gigei. Uaa, na lare
fei gigei wagii fei baua tala i dinaa ma'ea ma
watauda, rona wadu'ai lalona.
14 Ma'uaa na pusu'oroi fei gigei wagii fei migigii
tala i dinaa fawelei na pa'i harenua ma hefi'a ua
na labagipa'ia.

Fei Haihai ma ei Fuana
(Luke 6:43, 44)

15 “Wagi'inaa hamu'ou a'a ei mamama'a sifisifi.
Uaa, rona nomai a'a hamu'ou, maumau ro'ou
ale'ei sipsipi ma'uaa, pa'aa maumau ro'ou ale'ei
ponotoo podu.
16 A'a ei fuaa ro'ou, hamo'aa fanunu'apa'aa
ro'ou. Ei rama'a, rona'o hufu'aa ei hanamoo, o ei
nasi dupuaa ei wowo'ii na hogia ununa?
17 Ana ale'ei, minaa ei rawani'a haihai na pa'i
rawani'a fuaa ro'ou ma'uaa, ei hafelo'a haihai,
lomi na pa'i rawani'a fuaa ro'ou.
18 Hepalo rawani'a haihai, lomi ba i pa'i hafelo'a
fuana ma hepalo hafelo'a haihai, lomi ba i pa'i
rawani'a fuana.
19 Tamanu fei haihai lomi na pa'i rawani'a
fuana, rowe reresiminaa hafi.
20 Si'ei ba a'a ei fuaa ro'ou, hamowe
fanunu'apa'aa ro'ou.

Lomi Una u Apa'io
(Luke 13:25-27)

21 “A'a ba minaa ei rona ware a'au ba, ‘Mena
Fasu, mena Fasu,’ ba ro'aa wadu'ainaa laloo fei
haparaia pafea ma'uaa, ana uniaa mei i bigi'aa fei
nunumiaa mei Amau i pafea.
22 A'a fei arewaa fei, watauda ro'aa ware-
naa a'au ba, ‘Mena Fasu, mena Fasu, haa, lomi
hai'ouna'odii ware'au a'a fei haramu ale'ei ei ma-
mama'a ma abaa hai'ouna'o fawala'anaa watauda
pigea ma bigi'aa watauda foigia a'a fei haramu?’
23 Ma a warefa'arewa a'a ro'ou ba, ‘Lomi una
apa'aa hamu'ou. Di'ininau, hamu'ou ena ha-
mona'u bigi'aa ei hafelo'a!’

Laguei Poapoa ma Ano'ano Fadufadua
(Luke 6:47-49)

24 “Si'ei, hini i guainaa eni wareau ma biginenegia, tawi'ana ale'ei mei rama'a na pa'i apa'ana, mei na faduaa fei humuna pafoo na'a.
25 Na ropa fei maunu, na mere fei lamalamana ma fei lalarena na agifanima'aiaa fei humu; ma'uaa lomi na worosi uaa fei fasu'ufufugoina na ude pafoo na'a.
26 Ma'uaa hini i guainaa eni wareau ma lomi na biginenegia, tawi'ana ale'ei mei lomi na pa'i apa'ana, mei na faduaa fei humuna pafoo piye.
27 Na ropa fei maunu, na mere fei lamalamana, fei lalarena na agifanima'aiaa fei humu ma na pasimeme'ainaa pu.”
28 I'a warepedugaa ei manumanu ei Jesus, fei gupuu rama'a, namina nanawala pudaa ro'ou a'a ei feroiana
29 uaa, ina feroi ale'ei hemea na pa'i foraforana ma abaa ale'ei ei feroiaa law.

8

Mei Rama'a na Watawatai Ununa
(Mark 1:40-45; Luke 5:12-16)

1 I'a upugio a'a fei maugeni, hefi'a baua gupuu rama'a, rona nenegia.
2 Hemea na watawatai ununa* na nomai ma fa'unaa du'una i ma'ana ma na ware, “Mena Fasu, nabaa ina rawani a'amu, fafafa'arainau.”
3 Jesus na roainalao fei panina ma idoaa mei rama'a mei. Ina ware, “Na rawani a'au. Inei

* **8:2: 8:2** Warea Greek ba hefi'a mau funuaa hudi unu—aba unaa watawata ua.

fafa'arai ena unumu!” Ana ei ua, ina pedu† ei
watawataa ununa.
4 Ma Jesus na warefania, “Apuna warefanaa
nemea. Ma'uaa aunu ma fama'aa ena unumu
a'a mei bauaniaa humuu mei Haidaa ma fanaa
tamanu Moses nadii wareia ba onei fani ma fei,
ale'ei u'ugamu a'a ro'ou.”

Fei We'iaa Naranaraa mei Centurion (Luke 7:1-10)

5 I'a nopa'aloo fei gufu Capernaum, hemea cen-
turion na nomai a'ana ma na i'iginia ba inei had-
umia.
6 Ina ware, “Mena Fasu, mei nafiu na haino
i humu, uaa na ma'e ununa ma namina tonaa
fi'ina.”
7 Jesus na warenaa a'ana, “Yau, a dii ma re
farawaninia.”
8 Mei centurion mei, na ware, “Mena Fasu, yau
abaa rawani'a rama'a ba o wadu'aimai humuu.
Ma'uaa onei ware ua ma i rawanidiai mei nafiu.
9 Uaa ana yau na pa'i hemea bauaniau ma yau
hemea bauaniaa hefi'a rama'aa fo'aa. A ware a'a
hemea ba ‘Nowau,’ ma i nolao ma hemeadiai ba,
‘Nomai,’ ma i nomai. A warenaa a'a mei nafiu ba,
‘Bigi'aa feni,’ ma i bigi'ia.”
10 I'a guainaa fei Jesus, na maduofo ma na
warenaa a'a ei ro nenegia ba, “A warefa'uai a'a
hamu'ou ba lomi una apa'aa hemea Israel napa'aa
we'i naranarana ale'eni meni.
11 U'ei ware a'a hamu'ou ba watauda, rowe no-
mai i pepei anaa halo ma i pepei pasiaa halo ma
to gutaa ro'ou i a'a fei baua hananaa a'a Abraham,
Isaac ma Jacob i a'a fei haparaia pafea.

---

† **8:3: 8:3** Warea Greek—ina fafa'arai

12 Ma'uaa hefi'a na'uu fei gufu haparaiaa, rowe
oanaa ano laloo fei roromaa fawelei na pa'i ai'aiga
ma fi'u'uiaa difo."
13 Nawe ware Jesus a'a mei centurion mei,
"Nowau! A pa'aa bigi'ia, ana ale'ei ona nara ba a
bigi'ia." Ma mei nafina na rawani ana a'a fei au
fei.

Jesus na Fapedugaa Funuaa Watauda (Mark 1:29-34; Luke 4:38-41)

14 I'a wadu'imai i laloo fei humuu Peter Jesus, na
fanunupa'aa mei inaa haroo Peter na babai ununa
ma na haino pafoo tawa.
15 Ina idoaa panina ma na pedu fei babaiaa
ununa ma ina asi'aa ma fipowe hasufani hanana.
16 I nopoilao, rona noduginaa a'ana watauda na
wadu'aa ro'ou pigea ma ina fawala'anaa ei spiriti
a'a ei wareana ma fapedugaa minaa ei funuaa
ro'ou.
17 Ei bigi'ana ei, na fafa'uainaa tamanu nadii
wareia mei mamama'a Isaiah:
"Ina harenaa ei hafelo'a unuu o'ou
ma tonaa ei funuaa o'ou."

Fei Pono'a Ona Neneraa Jesus (Luke 9:57-62)

18 I fanunupa'aa ei gupuu rama'a papana, ina
warenaa a'a ei maroana ba hia ma ro'ou, ronei
dinaa pepei adii fei ranu.
19 Ma hemea feroiaa law na nomai a'ana ma na
ware, "Mena feroia, ona dinaa hitani, a nenegio."
20 Jesus na ware, "Ei ponotoo podu, rona pa'i
waduu ro'ou ma ei manufifidau rona pa'i hofaa
ro'ou, ma'uaa mei Na'uu Rama'a, lomi nopana ba
i haino."

21 Hemeadiai ei otalai nenerana na warenaa
a'ana, “Mena Fasu, yau ba ado'o aunu ma agifinaa
mei amau.”
22 Ma'uaa Jesus na warenaa a'ana, “Nenerau. Ei
ma'ea ronei i'ifinaa ana ro'ou.”

Jesus na Famadinoaa fei Lalarena ma fei Lama
(Mark 4:35-41; Luke 8:22-25)

23 I dii, na hugi pafoo fei wa ma ei otalai nener-
ana, rona nenegia.
24 Lomi rona fanunupa'ia ma'uaa, na asi'aa fei
baua lalarena ma ina towetafafelo fei agi ma na
fuama'i'inaa laloo fei wa. Ma'uaa Jesus na ma'igu.
25 Ei otalai nenerana, ronaree funifunia
ma ware, “Mena Fasu, fatela'anaa o'ou! O'aa
wawau'u!”
26 Ina ware, “Hamu'ou ena lomi namina we'i
naranaraa hamu'ou, tani hamomina ma'au
ale'ei?” I dii, ina asi'aa ma na warefamadinoaa
fei lalarena ma fei lama. Ma namina madino fei
lama.
27 Ei rama'a, namina nanawala pudaa ro'ou ma
rona i'igai, “Rama'a bata meni rama'a meni? Te
fei lalarena ma fei lama, ana laguna guaipa'aa
wareana!”

Na Fawala'anaa ei Spiriti Hafelo a'a Helagui Rama'a
(Mark 5:1-20; Luke 8:26-39)

28 I'a nopa'aloo fawelei i pepei Gadara,‡ na
nobapa'amii helagui rama'a, noramiaa lagua a'a
ei huapu ma rona wadu'aa lagua ei pigea. Si'ei ba
laguna'aida panarofo'aa ei rama'a, lomi ba hemea
i talailao fawelei.

‡ **8:28: 8:28** Hefi'a ne'ia ba *Gergesenes*; ma hefi'a ba *Gerasenes*. Haraa fei gufu, *Gerasa*.

29 Laguna iwa ba, “Tamanu ei nunumiamu a'a
haigua, mena Na'uu mei Haidaa? Atawe pa'aa fei
au haigua ma ba o'amii haperararaiaa haigua?”
30 Raualao ma'ida na pa'i hefaa baua gupuu ei
moimoi ro'ei hanana.
31 Ei pigea, rona i'igaifawe'i a'a Jesus, “Nabaa
o'aa fawala'anaa hai'ou, alonaa hai'ou a'a ei
moimoi ba hai'ou'aa wadu'aa ro'ou.”
32 Ina warenaa a'a ro'ou, “Nowau!” Si'ei, rona
wala'aa ma wadu'aa ei moimoi ma minaa fei
gupuu ro'ou, rona poni'upunaa fei adii fei ranu
fawelei namina faro'ai ma pasima'e lalona.
33 Ei oma'ama'aa ei moimoi, rona ponibaguanaa
fei baua gufu ma u'ugaa minaa ei manumanu ei
fininaa tamanu ina bigi'ia a'a laguei na wadu'aa
lagua pigea.
34 Si'ei, minaa ei rama'a fei baua gufu, rona
aunu ba ro'aa ma'a Jesus. Ma ro'aa ma'apa'ia,
rona i'igifawe'i a'ana ba nei di'ininaa malalaa gu-
fuu ro'ou.

9

Jesus na Fawanewaneaa Mei i Ma'e Ununa
(Mark 2:1-12; Luke 5:17-26)

1 Jesus na hugi pafoo hepalo wa, dinaa pepei ma
suafatetenaa yei piye gufuna.
2 Hefi'a rama'a, rona notabeamii a'ana hemea
na ma'e ununa, na haino pafoo fei hafenaa un-
una. I'a fanunupa'aa fei we'iaa naranaraa ro'ou
Jesus, na warenaa a'a mei na ma'e ununa, “Guta
farawani mena na'uu; ena hafelo'amu una fu-
toia.”
3 A'a fei, hefi'a ei feroiaa law rona'u fiwarewarei,
“Mei rama'a mei, ina warefafeloaa mei Haidaa!”

4 Jesus na aidadii ei naranaraa ro'ou ma na
ware, “Tani hamu'ou narafafelo?
5 Afaia na maduta: fei ba una ware, ‘Na futo ei
hafelo'amu,’ o, fei ba, ‘Asi'aa ma talai’?
6 Ma'uaa, si'ei ba hamonei aida ba mei Na'uu
Rama'a na pa'i faufauna yeni malagufu ba i futoaa
ei hafelo'a. . . .” ina warenaa a'a mei na ma'e
ununa ba, “Asi'aa, tonaa fei hafenaa unumu ma
dinaa humumu.”
7 Ma mei rama'a na asi'aa ma aununaa humuna.
8 Fei gupuu rama'a, ro'aa fanunupa'aa fei, ron-
amina hawainaa poaa ro'ou ma rona uduginaa
mei Haidaa, mei i fani faufau a'a ei rama'a ale'ei.

Jesus na Dugaa Matthew
(Mark 2:13-17; Luke 5:27-32)

9 Ei i talaidi'ininaa yei, ina ma'apa'aa hemea
rama'a, harana Matthew, hemea otonaa mugoo
po'ii gavaman na guta wagii fei palee fei bigi'ana.
Ina warenaa a'ana, “Nenerau,” ma Matthew na
asi'aa ma nenegia.

10 Ei fi hanana i humuu Matthew Jesus, watauda
otonaa mugoo po'ii gavaman mawe ei “rama'a
hafelo”, rona nomai ma hananafipui a'ana ma ei
otalai nenerana.
11 Ro'aa fanunupa'aa fei ei Pharisee, rona
i'iginaa ei otalai nenerana, “Tani i hananafipui a'a
ei otonaa mugoo po'ii gavaman mawe ei ‘hafelo'a
rama'a’ mei feroiaa hamu'ou?”
12 I'a guainaa fei Jesus, ina ware, “A'a ba ei rona
rawani ei rona nunuminaa hemea lo'otaa uaa ei
rona funu.
13 Ma'uaa nowau ma labarainia ba tamanu
hanuu feni: ‘Una nunuminaa faloloa'ia laraa ei

fana.’ Uaa eni a nomai, a'a ba u'amii dugaa ei wanewanea rama'a, ma'uaa ei rama'a hafelo.”

Rona Haninaa Jesus a'a fei Fabaoa
(Mark 2:18-22; Luke 5:33-39)

14 Si'ei, ei otalai neneraa John, rona nomai ma i'iginia, “Tani ipo'o biyei ba hai'ou mawe ei Pharisee, hai'ouna fabao ma ei otalai neneramu, lomi rona'o fabao?”
15 Na ware Jesus, “Batanai ba ei maroaa mei wawane lalaia, ro'aa faloloa'i ei ifi gutafipui a'a ro'ou? Iwe nomai fei au ba mei lalaia, hefi'a, rowe dugipa'ainia a'a ei maroana; ma a'a fei au fei, ro'awe fabao.
16 “Lomi hemea i tawi'aa hepalo maninii manufau lawalawa a'a hepalo watanai lawalawa, uaa fei manufau maninii lawalawa i rapudigeaa fei lawalawa ma fawara'a'apoidinia.
17 Ana lomi ba ei rama'a, ro'aa igiaa ei manufau wine a'a ei watanai pe'ii wine. Nabaa ro'aa bigi'ia ale'ei, ei pe'ii wine ei bigi'aa ro'ou hudii manulelele i ba'awara'a, ei wine i wigibeu ma ei pe'ina ana i hafelo. Agia, rona'o igiaa ei manufau wine a'a ei manufau pe'ii wine ma minaa lagua, lagu'aa udefarawani.”

Mei Baduu Pifine na Ma'e ma Hemea Pifine na Funu
(Mark 5:21-43; Luke 8:40-56)

18 Ei ifi wareaa fei, hemea bauaniaa ei Jew na nomai ma fa'unaa du'una i ma'ana ma na ware, “Mei na'uu, baduu pifine, ma'eana e'eni ua. Ma'uaa mi augaa panimu pafona ma i fawenaidiai.”

19 Jesus mawe ei otalai nenerana, rona asi'aa ma
nenegia.
20 Ana ei ua, hemea pifine, mei na udewigiwigii
namona ale'ena hefua ma guai igisimasi na nomai
nenena ma idoaa fei supuu fei hawaa uguna.
21 Ma ina nara ale'ei ba, “Nabaa a ido'uaiaa fei
hawaa uguna, a rawani.”
22 Na diarai Jesus, na ma'apa'ia ma na ware,
“Gutafarawani, mena na'uu. Fei we'iaa nara-
naramu na farawaninio.” Ma ana ei ua, ina
rawani mei pifine.
23 I'a wadu'ailao laloo fei humuu mei bauana
Jesus ma ma'apa'aa ei rona hugufaa ei flute ma ba
fei gupuu rama'a, rona wawaigi,
24 ina ware, “Hamu'ou aunu. Lomi na ma'e mei
baduu pifine. Na ma'igu ua.” Ma'uaa rona fadinia.
25 Ei ro'aa aunudiginaa ano fei gupuu rama'a,
ina wadu'ai, tauaa panii mei baduu pifine ma ina
asi'aa.
26 Fei u'uga fei na talepedunaa minaa ei gufu
fawelei.

Jesus na Fawanewaneaa Laguei Pudawerai ma mei Umuloo

27 Ei i talaidi'ininaa yei, helagui pudawerai, la-
guna nenegia ma laguna haroharo, “Faloloa'inaa
haigua, mena Na'uu David!”
28 Ei i wadu'ailao laloo humu, laguei pudawerai,
laguna nomai a'ana ma ina i'iginaa lagua, “Hamu-
napa'aa nara ba a bigipa'ia?”
Laguna ware, “Hi'i, mena Fasu.”
29 Ina idoaa pudaa lagua ma na ware, “Ana ale'ei
fei we'iaa naranaraa hamugua, yau a bigi'ia”

30 ma laguna fanunupa'i. Ma Jesus na ware-
fawe'i a'a lagua, “Apuna u'u a'a nemea.”
31 Ma'uaa laguna aunu ma fatalainaa fei
u'ugana i malalaa fei gufu fei.
32 Ei roi asi'alao, hefi'a, rona duginamii a'a Jesus
hemea na wadu'ia pigea ma ana umuloo.
33 I'a fawala'adigaa fei pigea a'ana, nawe ware-
ware mei umuloo. Namina nanawala pudaa fei
gupuu rama'a ma rona ware, “Pa'aa lomi ba ona
fanunupa'aa he'a manumanu ale'eni yeni Israel.”
34 Ma'uaa rona ware ei Pharisee ba, “A'a fei
faufau mei haparaa ei pigea, ina fawala'anaa ei
pigea.”

Ma'ida Ua Rama'aa Bigi'a

35 Jesus na aunulao a'a minaa ei bauanai ma
pusu'o gufu ma feferoi laloo ei synagogue ro'ou,
wareaa fei rawani'a wareaa fei haparaia ma na
fapedugaa minaa ei hafelo'aa unuu ei rama'a ma
minaa ei funua.
36 I'a fanunupa'aa ei gupuu rama'a, ina
faloloa'inaa ro'ou, uaa hefi'a, rona fagutafafeloaa
ro'ou ma lomi na pa'i haduma a'a ro'ou, ale'ei ei
sipsipi lomi oma'ama'aa ro'ou.
37 I dii, na warenaa a'a ei otalai nenerana ba, “Na
we'idii ei du'ua laloo fei pe'ihape ma'uaa, ma'ida
ua ei rama'aa hufu'a.
38 I'iginaa mei Fasuu fei pe'ihape ba inei aloaa ei
rama'aa bigi'a i pe'ihapena.”

10

Jesus na Aloaa ei Hefua ma Helagui
(Mark 3:13-19; Luke 6:12-16)

1 Jesus na haronaa a'ana ei hefua ma helagui
otalai nenerana ma na fanaa ro'ou fei forafora ba
ronei fawala'anaa ei spiriti hafelo* ma farawani-
naa minaa ei hafelo'aa unu ma minaa ei funua.
2 Si'eni, eni haraa ei hefua ma helagui apostle:
rawarawa, Simon (rona roroinia Peter) ma mei
lofuna, Andrew; James, mei na'uu Zebedee ma
mei lofuna John;
3 Philip ma Bartholomew; Thomas ma Matthew,
mei otonaa mugoo po'ii gavaman; James, mei
na'uu Alphaeus ma Thaddaeus;
4 Simon mei Zealot ma Judas Iscariot, mei ba i
aloia.

Fei ba Ronei Bigi'ia ei Hefua ma Helagui (Mark 6:7-13; Luke 9:1-6)

5 Eni hefua ma helagui eni, Jesus na aloaa ro'ou
ma fanaa eni warea eni: “Apuna aununaa a'a ei
Gentile, o dinaa hepalo gufu yei Samaria.
6 Ma'uaa hamonei dinaa a'a ei madidiaa sipsipii
Israel.
7 Ena hamona nowau, u'ugaa feni u'uga feni:
‘Fei haparaia pafea na rafi'i.’
8 Farawaninaa ei funua, fa'asi'anaa ei ma'ea,
farawaninaa ei watawatai,† fawala'anaa ei pigea.
Hamona to ua, te, hamonei fani ua.
9 Apuna notoo gold, o silver, o copper i a'a ena
adii hamu'ou.
10 Hamonei'aa notoo raba a'a fei tatalaia fei, o
pafuaa lawalawa, o hafenaa pinai, o hepalo o, uaa
ei rama'a, ronei fani gutanaa mei bigi'a.

---

* **10:1: 10:1** Warea Greek ba *spiriti loloaa*

† **10:8: 10:8** Warea Greek ba hefi'a mau funuaa hudi unu—aba unaa watawata ua.

11 “Tamanu ena bauana o pusu'o gufu hamona
dinaa lalona, labaginaa nemea rama'a na honua
yena ma guta i humuna hawina hamona aunu.
12 Ena hamona wadu'inaa fei humuna, hamonei
haweginia.
13 Nabaa na rawani ua fei humuna, fei
rawani'aa hamu'ou nei ude lalona ma nabaa
lomi, hamonei tohadiwe'inia.
14 Nabaa nemea, lomi i taufagutanaa hamu'ou,
o guainaa ei wareaa hamu'ou, difoifoinaa ei piyee
pinee hamu'ou ena hamona di'ininaa fena gufu
fena.
15 A warefa'uai a'a hamu'ou ba a'a fei arewaa
dududua, na bauanaidiai fagianaa fena gufu fena
laraa Sodom ma Gomorrah.

Ei Haperararaia
(Mark 13:9-13; Luke 21:12-17)

16 “A aloaa hamu'ou ale'ei sipsipi dupuaa ei
ponotoo podu. Si'ei, hamonei ano'anoi ale'ei wa'a
ma inei rawani maumau hamu'ou ale'ei ei padu.
17 “Oma'ama'aa hamu'ou a'a ena rama'a; ro'aa
aunaa hamu'ou panii ei bauaniaa gufu ma hafu-
gaa hamu'ou laloo ei synagogue ro'ou.
18 I a'au, rowe fa'ufalarainaa hamu'ou i ma'aa
ei bauaniaa gavaman mawe ei hapara ba ale'ei
umuu a'a ro'ou mawe ei Gentile.
19 Ma'uaa ena rona panaroro'inaa hamu'ou,
apuna naranara watauda ba hamu'ou wareaa
tamanu, o batanai hamona ware. A'a fena au fena,
hamowe narapa'aa tamanu ba hamo'aa wareia
20 uaa abaa hamu'ou ena hamu'ou fi wareware,
ma'uaa hamu'ou fi umuinaa fei Spiritii mei Amaa
hamu'ou.

21 “Ei filofui, ana ro'aa aloaa ei lofuu ro'ou ma'ea
ma nemea ama, ana i aloaa mei na'una; ei baduu,
ro'aa barafeaa wareaa ei ama ma inaa ro'ou ma
alonaa ro'ou ma'ea.
22 Minaa ei rama'a ro'aa fabidibidinaa unuu
ro'ou hamu'ou uaa yau ma'uaa, hini i ofafaufau
nopa'aloo fei pedupeduna, i tela.
23 Ena rona haperararaiaa hamu'ou i a'a hepalo
gufu, poninaa a'a hepalodiai. A warefa'uai a'a
hamu'ou, atawe pedu fei tatalaiaa hamu'ou a'a ei
baua gufuu Israel ma i nomai mei Na'uu Rama'a.

24 “Hemei baduu feferoi, lomi i muainaa mei fer-
oiana ma hemei nafi lomi i muainaa mei fasuna.
25 Na rawanidii nabaa mei baduu ale'ei mei
feroiana ma mei nafi ale'ei mei fasuna. Nabaa
hefi'a, rona ware ba mei bauaniaa fei humu, hia,
Beelzebub,‡ ei maroaa humuna anaa!

Ma'auaa mei Haidaa
(Luke 12:2-7)

26 “Si'ei, apuna ma'auaa ro'ou. Tamanu na
ude'opa'ai, rowe u'ugia nefarani ma tamanu na
opa'ai iwe ude'are'are ua.
27 Tamanu una wareia a'a hamu'ou poi,
hamonei wareia na asi'aa fei halo; tamanu
ro'aa warefagigii adiaa hamu'ou, hamonei
warefagipeia i pupuaa ei humu.
28 Apuna ma'au a'a ei rona fo'afama'eaa fei unu
ma lomi ba ro'aa fo'afama'epa'aa ei na ude laloo
ei naranara. Ma'uaa hamonei ma'auaa Mei ba
i fo'afama'epa'aa minaa lagua yei wagii fei gufu
hafelo.

‡ **10:25: 10:25** Warea Greek *Beezeboul* o *Beelzeboul*

29 Haa, abaa pono'aa guapaloei pusu'o manufi-
fidau ale'ei hepalo pusu'o mugoo po'i?§ Ma'uaa
lomi hepalo i pasinaa pu nabaa lomi i ugainia mei
Amaa hamu'ou.
30 Ma ana, hepapalo hugoo tabaa hamu'ou, ina
wareidigia.
31 Si'ei, apuna ma'au, uaa na awatana hamu'ou
laraa watauda pusu'o manufifidau.

Mei i Ware ba Lomi na Apa'aa Christ (Luke 12:8, 9)

32 "Hini i ware ba ina apa'au i pudaa rama'a, ana
a ware ba una apa'ia i pudaa mei Amau i pafea.
33 Ma'uaa hini i ofadugau i pudaa rama'a, ana a
ofadugia i pudaa mei Amau i pafea.

Abaa fei Gutafarawania, ma'uaa fei Wadu (Luke 12:51-53; 14:26, 27)

34 "Hamonei'aa nara ba ena a nomai ba a faguta-
farawaninaa ei rama'a yeni malagufu. Ena a
nomai, a'a ba a fagutafarawaninaa ei rama'a, uaa
una notomai fei wadu.
35 Uaa ei a nomai ba u'a fafisibainaa
" 'nemea rama'a a'a mei amana,
nemea baduu pifine a'a mei inana,
nemea pifine a'a mei inaa mei harona—
36 ana ei maroaa hemei i humuaa fei humu,
i bidibidi unuu ro'ou a'ana.'
37 "Hini na mua fei haguana amana ma inana
laraa fei haguana yau, lomi i raraba a'au; hini
na mua fei haguana mei na'una baduu wawane o
pifine laraa fei haguana yau, lomi i raraba a'au;

§ **10:29: 10:29** Warea Greek *assarion*

38 ma hini lomi na harenaa fei hawafolona ma
nenerau, lomi i raraba a'au.
39 Hini ba i urofaa fei harenuana, iwe pa'ai a'ana
ma hini ba i fapa'ainaa fei harenuana a'au, iwe
tohadiwe'idinia.

Ei Pono'a
(Mark 9:41)

40 "Hini i fagutanaa hamu'ou, ina fagutanau ma
hini i fagutanau, na fagutanaa mei i aloamiau.
41 Hini i fagutanaa nemea mamama'a uaa
hia mamama'a, iwe tonaa fei pono'aa mei ma-
mama'a ma hini i fagutanaa nemea wanewanea
uaa ina wanewane, iwe tonaa fei pono'aa mei
wanewanea.
42 Ma nabaa nemea i fani hefaa baraa ranu a'a
nemea eni pusu'o otalai nenerau, u'ei warefa'uai
a'a hamu'ou ba lomi i pa'ai ei pono'ana."

11

Jesus mawe John, mei Pudugufaia
(Luke 7:18-35)

1 I'a feroidigaa ei hefua ma helagui otalai nen-
erana Jesus, ina di'ininaa fawelei ma aunulao ba i
feroi ma u'u a'a ei gufu yei Galilee.*
2 John, i laloo humuu bobo'aia ma i'a guainaa
tamanu ei bigi'aa Christ, ina alonaa ei otalai nen-
erana a'ana
3 ba roneiree i'iginia, "Haa, yoi mei ba i nomai,
o hai'ou oma'aa hemeadiai?"
4 Jesus na ware, "Nowau ma u'ufanaa John
tamanu hamona guainia ma fanunuia:

* **11:1: 11:1** Warea Greek *u'u laloo ei gufuu ro'ou*

5 ei pudawerai, rona fanunudiai, ei afetoo, rona
talaidiai, ei watawatai,† rona rawanidiai, ei lotoo
adia, rona guaidiai, ei ma'ea, rona asi'aa ma ina
u'ugaa fei rawani'a warea a'a ei lomi manumanu.
6 Ina pa'i hawegiana mei lomi na pasi uaa yau."
7 Ro'aa asi'aa ba ro aunu ei otalai neneraa John,
Jesus nawe warefanaa fei gupuu rama'a fei u'ugaa
John, "Tamanu fei ba hamo'aa fanunuia fawelei
abaa wawawau rama'a? Ba hamo'aa fanunuaa fei
tarea guana na gufifababaia fei lalarena?
8 Nabaa lomi, tamanu fei hamoree fanunuia?
Hemea na susuinaa ei rawani'a susu? Lo'e, ei rona
rafeaa ei rawani'a susu, rona guta i laloo ei humuu
ei hapara.
9 Pa'aa tamanu fei hamo'aree fanunuia? Hemea
mamama'a? U'ei warefanaa hamu'ou ba hi'i.
Ma'uaa hia, abaa mamama'a ua.
10 Simei, mei ro'adii ne'i'u'ugia:

" 'Awe aloaa mei talaitonaa wareau i ma'amu,
mei ba i pagipagi'augaa fei tala i ma'amu.'

11 A warefa'uai a'a hamu'ou ba: a'a minaa ei
waniniaa ei pifine, lomi hemea na muainaa John,
mei pudugufaia; ma'uaa, mei hia abaa mau
rama'a ma na oa laloo fei haparaia pafea, ina
muainaa John.
12 A'a fei au John, mei Pudugufaia, nopa'amii
wagieni, fei haparaia pafea, ifimina fagipelao,
lomi hepalo manumanu i lawagia ma ei didigii
rama'a, rona urofia.
13 Uaa minaa ei mamama'a ma fei Law, nadii
ware'augia, nopa'amii fei au John.

---

† **11:5: 11:5** Warea Greek ba hefi'a mau funuaa hudi unu—aba unaa watawata ua.

14 Ma nabaa na rawani a'a ei naranaraa hamu'ou,
a warefanaa hamu'ou ba hia, Elijah, mei ba i
nomai.
15 Hini na pa'i adiana, inei guai.

16 "U'a hawawaginaa hamu'ou taweni a'a
tamanu? Ro'ou, ale'ei ei baduu rona guta i fawelei
rona alo'alo ma rona haroharonaa a'a hefi'a ba,
17 " 'Hai'ouna hugufaa fei flute
ma hamu'ou, lomi hamona palapala;
hai'ouna laugaa hepalo laugaa faloloa'ia
ma lomi hamona faloloa'i.'
18 Uaa John na nomai ma lomi na hanana o hunu
ma rona ware ba, 'Ina tauia pigea.'
19 Ina nohunumai ma hananamai mei Na'uu
Rama'a ma rona ware ba, 'Ina puguai ma
hunupoapoai ma hia, tafii ei otonaa mugoo po'ii
gavaman mawe ei "rama'a hafelo." ' Ma'uaa
fei apa'a, ana na fama'aiaa o'ou tamanu na
wanewane wagii fei bigi'ana."

Rona Fagiana ei Baua Gufu Lomi Rona Filoginaa Naranaraa Ro'ou
(Luke 10:13-15)

20 I dii, si'ei ba lomi rona filoginaa naranaraa
ro'ou, Jesus fipowe wareaa ei tataa ei baua gufu,
ei gufu ina bigi'aa watauda foigia a'a ro'ou laraa
hefi'adiai gufu.
21 "Ona fagiana yoi, Korazin! Ona fagiana yoi,
Bethsaida! Ei foigia una bigidigia a'a hamugua,
nabaa una bigi'ia yei Tyre ma Sidon, laguna
filogidigaa minaa ei naranaraa lagua a'a ei madi-
gee lawalawa ma ei maduhafi.

22 Ma'uaa u'ei warefanaa hamugua ba a'a
fei arewaa dududua, na bauanadiai fei aree
hamugua laraa Tyre ma Sidon.
23 Ma yoi, Capernaum, i poronaa yoi pafea?
Lo'e, yoi o momogunaa fei walaloa.‡ Ei foigia una
bigidigia a'amu, nabaa una bigi'ia a'a Sodom, ana
ifi udemai wagieni.
24 Ma'uaa u'ei warefanio ba a'a fei arewaa
dududua, na bauanadiai fei lagimu laraa Sodom."

Guta Fawenaiaa ei Rona Temu (Luke 10:21, 22)

25 A'a fei au fei, Jesus na ware, "Una uduginio,
O'ama, mena Fasuu fena pafea ma feni malagufu,
uaa ona opa'ainaa ei manumanu ei a'a ei ano'ano
mawe ei rona tonaa baua feroia ma'uaa, ona
fa'arewaia a'a ei pusu'o baduu.
26 Hi'i, O'ama, onapa'aa nunuminia ba inei
ale'ei.
27 "Minaa ei manumanu ei, inadii aunaa paniu
mei Amau. Lomi hemea na apa'aa mei Na'u, ana
unaa mei Ama; ma lomi hemea na apa'aa mei
Ama, ana unaa mei Na'u mawe ei ina nunuminia
mei Na'u ba i fa'arewaia a'a ro'ou.
28 "Nomai a'au minaa hamu'ou, ena hamona
temu ma na pa'i rarabaa hamu'ou ma a
fagutafawenainaa hamu'ou.
29 Hupu'aifipui a'au ma to apa'aa hamu'ou a'au
uaa fei maumauu namina rawani ua ma lomi
una mamagugu ma hamu'ou, hamowe gutafawe-
nainaa ena naranaraa hamu'ou.

‡ **11:23: 11:23** Warea Greek *Hades*

30 Uaa, nabaa hamo'aa hupu'aifipui a'au, lomi
ba hamo'aa temu ma lomi hamo'aa harenaa hefi'a
awataa manumanu a'au."

12

Fasuu fei Sabbath
(Mark 2:23-28; Luke 6:1-5)

1 A'a fei au fei, Jesus na tatalai dupuaa ei
pe'ihape hefaa Sabbath. Ei otalai nenerana, rona
bao ma rona hufu'aa hefi'a lau wheat ma hanaia.
2 Ro'aa fanunuia ale'ei ei Pharisee, rona ware-
naa a'ana ba, "Ma'a! Ei otalai neneramu, wagii
fei law rona bigi'aa tamanu na hafelo a'a fei Sab-
bath."
3 Ina warenaa a'a ro'ou, "Haa, lomi hamona
igoaa tamanu David mawe ei maroana rona
bigi'ia ei ro'aa bao?
4 Ina wadu'ainaa fei humuu mei Haidaa ma
fipui a'a ei maroana, rona hanaiaa fei faraa pi-
daua na apunai, fei au'u'ugaiaa ro'ou, fei ba wagii
fei law ronei'aa hanaia, ma'uaa, unaa ei bauaniaa
humuu mei Haidaa ronei hanaia.
5 Ma ana lomi hamona igoia laloo fei Law ba
a'a fei Sabbath, ei bauania laloo fei humuu mei
Haidaa, rona'aida bigi ma si'ei rona fafeloaa fei
arewaa ma'uaa, ana lomi rona tata.
6 U'ei warefanaa hamu'ou ba mei* na muainaa
fei humuu mei Haidaa, hia yeni.
7 Lomi ba hamo'aa ware ba rona bigifatata ei
rawani'a rama'a nabaa hamona aidadii hanuu
feni warea feni, 'Una nunuminaa faloloa'ia, abaa
ei fana.'
8 Uaa mei Na'uu Rama'a, Fasuu fei Sabbath."

---

* **12:6: 12:6** O, *ba hepalo manumanu*; vv. 41 ma 42 anaa

Mei Rama'a i Ma'e Hepapa Panina
(Mark 3:1-6; Luke 6:6-11)

9 I'a di'ininaa fei gufu fei, na wadu'ainaa laloo
fei synagogue ro'ou
10 ma hemea rama'a na ma'e hepapa panina,
ana hia yei. Si'ei ba ro'aa labarai talawareaa ro'ou
ba na tata Jesus, rona i'igainia, "Ina rawani a'a fei
law ba o'aa farawaninaa ei funua a'a fei Sabbath?"
11 Ina warenaa a'a ro'ou, "Nabaa nemea
hamu'ou na pa'i hapena sipsipi ma ina pasinaa
hepalo huapu a'a fei Sabbath, lomi o'aa
taufa'asi'ania?
12 Hemea rama'a na awatadiai laraa hepalo sip-
sipi! Si'ei, ina rawani a'a fei law ba o'aa bigi'aa ei
rawani'a manumanu a'a fei Sabbath."
13 Si'ei, ina warenaa a'a mei i ma'e hepapa pan-
ina, "Roainalao fei panimu." Hee, ina roainia ma
namina rawanidiai, ana ale'ei raudei i rawani.
14 Ma'uaa ei Pharisee, rona aunu ma fiware-
warei ba batanai ro'aa fo'afama'eaa Jesus.

Mei Rafeiaa mei Haidaa Nafina

15 Jesus na aida fei ma na di'ininaa fei gufu
fei. Watauda, rona nenegia ma ina farawaninaa
minaa ei funuaa ro'ou
16 ma na warefawe'i a'a ro'ou ba ronei'aa u'u ba
hia hini.
17 Hefei, ba i fafa'uainaa tamanu nadii wareia
Isaiah, mei mamama'a:
18 "Simeni, meni nafiu, meni unadii rafeinia,
mei una haguia, mei una ni'eni'e a'ana;
u'a fania fei Spiritiu,
ma iwe wareaa tamanu na wanewane a'a ei
baua gufu.
19 Lomi ba i fiharei a'a nemea o i haropararai;

lomi nemea ba i guaipa'aa fei laona i ma'aa
tala.
20 Lomi ba i winisuminaa fei pa'apa'aa sipawa, fei
na malou ua ma lomi na adige,
ma lomi ba i pereaa fei ramai, fei anaa ba i
pere,
nopa'aloo fei ba ina mua fei fawanewaneana.
21 Ei baua gufu, rona pa'i o'onaia unuu ro'ou
wagii fei harana."

Jesus ma Beelzebub
(Mark 3:20-30; Luke 11:14-23)

22 I dii, rona noduginamii a'ana hemea rama'a
na wadu'ia pigea, mei na pudawerai ma umuloo
ma Jesus na fawanewaneia ale'ei ba inei warepa'i
ma fanunupa'i.
23 Minaa ei rama'a, ronamina ba'arofo ma rona
ware, "Haa, simeni, meni Na'uu David?"
24 Ma'uaa ro'aa guainia ei Pharisee, rona ware,
"A'a fei faufau Beelzebub,† mei haparaa ei pigea,
meni rama'a meni, na fawala'anaa ei pigea."
25 Jesus na apa'aa ei naranaraa ro'ou ma na
ware, "Minaa ei gufuu ei hapara, nabaa ro'aa
fifalagii, ro'aa borosi ma minaa ei baua gufu, o
humu, nabaa ro'aa fifalagii, lomi ro'aa ufalarai.
26 Nabaa Satan na fawala'anaa ana Satan, ina
fifalagii anaia. Ma batanai ba fei haparaiana i
ufalarai?
27 Ma nabaa fa'ua ba una fawala'anaa ei
pigea a'a fei faufau Beelzebub, ei rama'a gufuu
hamu'ou, ro'aa fawala'anaa ei pigea a'a fei faufau

† **12:24: 12:24** Warea Greek *Beezeboul* o *Beelzeboul*; v. 27 anaa

hini? Si'ei, ana ro'ou ua, ro'aa ware ba ei wareaa
hamu'ou na tata.
28 Ma'uaa, nabaa una fawala'anaa ei pigea a'a fei
Spiritii mei Haidaa, te, fei haparaiaa mei Haidaa
na nodigimai a'a hamu'ou.

29 "Ma hepalodiai, batanai ba hemea i
wadu'aiporopa'ainaa ei manumanu humuu
hemea faufau rama'a nabaa lomi nado'o roro'ai
mei faufaua? Ma'uaa, nabaa i roro'inia, ipowe
topa'ainaa ei manumanuu humuna.

30 "Hini lomi na oa a'au, ana lomi na nunuminau
ma hini lomi na haufipui a'au, ina larosumai.
31 Si'ei, u'ei warefanaa hamu'ou ba minaa ei
hafelo'a ma ei rona warefafeloaa mei Haidaa, mei
Haidaa i futoia ma'uaa, lomi ba i futoia nabaa
rona warefafeloaa fei Spiriti.
32 Hini i warefafeloaa mei Na'uu Rama'a, mei
Haidaa, i futoia, ma'uaa hini i warefafeloaa fei
Spiriti Apuna, lomi ba i futoia a'a feni au feni, o
fena au ataa nomai.

Fei Haihai ma ei Fuana
(Luke 6:43-45)

33 "Farawaninaa fei haihai ma ei fuana i rawani,
o fafeloaa fei haihai ma ei fuana i hafelo, uaa o'aa
fanunu'apa'aa fei haihai a'a ei fuana.
34 Hamu'ou ena na'uu wa'a hafelo, batanai
ba hamu'ou ena hafelo'a, hamo'aa wareaa ei
rawani'a warea? Uaa, tamanu na pepesu laloo ei
naranara, fei poa i wareia.
35 Mei rawani'a rama'a i wareaa ei rawani'a, ei
na ude laloo naranarana ma mei hafelo'a i wareaa
ei hafelo'a, ei na ude i laloo naranarana.

36 Ma'uaa u'ei warefanaa hamu'ou ba a'a fei
arewaa dududua, ei rama'a, ro'aa to aree ro'ou a'a
minaa ei warefalaraa ro'ou.
37 Uaa wagii ei paolaa wareaa hamu'ou,
hamo'aa to aree hamu'ou, o lo'e."

Fei Hilalaa Jonah
(Mark 8:11, 12; Luke 11:29-32)

38 I dii, hefi'a ei Pharisee mawe ei feroiaa law,
rona warenaa a'ana, "Feroia, hai'ouna nunuminia
ba onei bigi'aa hepalo hilalaa foigia i pudaa
hai'ou."
39 Ina ware, "Hamu'ou ena rama'a hafelo, ena
lomi na oafagugu a'a feni au feni, hamona i'iginau
ba unei bigi'aa hepalo hilalaa foigia! Lomi ba
a fama'aia, ma'uaa, sifeni ua ba a fama'aia, fei
hilalaa mei mamama'a Jonah.
40 Uaa ana ale'ei ba Jonah na oa odu'ai arewaa
ma odu'ai poi i laloo iaa fei baua nia ma ana
ale'ei, mei Na'uu Rama'a, iwe oa odu'ai arewaa ma
odu'ai poi i laloo feni malagufu.
41 A'a fei arewaa dududua, ei Nineveh, ro'awe
ufipui a'a taweni ma ro'aa dududuaa ro'ou; uaa
rona filoginaa naranaraa ro'ou a'a ei u'ugaa Jonah
ma e'eni na pa'i hemea‡ yeni na muainaa Jonah.
42 A'a fei arewaa dududua, mei Pifine Hapara
noramiana Hara'uu, i asi'afipui a'a taweni ma
dududuaa ro'ou; uaa noranamai susuwe'ii gufu
ba i guainaa fei apa'aa Solomon ma e'eni ina pa'i
hemea yeni na muainaa Solomon.

Fei Hadiwe'iaa fei Spiriti Hafelo
(Luke 11:24-26)

‡ **12:41: 12:41** O, *na pa'i hepalo manumanu*; v. 42 anaa

43 “Nabaa hepalo spiriti hafelo§ i wala'aa a'a
nemea rama'a, i dinaa a'a ei gufu na hapera ba i
labarainaa gutafawenaiana, lomi na labagipa'i.
44 I dii, ipowe ware, ‘Yau, a hadiwe'inaa a'a
fei humu una di'ininia.’ I'a hadiwe'imai, na fa-
nunupa'ia ba lomi hemea na guta lalona ma na
apagidii fei humu ma minaa ei manumanu lalona
na udelafui.
45 I dii, ina dugamai olorompalodiai spiriti rona
hafelodiai lara hia ma rona wadu'aiguta yei. Ma
fei gutanaa mei rama'a mei, namina hafelo'apoi
laraa fei gutanana fama'a. Ana ale'ei hinene a'a
feni hafelo'a taweni.”

Mei Ina mawe ei Lofuu Jesus
(Mark 3:31-35; Luke 8:19-21)

46 Ei ifi warewarelao a'a fei gupuu rama'a Jesus,
mei inana mawe ei lofuna, rona u ano ba ro'aa
wareware a'ana.
47 Hemea na warefania, “Mei inamu mawe ei
lofumu, rona u ano ba ro'aa wareware a'amu.”*
48 Ina warefania, “Hini mei inau ma ei lofuu?”
49 Ina uninaa fei panina a'a ei otalai nenerana
ma na ware, “Si'eni, eni inau mawe eni lofuu.
50 Uaa hini i bigi'aa ei nunumiaa mei Amau
pafea, hia, lofuu, agiu ma inau.”

13

Fei Warea Hanunuu mei Faroa
(Mark 4:1-9; Luke 8:4-8)

1 Ana fei arewaa fei, Jesus na asi'aa a'a fei humu
ma naree guta yei piye.

---

§ **12:43: 12:43** Warea Greek ba *spiriti loloaa*

* **12:47: 12:47** Hefi'a ne'ia lomi na pa'i v. 47.

2 Abaa po'o gupuu rama'a rona hoaninia ma
si'ei, ina hugi pafoo hepalo wa ma guta lalona ma
ei rama'a, rona u yei piye.
3 Ma ina warehanunuinaa watauda manu-
manu a'a ro'ou, ale'eni, “Hemea faroa na dinaa
pe'ihapena ba i faroaa ei lau.
4 Ei ifi larofinaa ei lau, hefi'a rona pasi i ma'aa
tala ma rona fidumai ei manufifidau ma rona
hanaia.
5 Hefi'a, rona pasi pafoo ei na'ana'a, yei lomi na
pi'odua ei piye. Na nusu batafa a'a ei piye lomi na
pi'odua.
6 Ma'uaa i'a asi'arai fei halo, na sidefaholeaa
nusuu ei lau, uaa ataa gugu waraa ro'ou.
7 Hefi'adiai lau, rona pasi i dupuaa ei wowo'ii na
hogia ma ei wowo'ii, rona fifigaa nusuu ei lau.
8 Ma hefi'adiai lau, rona pasi pafoo ei rawani'a
piye ma rona fuaa ale'ei hefa pu'u, o oloroa
pa'ania, o odufua pa'aniadiai a'a figa ei ina faroia.
9 Hini na pa'i adiana nei guainia.”

Tani i Warehanunui Jesus
(Mark 4:10-12; Luke 8:9, 10)

10 Ei otalai nenerana, rona nomai a'ana ma
i'igai, “Tani o warehanunui a'a ei rama'a?”
11 Ina ware, “Fei apa'a a'a ei maumau opa'aiaa
fei haparaia pafea, hamona todigia, ma'uaa a'a
ro'ou, lomi.
12 Hini na pa'i iwe todiai ma iwe pa'i watauda.
Hini lomi na pa'i, tamanu ma'ida ina pa'i, iwe pa'ai
a'ana.
13 Sifeni, feni pa'afina a warehanunui a'a ro'ou:
“Rona fanunu, ma'uaa lomi rona fanunupa'i;
rona guai, ma'uaa lomi rona guaipa'i, o apa'ia.

14 Tamanu nadii wareia mei mamama'a Isaiah,
inawe fa'uai a'a ro'ou:
" 'Ranimai hamo'aa guai ua, ma'uaa lomi hamo'aa
apa'ia;
hamo'aa fanunu ua, ma'uaa lomi hamo'aa
fanunupa'i.
15 Uaa ei naranaraa eni rama'a eni, nawe waiwai;
lomi rona guaifarawani a'a ei adiaa ro'ou,
ma rona ma'igunaa ei pudaa ro'ou.
Nabaa lomi, woro ro'aa fanunupa'i a'a ei pudaa
ro'ou,
guaipa'i a'a ei adiaa ro'ou,
ma i pa'i apa'aa ei naranaraa ro'ou
ma ro'awe filogii ma a farawaninaa ro'ou.'
16 Ma'uaa na pa'i hawegiana ei pudaa hamu'ou,
uaa rona fanunupa'i mawe ei adiaa hamu'ou, uaa
rona guaipa'i.
17 Uaa, a warefa'uai a'a hamu'ou ba wataudа
mamama'a ma wanewaneaa rama'a, rona nun-
uminia ba ro'aa fanunuaa tamanu hamona fa-
nunuia, ma'uaa lomi; ma rona nunuminia ba
ro'aa guainaa tamanu hamona guainia, ma'uaa
lomi.

Jesus na Piguaa Hanuu fei Warea Hanunuu mei Faroa
(Mark 4:13-20; Luke 8:11-15)

18 "Hamonei guainaa fei hanuu fei warea ha-
nunuu mei faroa:
19 Nabaa nemea i guainaa fei u'ugaa fei ha-
paraia ma lomi na apa'ia, mei hafelo'a, i nomai ma
tarafaa tamanu mei faroa na faroia i naranarana.
Ma fei, ale'ei ei lau rona pasi i ma'aa tala.
20 Ei lau rona pasi pafoo ei na'ana'a, tawi'ana
ale'ei mei na guainaa fei warea ma nado'o ni'eni'e.

21 Ma'uaa, si'ei ba lomi na gugu warana, lomi
na madii fei habeana. I'a nomai ei hafelo'a o
ei haperararaia uaa fei rawani'a warea, ina pasi
batafa ua.
22 Ei lau rona pasi dupuaa ei wowo'ii na hogia,
tawi'ana ale'ei mei na guainaa fei warea, ma'uaa
na fifigaa naranarana a'a watauda manumanuu
feni ano ma ei sifisifii ei mugoo po'i ma lomi na
pa'i fuana.
23 Ma'uaa ei lau rona pasi pafoo ei rawani'a piye,
tawi'ana ale'ei mei na guainaa fei warea ma na
apa'ia. Ina fuaa ma ei fuana ale'ena hefa pu'u, o
oloroa pa'ania, o odufua pa'aniadiai a'a figa ei ina
faroia."

Fei Warea Hanunuu ei Guana

24 Jesus na warefanaa ro'ou hepalodiai warea
hanunu: "Fei haparaia pafea, tawi'ana ale'ei mei
na faroaa ei rawani'a lau i pe'ihapena.
25 Ma'uaa ro'aa ma'igu minaa ei rama'a, mei
bidibidii unu na nomai ma faroaa ei guana mau-
mauna ana i dinaa maumau fei wheat dupuaa ei
wheat ma ina aunupa'ai.
26 Laguna nusufipui fei wheat ma fei guana ma
laguna pa'i obaa lagua.
27 "Ei nafii mei amaa fei pe'ihape rona dinaa
a'ana ma ware, 'Hagu'u, a'a ba ona faroaa ei
rawani'a lau i pe'ihapemu? Ma noramiaa ro'ou
hitani ei guana?'
28 "Ina ware, 'Bigi'aa hemea na bidibidi ununa
a'au.'
"Rona i'iginia ei nafina ba, 'Ona nunuminia ba
hai'ouree fufusiminaa ei guana?'

29 “Ina ware ba, ‘Lomi, uaa ena hamona fufu'aa
ei guana ana hamo'aa fufufininaa ei wheat.
30 Lagunei habefipui nopa'aloo fena au hufu'a.
A'a fena au fena, a ware a'a ei hufu'a: Ha-
moneido'o hiteporaa ei guana ma faroro'inaa
ro'ou ma fagu'aia; nenee fei, hamonei hiteporaa
ei wheat ma re augia i laloo fei paleu.’ ”

Fei Warea Hanunuu fei Lau Mustard
(Mark 4:30-32; Luke 13:18, 19)

31 Ina warefanaa ro'ou hepalodiai warea ha-
nunu: “Fei haparaia pafea, tawi'ana ale'ei fei
lau mustard na tonia hemea ma faroia laloo
pe'ihapena.
32 Fa'ua ba namina pusu'oroi a'a minaa ei lau,
ma'uaa ei i habe, namina bauanaidi'ininaa minaa
ei manumanu i pe'ihape ma na gipenaa haihai ma
ei manufifidau i haroo pafea, ronamii guta a'a ei
rarana.”

Fei Warea Hanunuu fei Fafuafua
(Luke 13:20, 21)

33 Ina warefanaa ro'ou hepalodiai warea ha-
nunu: “Fei haparaia pafea, tawi'ana ale'ei ei fa-
fuafua na tonia hemea pifine ma fihafuinia a'a
watauda* palaua hawina na fihafuipedugia ma
na fua.”

Ina'aida Warehanunui a'a ei Rama'a
(Mark 4:33, 34)

34 Jesus na warehanunuinaa minaa ei manu-
manu ei a'a ei gupuu rama'a; lomi na wareaa
hepalo abaa warea hanunu.

---

* **13:33: 13:33** Greek *odumanu sata* (ale'ei hesuwi bushel o 22 litres)

35 Si'ei, nawe fa'uai tamanu nadii wareia mei
mamama'a:
"U'a gigiaa fei umuu ma wareaa ei warea hanunu,
a wareaa ei manumanu na ude'opa'ai ei i
mamara feni ano nopa'amii wagieni."

Ina Piguaa Hanuu fei Warea Hanunuu ei Guana

36 I dii, inawe di'ininaa fei gupuu rama'a ma
wadu'inaa fei humu. Ei otalai nenerana, rona
nomai a'ana ma ware, "Warefa'arewaia a'a hai'ou
fei hanuu fei warea hanunuu ei guana i pe'ihape."
37 Ina ware, "Mei na larofinaa ei rawani'a lau,
hia mei Na'uu Rama'a.
38 Fei pe'ihape, ale'eni feni ano ma ei rawani'a
lau, ale'ei ei na'uu fei haparaia. Ei guana, ale'ei ei
na'uu mei hafelo'a
39 ma mei bidibidii unu, mei na faroaa ro'ou,
hia, mei hani'u. Fei au hufu'a, fei au pedugaa feni
ano ma ei hufu'a, ei alo'aloo mei Fasu.
40 "Hanuu fei fufu'aa ro'ou ei guana ma fagu'aia
a'a fei hafi, ana ale'ei fei au pedugaa feni ano.
41 Mei Na'uu Rama'a i aloaa ei alo'alona ma ale'ei
ei guana laloo fei haparaiana, rowe fufusiminaa
minaa ei manumanu na fafeloaa ei rama'a mawe
ei rona bigi'aa ei hafelo'a.
42 Rowe siminaa ro'ou hafi, fei na pa'i ai'aiga ma
fi'u'uiaa difo.
43 Si'ei, ei wanewanea, ro'awe we'a ale'ei fei halo
i laloo fei haparaiaa mei Amaa ro'ou. Mei na pa'i
adiana nei guai.

Ei Warea Hanunuu ei Mugoo Po'i na Ude Opa'ai ma fei Pearl

44 "Fei haparaia pafea, tawi'ana ale'ei ei gold
rona opa'ainia i podu. I'a pa'ia hemea, ina

opa'aidinia ma wagii fei ni'eni'eana na aunu ma
re aloaa minaa ei manumanuna ma na pono'aa fei
podu fei.
45 “Ma hepalodiai, fei haparaia pafea, tawi'ana
ale'ei hemea alo'aloa fi labaginaa ei rawani'a
pearl.
46 I'a labagipa'aa hepalo na bauanai pono'ana,
ina aunu ma re aloaa minaa ei manumanuna ma
na pono'ia.

Fei Warea Hanunuu fei Lepo

47 “Hepalodiai, fei haparaia pafea, tawi'ana
ale'ei hepalo lepo rona pudinaa agi ma tonaa
watauda mau nia.
48 I'a pepesu ei udiaa ro'ou nia, rona
forafa'aununaa piye. Ma rona guta ma to'augaa
ei rawani'a nia laloo ei pa ma ei hafelo'a, rona
siminia.
49 Ana ale'ei a'a fei au pedugaa feni ano. Ei
alo'aloo mei Fasu, rowe nomai ma fi'alaginaa ei
hafelo'a a'a ei wanewanea
50 ma ei hafelo'a, ro siminaa hafi, fei na pa'i
ai'aiga ma fi'u'uiaa difo.”
51 Jesus na i'igai, “Hamona apa'aa minaa ei
manumanu ei?”
Rona ware ba, “Hi'i.”
52 Ina warenaa a'a ro'ou, “Si'ei, nabaa hemea na
fa'arewaiaa fei haparaia pafea a'a hemea feroiaa
law, mei feroiaa law, hia ale'ei mei amaa hepalo
humu, mei na fa'asi'anamai ei manufau mawe ei
watanai rawani'a manumanu a'a fei leana.”

Mei Mamama'a Lomi Rona Ma'auia (Mark 6:1-6; Luke 4:16-30)

53 I'a warepedugaa ei warea hanunu Jesus, ina
di'ininaa fei gufu fei.
54 I'a dinamii a'a fei pa'aa gufuna ma na'aa
feroinaa ei rama'a i laloo fei synagogue ro'ou ma
ronamina malefa. Rona i'igai, “Tonana hitani
meni rama'a meni, fei apa'a ma fei faufau ba i
bigi'aa ei foigia?
55 Haa, simeni, meni na'uu mei fadufadua? Haa,
mei inana Mary ma ei lofuna James, Joseph, Si-
mon ma Judas?
56 A'a ba minaa ei agina a'a o'ou yeni? Nabaa
ale'ei, tonana hitani minaa ei manumanu ei, meni
rama'a meni?”
57 Ma rona faraa a'ana.
Ma'uaa Jesus na warenaa a'a ro'ou, “Ana uniaa
a'a fei pa'aa gufuna ma fei pa'aa humuna, hemea
mamama'a lomi i honua.”
58 Ma lomi ina bigi'aa watauda foigia yei, uaa
lomi na we'i naranaraa ro'ou.

14

Na Mosu fei Huaa John, mei Pudugufaia
(Mark 6:14-29; Luke 9:7-9)

1 A'a fei au fei, Herod, mei haparaa obao gufu na
guainaa ei u'ugaa Jesus
2 ma na warenaa a'a ei paniaa panina, “Hia
John, mei Pudugufaia. Na ma'elele'aa! Si'ei i pa'i
faufauna ba i bigi'aa ei foigia.”
3 Herod na panarofaa John ma bobo'inia, uaa ba
ina ware watauda a'a fei bigi'aa lagua Herodias,
mei haroo mei lofuna Philip.
4 Hamatee John na'aida warefanaa Herod ba,
“Lomi na rawani a'a fei law ba yoi, o haroinia.”

5 Herod, ba i fo'afama'eaa John, ma'uaa ina
ma'au a'a ei rama'a, uaa rona nara ba hia hemea
mamama'a.
6 A'a fei arewaa waniniaa Herod, mei na'uu
Herodias na ufa'ufa i pudaa ro'ou ma si'ei ba
namina fani'eni'eaa Herod,
7 Herod na fa'unai a'ana ba tamanu nunumiana,
inei i'iginia ma i fania.
8 Si'ei ba ina u'ugainia mei inana, ina ware,
“Fanau yeni i pafoo hefaa tabetabe fei tabaa John,
mei Pudugufaia.”
9 Mei hapara na naranara watauda, ma'uaa
si'ei ba na fa'unai pudaa ei rama'a, ei ro'ei guta
hananafipui a'ana, ina ware ba fei i'igiana, ronei
bigi'ia.
10 Ma rona moro'aa huaa John yei humuu
bobo'aia.
11 Rona tabeamii fei tabana pafoo fei tabetabe
ma fanaa mei nanao ma ina notabenaa a'a mei
inana.
12 Ei otalai neneraa John, rona nomai ma tonaa
fei ununa ma agifinia ma ronaree warefanaa Je-
sus.

Jesus na Faguaa Haipani Pufaba'a
(Mark 6:30-44; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

13 I'a guainia Jesus, na hugi pafoo wa ma au-
nunaa fawelei lomi rama'a. Ro'aa guainaa fei, ei
gupuu rama'a, noramiaa ro'ou a'a ei gufu, rona
talai'uanaa pinee ro'ou ma nenegia.
14 I'a nofatetelao Jesus, na fanunuaa hepalo
baua gupuu rama'a ma na faloloa'inaa ro'ou ma
na farawaninaa ei funuaa ro'ou.
15 I nofafilao, ei otalai nenerana, rona nomai
a'ana ma ware, “Ina raua faweleni ma na fafidii.

Aloaa ei gupuu rama'a ba ronei aununaa ei gufu
ma pono hanaa ro'ou."
16 Jesus na ware, "Lomi na rawani ba ronei
aunu. Hamu'ou fani hanaa ro'ou."
17 Rona ware, "Hai'ouna pa'i haipani ua faraa
pidaua ma guapalo nia."
18 Ina ware, "Tonamai a'au."
19 Ma ina warenaa a'a ei rama'a ba ronei guta
pafoo ei guana. Ina tonaa haipaniei faraa pidaua
ma guapaloei nia, na aranaa pafea, na ware 'ta'
ma na digeaa ei faraa pidaua. Na fanaa ei otalai
nenerana ba ronei fanaa ei rama'a.
20 Minaa ro'ou, ronamina hanana magu ma ei
otalai nenerana, rona paiaa hefua ma guapalo pa
masii du'ua.
21 Puduu ei rona hanana, haipani pufaba'a
wawane ma na pa'idiai pifine ma baduu.

Jesus na Talai Pafoo Agi
(Mark 6:45-52; John 6:15-21)

22 Ana ei ua, Jesus na fahuginaa ei otalai nener-
ana pafoo fei wa ma alonaa ro'ou ma'ana ba ronei
dinaa pepei ma hia, i do'o aloaa fei gupuu rama'a.
23 I alodigaa ro'ou, na faneaa hepalo maugeni,
ana unaia ba i lafulafu. I nopoilao, ana unaia yei,
24 ma'uaa fei wa na rauadii piye ma na hasuro-
forofo ua, uaa fei lalarena na agisuafia.
25 Mafufuo badu, Jesus na talainaa a'a ro'ou
pafoo agi.
26 Ro'aa fanunupa'ia ei otalai nenerana fi ta-
laimai pafoo agi, ronamina ma'aufafelo. Rona
ware ba, "Hani'u, mena!" ma rona ma'au'iwa'iwa.
27 Ma'uaa Jesus na warebatafalao a'a ro'ou,
"Guta farawani! Yau meni. Apuna ma'au."

28 Peter na ware, “Mena Fasu, nabaa pa'aa yoi,
waremai a'au ba unei talaiwau a'amu pafoo agi.”
29 Ina ware, “Nomai.”
Si'ei, Peter na upu pafoo fei wa ma talainaa a'a
Jesus pafoo agi.
30 Ma'uaa i fanunupa'aa fei lalarena, na
ma'aumomogu ma ina haroharo, “Mena Fasu,
hadumau!”
31 Ana ei ua, Jesus na roainaa panina ma pa-
narofia. Ina ware, “Yoi mena pusu'o we'iaa nara-
naramu, tani omina hamamagua?”
32 Ma lagu'aa hugi pafoo fei wa, fei lalarena na
rere.
33 Ma ei ro'ou laloo fei wa, rona losuinia ma
ware ba, “Pa'aa fa'ua ba yoi, Na'uu mei Haidaa.”

Jesus na Farawaninaa Funuaa ei Rama'a Yei Gennesaret
(Mark 6:53-56)

34 Ro'aa dinaa pepei, rona fatetenaa
Gennesaret.
35 Ma ei rama'aa fei gufu fei, ro'aa
fanunu'apa'aa Jesus, rona alo warea a'a minaa
ei gufu fawelei. Ma ei rama'a, rona duginamii a'a
Jesus minaa ei funuaa gufuu ro'ou.
36 Ma rona i'igifawe'i a'ana ba nei ugainaa ei
funua ba ronei idoa'uaiaa fei supuu hawaa uguna
ma minaa ei rona idoia, ronawe rawani.

15

Ei Feroia Noranamai a'a ei Upu Mina
(Mark 7:1-13)

1 I dii, hefi'a ei Pharisee mawe ei feroiaa law
rona dinaa a'a Jesus, noramiaa ro'ou, Jerusalem
ma rona i'igai,
2 “Tani ro'aa barafeaa ei maumau ei upuu o'ou
ei otalai neneramu? Lomi ronado'o huwe panii
ro'ou nabaa ro'aa hanana!”
3 Jesus na ware, “Hamatani hamu'ou barafeaa
ei wareaa mei Haidaa uaa ei maumau ei upuu
hamu'ou?
4 Uaa mei Haidaa na ware, ‘Ma'auaa mei amamu
ma inamu’ ma ‘Hini i umuaa mei amana o inana,
ronei fo'afama'eia.’*
5 Ma'uaa hamona ware ba nabaa nemea na
warenaa a'a mei amana o inana ba, ‘Fei ba a fanio,
a fanaa mei Haidaa.’
6 Si'ei, lomi ina ma'auaa amana† a'a fei fanana.
Si'ei, hamu'ou barafeaa fei wareaa mei Haidaa
uaa fei maumau hamu'ou.
7 Hamu'ou ena ware'oni! Pa'aa fa'ua ei wareaa
Isaiah:
8 “ ‘Eni rama'a eni, rona ma'auau a'a ei haba'umuu
ro'ou,
ma'uaa ei naranaraa ro'ou, na raua a'au.
9 Lomi hanuu ei losuiaa ro'ou yau;
ei feroiaa ro'ou, naranaraa rama'a ua.’ ”

Ei Fafa'araia ma Loloaa Manumanu (Mark 7:14-23)

10 Jesus na haronamii a'ana fei gupuu rama'a ma
na ware, “Guainia ma apa'ia.
11 Tamanu ina wadu'aa poaa hemea rama'a,
lomi i ‘faloloaia’, ma'uaa tamanu na lele'aa i
poana, sifei, fei na ‘faloloaia’ pudaa mei Haidaa.”

---

* **15:4: 15:4** Leviticus 20:9 † **15:6: 15:6** Hefi'a ne'ia ba *ma'auaa ama o inana*

12 I dii, ei otalai nenerana rona nomai a'ana ma
i'igainia, “Ona aida ba ei Pharisee, rona ra ei ro'aa
guainaa fei?”
13 Ina ware, “Minaa ei fudaa, ei abaa faroaa mei
Amau pafea, iwe fufufininaa ei waraa ro'ou.
14 Di'ininaa ro'ou, uaa rona pudawerai ma
rona'aida talaidugaa ei rama'a.‡ Nabaa hemea
pudawerai na talaidugaa hemeadiai pudawerai,
lagu'amina pasifipuinaa laloo fei huapu.”
15 Peter na ware, “Italalafuifanaa hai'ou fei
warea hanunu.”
16 Jesus na i'iginaa ro'ou, “Haa, ana fi waiwai
tabaa hamu'ou?
17 Lomi hamona aida ba tamanu na wadu'ainaa
fei haba'umu, i dinaa pahanana ma i lele'alao?
18 Ma'uaa tamanu na lele'aa a'a fei haba'umu,
norai a'a ei naranara ma na ‘faloloaa’ mei rama'a.
19 Uaa laloo fei naranara, ina nomai ei
hafelo'a naranara, fo'afama'ea, fiharoharoipa'aia,
fitatafipa'aia, fafanaoa, warefasifi ma ei wiwitoia.
20 Si'ei, ei na ‘faloloaa’ hemea rama'a; ma'uaa,
nabaa nemea lomi na huwenaa panina ma
hanana, abaa na ‘faloloaia’.”

Fei Narafawe'iaa mei Pifinee Canaan (Mark 7:24-30)

21 I'a di'ininaa fei gufu fei, Jesus na dinaa fawelei
Tyre ma Sidon.
22 Hemea pifinee Canaan, humuna na rafi'inaa
Tyre ma Sidon, ina nomai a'ana ma na haro-
haronaa a'ana, “Mena Fasu, mena Na'uu David,
faloloa'inau! Mei na'uu, baduu pifine namina
nanamuinia uaa na wadu'ia pigea.”

---

‡ **15:14: 15:14** Hefi'a ne'ia ba *pudawerai ma ro'ou talaidugaa ei pudawerai*

23 Lomi na wareaa hepalo warea Jesus. Si'ei,
ei otalai nenerana rona nomai a'ana ma na
i'igifawe'i a'ana, “Aloia, uaa ifimina aiharoharo-
mai a'a o'ou.”
24 Ina ware, “Ina aloamiau a'a ei pa'aiaa sipsipi
Israel ua.”
25 Mei pifine na nomai ma fa'unaa du'una i
ma'ana ma ware, “Mena Fasu, hadumau!”
26 Ina ware, “Lomi na wanewane ba a tonaa
ei faraa pidaua, ei hanaa ei baduu ma faguaa ei
hapee ro'ou, ponoto.”
27 Ina ware ba, “Fa'ua, mena Fasu, ma'uaa ei
ponoto ana rona hanaiaa ei memee faraa pidaua,
ei na pasinaa haroo tawaa ei fasuu ro'ou.”
28 Si'ei, na ware Jesus, “Mena pifine, namina
we'i naranaramu! Una bigidigia fei i'igiamu.” Ma
mei na'una na rawani ana a'a fei au fei.

Jesus na Fawanewaneaa Watauda

29 Jesus na di'ininaa fei gufu fei ma tatalai i pa-
paa fei Agii Galilee. I dii, ina fanenaa fei maugeni
ma na guta.
30 Hefi'a baua gupuu rama'a, rona nomai a'ana,
nodugamii ei afetoo, ei pudawerai, ei iba'iba, ei
umuloo mawe wataudadiai ma rona fahainopaa
ro'ou i pinena; ma ina fawanewaneaa ro'ou.
31 Ei rama'a, ronamina ba'arofo ei ro'aa fa-
nunuia ba ei umuloo, rona warepa'i, ei iba'iba,
rona rawani, ei afetoo, rona talaipa'i ma ei pu-
dawerai, rona fanunupa'i. Ma rona uduginaa mei
Haidaniaa ei Israel.

Jesus na Faguaa Gunaroa Pufuba'a (Mark 8:1-10)

32 Jesus na harofamai ei otalai nenerana ma na
ware, “Una faloloa'inaa eni rama'a eni, uaa rona
gutafipui a'au ale'ei oduai arewaa ma lomi rona
pa'i hanaa ro'ou. Lomi na rawani a'au ba rona bao
ma u'a aloaa ro'ou, uaa ro'aa pasi ma'aa tala.”
33 Ei otalai nenerana, rona ware, “O to hitani
faraa pidaua a'a feni raua gufu ale'eni ba na hawia
ba o'aa faguaa feni baua gupuu rama'a ale'eni?”
34 Jesus na i'igai, “Hamona pa'i figa faraa pi-
daua?”
Rona ware ba, “Olorompalo ma hefi'a pusu'o
nia.”
35 Ina warenaa a'a fei gupuu rama'a ba ronei
guta malagufu.
36 Ma ina tonaa olorompaloei faraa pidaua ma
ei nia ma i'a waredii ba ‘ta’, na digedigeaa ro'ou
ma fanaa ei otalai nenerana ma rona fanaa ei
rama'a.
37 Minaa ro'ou, rona hanana ma ronamina
magu. Nenee fei, ei otalai nenerana, rona
paifapepesuaa olorompalo pa masii du'ua.
38 Puduu ei rona hanana, gunaroa pufaba'a
wawane ma na pa'idiai pifine ma baduu.
39 I'a alodigaa fei gupuu rama'a Jesus, na hugi
pafoo wa ma aununaa malalaa Magadan.

Rona Ware ba Inei Fama'aa Hepalo Hilala (Mark 8:11-13; Luke 12:54-56)

16

1 Ei Pharisee mawe ei Sadducee, rona nomai a'a
Jesus ma rona mania ale'ei ba nei fama'aiaa ro'ou
hepalo hilala noranarai pafea.

2 Ina ware,* “I'a fafilao, hamona ware ba,
‘Iwe rawani ua narani hamatee na ro fei haroo
pumanugawe’,
3 ma na mafufuo hamo'aa ware ba, ‘Wagieni
i pa'i lalarena ma maunu, uaa na ro fei haroo
pumanugawe ma ana na giogio.’ Hamona fa-
nunu'apa'aa ei hilala haroo pumanugawe ma'uaa,
lomi hamona fanunu'apa'aa ei hilalaa feni au feni.
4 A'a feni au feni, ei hafelo'a, ei lomi rona
oafagugu, rona labaginaa hepalo foigia hilala,
ma'uaa lomi. Ro'aa fanunuaa hepalo ua, fei hi-
lalaa Jonah.” Ma Jesus na di'ininaa ro'ou ma aunu.

Fei Fafuafuaa ei Pharisee ma Sadducee (Mark 8:14-21)

5 Rona aunudiginaa pepei adii fei agi ma ei
otalai nenerana, rona madi'inia ba ro notomai
faraa pidaua.
6 Jesus na warenaa a'a ro'ou, “Hamonei oma'aa
hamu'ou a'a ei fafuafuaa ei Pharisee ma Sad-
ducee.”
7 Rona fiwarewareinia dupuaa ro'ou ma ware,
“Haa woro si'ei ba lomi ona notomai faraa pi-
daua.”
8 Jesus na apa'adigaa ei fiwarewareiaa ro'ou ma
na i'igai, “Hamu'ou ena pusu'oro we'iaa naranara,
tani hamo'aa fiwarewarei dupuaa hamu'ou ba
lomi hamona pa'i faraa pidaua?
9 Haa, hamotawe apa'ia? Lomi hamona nonom-
inaa haipaniei faraa pidaua a'a ei haipani pu-
faba'a ma hefiga pa masii du'ua hamona paia?

---

* **16:2: 16:2** Hefi'a ne'ia, lomi na pa'i fei dufuu v. 2 ma minaa fei v. 3.

10 Ma olorompaloei faraa pidaua a'a ei gunaroa
pufaba'a—hefiga pa masii du'ua hamona paia?
11 Batanai ei ba lomi hamona apa'ia ba yau a'a
ba fi wareaa ei faraa pidaua a'a hamu'ou? Ma'uaa,
hamonei oma'aa hamu'ou a'a ei fafuafuaa ei Phar-
isee ma Sadducee."
12 Ma ronawe apa'ia ba, hia, a'a ba ifi ware-
wareaa fei fafuafua faraa pidaua ma'uaa, fei mau
feroiaa ei Pharisee ma Sadducee.

Peter na Ware ba Jesus, Hia mei Christ (Mark 8:27-30; Luke 9:18-21)

13 I nopa'amii malalaa Caesarea Philippi Jesus
na i'igainaa ei otalai nenerana, "Ei rama'a, rona
ware ba mei Na'uu Rama'a, hia, hini?"
14 Rona ware, "Hefi'a, rona ware ba John, mei
Pudugufaia; hefi'a ba Elijah; ma hefi'adiai ba
Jeremiah, o hemea ei mamama'a."
15 Ina i'igai ba, "Ma hamu'ou, hamona ware ba
yau, hini?"
16 Simon Peter na ware, "Yoi mei Christ,† mei
Na'uu mei Haidaa, mei i oalao."
17 Jesus na ware, "Ona pa'i hawegiamu, Simon
mena na'uu Jonah uaa, a'a ba fa'arewaa hemea
rama'a a'amu ma'uaa, fa'arewaa mei Amau pafea.
18 Ma u'ei warefanio ba yoi Peter‡ ma pafoo feni
na'a feni a fa'ugaa fei losuu ma ei gigei Hades,§
lomi ba ro'aa muaipa'ia.*
19 A fanio ei gigigii fei haparaia pafea; ma
tamanu ona faroro'inia yeni malagufu, ana

† **16:16: 16:16** O, *Messiah*; v. 20 anaa ‡ **16:18: 16:18** Hanuu fei warea Peter, *mugoo.* § **16:18: 16:18** O, *ei gigei fei gufu hafelo*
* **16:18: 16:18** O, *lomi rona muainaa fei*

i roro'ai† pafea ma tamanu ona alagia yeni
malagufu, ana i ala pafea."
20 Ma ina warefawe'i a'a ei otalai nenerana ba
ronei'aa warefanaa nemea ba hia, mei Christ.

Jesus nadii Ware'augaa fei Ma'eana (Mark 8:31–9:1; Luke 9:22-27)

21 A'a fei au fei ma nolao, Jesus na
warefa'arewaia a'a ei otalai nenerana ba hia,
i dinaa Jerusalem ma tonaa fi'ina a'a watauda
manumanu i panii ei bauaniaa gufu, ei famamoaa
humuu mei Haidaa mawe ei feroiaa law. Ma
hefi'a, ro'aa fo'afama'eia ma a'a fei fa'odu'aiaa
arewaa i asi'adiai.
22 Peter na dugitata'ainia ba i ware-
fawanewaneinia, "Pa'aa lomi, mena Fasu! Hefeni,
pa'aa lomi ba i nomai a'amu!"
23 Jesus na momo'ilao ma warenaa a'a Peter,
"Dinaa mugiu, mena Satan! Yoi ale'ena hepalo al-
abe'a a'au; lomi ona pa'i naranaramu a'a ei manu-
manuu mei Haidaa ma'uaa, a'a ei manumanuu
rama'a."
24 Ma Jesus na warenaa a'a ei otalai nenerana
ba, "Hini ba i nenerau nei aunaa ei naranarana i
pu ma harenaa fei hawafolona ma nenerau.
25 Uaa hini ba i urofaa fei harenuana‡ iwe pa'ai
a'ana, ma'uaa hini i fapa'ainaa fei harenuana a'au
iwe tonia.
26 Tamanu fei rawani'ana nabaa nemea i tope-
dugaa feni malagufu ma'uaa fei harenuana i
pa'ai? O, nemea i filoginaa fei harenuana a'a
tamanu?

---

† **16:19: 16:19** O, *malagufu, ana na roro'aidii* ‡ **16:25: 16:25** Hanuna warea Greek ba *faweweni,* o *laloo naranara*; v. 26 anaa

27 Uaa mei Na'uu Rama'a, iwe nomai a'a fei haw-
eraa mei Amana fipuinaa ei alo'alona ma i fani
pono'aa hememea ana ale'ei tamanu ina bigi'ia.
28 A warefa'uai a'a hamu'ou ba hefi'a eni rona u
yeni, ro'ado'o fanunuaa mei Na'uu Rama'a na no-
mai ale'ei hemea hapara ei ana roifi werawera."

17

Fei Maumauna na Filogii
(Mark 9:2-13; Luke 9:28-36)

1 Nenee oloroa arewaa, Jesus na nodugaa Peter
ma laguei filofui James ma John pafoo fei tarea
maugeni, uniaa ro'ou.
2 Ma na filogii fei maumauna yei i pudaa
ro'ou. Fei pudana na we'a ale'ei fei halo ma ei
lawalawana namina po'i ale'ei we'ai.
3 Ana ei ua, laguna fa'arewamai Moses ma Elijah
ma laguna fiwarewarei a'a Jesus.
4 Peter na warenaa a'a Jesus, "Mena Fasu, ina
rawani ba o'ou yeni. Nabaa ona nunuminia, a
fa'ugaa odumanu pale, hepalo yoi, hepalo Moses
ma hepalo Elijah."
5 Ei fi warewarelao, hepalo agimee papalei na
hawainaa ro'ou ma hepalo lao noranarai a'a fei
papalei na ware, "Simeni, meni Na'uu, meni una
haguia; ma unamina ni'eni'e a'ana. Guainaa
wareana!"
6 Ro'aa guainia ei otalai nenerana, rona fa-
pasipoponainaa pu ma rona ma'aufunurere.
7 Ma'uaa Jesus na nomai ma idoaa ro'ou. Ina
ware ba, "Asi'aa. Apuna ma'au."
8 Ro'aa aranaa pafea, lomi rona fanunupa'aa
hemeadiai, ana unaa Jesus.

9 Ei roi upugio a'a fei maugeni, Jesus na
warefa'aiaa ro'ou, “Apuna warefanaa nemea
tamanu hamona fanunuia nopa'aloo fei ba mei
Na'uu Rama'a na asi'aa a'a fei ma'ea.”
10 Ei otalai nenerana, rona i'iginia, “Tani ro'aa
ware ei feroiaa law ba Elijah neido'o nomai?”
11 Jesus na ware, “Fa'ua, Elijah ba i nomai ma mi
aufarawaninaa minaa ei manumanu.
12 Ma'uaa a warefanaa hamu'ou ba Elijah na
nodigimai ma lomi rona fanunu'apa'ia; ma'uaa,
rona bigi'aa tamanu rona nunuminia a'ana. Ma
mei Na'uu Rama'a ana i tonaa fi'ina i panii ro'ou.”
13 Ma ei otalai nenerana, ronawe apa'ia ba hia fi
u'ugaa John, mei Pudugufaia.

Fei Farawaniana Mei Baduu Wawane, Mei na Wadu'ia Pigea

(Mark 9:14-29; Luke 9:37-43a)

14 Ro'aa nobapa'aloo fei gupuu rama'a, hemea
na nomai ma na o'o'ui i ma'aa Jesus.
15 Ina ware, “Mena Fasu, faloloa'inaa mei na'uu,
baduu wawane. Ina'o memeroi ma namina nana-
muinia. Ina'o pasinaa laloo fei hafi, o laloo fei
ranu.
16 Una noduginaa hia a'a ei otalai neneramu
ma'uaa, lomi ba rona farawanipa'ia.”
17 Jesus na ware, “Hamu'ou ena rama'aa feni
au feni, lomi na we'i ma ana lomi na wanewane
ei naranaraa hamu'ou. Yau na tamafoidii a'a fei
gutanau a'a hamu'ou. Ana una tamafoi a'a fei
maumau hamu'ou. Dugamii mei baduu wawane
a'au.”
18 Jesus na warefawe'i a'a mei pigea ma na
wala'aa a'ana ma ana ei ua na rawani mei baduu.

19 Si'ei, ei otalai nenerana uniaa ro'ou, rona
nofagigimai a'a Jesus ma i'iginia, “Tani lomi
hai'ouna fawala'apa'ia?”
20 Ina ware, “Hamatee namina pusu'oroi fei
we'iaa naranaraa hamu'ou. A warefa'uai a'a
hamu'ou ba nabaa na we'i ma'ida ua ei naranaraa
hamu'ou ale'ei fei pusu'o lau mustard, hamo'aa
ware a'a fei maugeni ba, ‘Asi'aa faweleni ma dinaa
yei’ ma i asi'a'aunu. Lomi hepalo manumanu ba
lomi i ma'atalaa a'a hamu'ou.”*

Jesus na Waredinaa fei Ma'eana (Mark 9:30-32; Luke 9:43b-45)

22 Ro'aa nofipuimai i Galilee, ina warenaa a'a
ro'ou ba, “Mei Na'uu Rama'a, ro'aa aloia panii ei
rama'a.
23 Ro'aa fo'afama'eia ma a'a fei fa'oduaiaa are-
waa, i asi'aa ma fawenaidiai.” Ma ei otalai nener-
ana, ronamina faloloa'i.

Mugoo Po'ii fei Humuu mei Haidaa

24 Nenee fei noramiaa Jesus ma ei otalai nener-
ana yei Capernaum, ei otonaa guapalo pusu'o mu-
goo po'ii fei humuu mei Haidaa, rona nomai a'a
Peter ma i'igai “Ana i au mugoo po'ii† fei humuu
mei Haidaa mei feroiamu?”
25 Peter na ware, “Hi'i, i au.”
I wadu'imai laloo fei humuu Peter, Jesus nado'o
ba ware ba, “Tamanu ei naranaramu, Simon? Ei
haparaa feni malagufu rona'o to mugoo po'i a'a
hini—a'a ei na'uu ro'ou o a'a hefi'adiai?”
26 Peter na ware, “A'a hefi'a.”

---

* **17:20: 17:20** Hefi'a ne'ia ba *ma'atala a'a yoi. 21 Ma'uaa fei mau ale'ei, i wala'aa a'a lafulafua ma fabaoa ua.* † **17:24: 17:24** Warea Greek ba *Ana i au guapaloei drachma*

Jesus na ware a'ana, “Si'ei ba ei na'uu ro'ou, lomi
ro'aa au.
27 Ma'uaa, si'ei ba lomi agu'aa faranaa ro'ou,
dinaa agi ma suminaa fei waomu. Tonaa fei
rawarawa gu'amu nia; fahawainaa fei poana ma
o ma'apa'aa hepalo obao drachma mugoo po'i.
Tonia ma fanaa ro'odu fena augaa agua.”

18

Mei i Pafeai laloo fei Haparaia Pafea (Mark 9:33-37; Luke 9:46-48)

1 A'a fei au fei, ei otalai nenerana, rona nomai a'a
Jesus ma i'igai, “Hini na pafeai laloo fei haparaia
pafea?”
2 Ina harofaa hemea pusu'o baduu ma
fa'ufalarainia dupuaa ro'ou.
3 Ma ina ware, “A warefa'uai a'a hamu'ou, nabaa
lomi hamo'aa filoginaa maumau hamu'ou ale'ei ei
pusu'o baduu, pa'aa lomi ba hamo'aa wadu'inaa
laloo fei haparaia pafea.
4 Si'ei hini i fafafaunaa anaia pu ale'eni meni
baduu meni, hia i pafeai laloo fei haparaia pafea.
5 “Ma a'a fei harau, hini i taufagutanaa nemea
pusu'o baduu ale'eni meni, ina taufagutanau.

Abaa Fapasiaa Nemea (Mark 9:42-48; Luke 17:1, 2)

6 “Ma'uaa, nabaa nemea i fapasiaa nemea eni
pusu'o baduu, eni na we'i naranaraa ro'ou a'au,
na rawani ba mei rama'a mei, hepalo baua mugoo
nei habe huana ma re famomogu lama roroma.

7 “Na fagiana feni ano uaa na fafeloaa ei rama'a.
Ei manumanu ale'ei, i nomai, ma'uaa na fagiana
mei i nomai a'ana!
8 Nabaa fei panimu o pinemu na fafeloio, bal-
aisiminia. Ina rawani ba o wadu'aitonaa harenu-
amu fininaa latoaa panimu o pinemu laraa fei ba
ona pa'i guapalo pani ma pine ma i siminio laloo
fei hafi lomi i peretoo.
9 Ma nabaa fei pudamu na fafeloio, walesi-
miniа. Ina rawani ba o wadu'aitonaa harenuamu
a'a hepalo ua puda laraa fei ba ona pa'i guapalo
puda ma i siminaa yoi fei hafii gufu hafelo.

Fei Warea Hanunuu fei Pa'aiaa Sipsipi (Luke 15:3-7)

10 “Oma'ama'aa hamu'ou ba lomi hamona fa-
nunufafelo a'a nemea eni pusu'o baduu eni. Uaa
u'ei warefanaa hamu'ou ba ranimai, ei alo'alo
pafea, ei oma'aa ro'ou, rona fanunuaa fei pudaa
mei Amau i pafea.*
12 “Tamanu naraa hamu'ou? Nabaa nemea na
pa'i hefa pu'u sipsipi ma hepalo na lelepa'ai, haa,
lomi i di'ininaa ei faimfua pa'ania ma faimpalo
pafoo maugeni ma re labaginaa fei na lelepa'ai?
13 Ma nabaa i labagipa'ia, a warefa'uai a'a
hamu'ou ba imina ni'eni'e a'a fei laraa ei faimfua
pa'ania ma faimpalo lomi rona lelepa'ai.
14 Ana ale'ei, mei Amaa hamu'ou i pafea, lomi na
nunumiai ba nemea eni pusu'o baduu eni i pa'ai.

Hemea Lofu i Bigifatata a'amu

---

* **18:10: 18:10** Hefi'a ne'ia ba *gufu pafea. 11 Mei Na'uu Rama'a na nomai ba i fatela'anaa fei na pa'ai.*

15 “Nabaa mei lofumu i bigifatata a'amu,† dinaa
a'ana ma fama'aiaa fei tatana, uniaa hamugua ua.
Nabaa i guainio, te, lomi watolaa hamugua.
16 Ma'uaa, nabaa lomi i guainio, dugaa
helaguidiai a'amu ba ‘i pa'i helagui o o'odui
gutaguaiaa minaa ei awataa.’
17 Nabaa lomi ina guainaa ro'ou, warefanaa ei
losuia; ma nabaa lomi ina guainaa ro'ou, bigi'ia
a'ana ale'ei ona bigi'ia a'a nemea roromaa, o ne-
mea otonaa mugoo po'ii gavaman.
18 “A warefa'uai a'a hamu'ou ba tamanu ha-
mona faroro'inia‡ yeni malagufu, ana i roro'ai i
pafea ma tamanu hamona alagia§ yeni malagufu,
ana i ala i pafea.”
19 “Hepalodiai, a warefanaa hamu'ou ba nabaa
helagui hamu'ou yeni malagufu, hamuna fi'ugai
ba hamu'aa i'igainaa hepalo manumanu, mei
Amau i pafea, i bigi'ia a'a hamugua.
20 Uaa hitani helagui, o o'odui, ro'amii gutafipui
wagii fei harau, yau ana a'a ro'ou.”

Fei Warea Hanunuu mei Nafi Lomi Faloloa'iana

21 I dii, Peter na nomai a'a Jesus ma i'iginia,
“Mena Fasu, figa au a futoaa ei hafelo'a na bigi'ia
a'au mei lofuu? Inei ale'ena olorompalopoa?”
22 Jesus na ware, “A warefanio, a'a ba
olorompalopoa ma'uaa, oloromfua pa'ania ma
olorompalopoa.*

---

† **18:15: 18:15** Hefi'a ne'ia lomi na pa'i *a'amu.* ‡ **18:18: 18:18** O, *faroro'idigia* § **18:18: 18:18** O, *aladii* * **18:22: 18:22** O, *na pa'i olorompaloei oloromfua pa'ania.* Hanuna ba 7x70 o gunaroa pu'u ma faimfua pa'ania.

23 “Si'ei, fei haparaia pafea, tawi'ana ale'ei
hemea hapara, mei ba i fawanewaneaa ei pono'aa
ei nafina.
24 Ei ba i fawanewaneaa ei mugoo po'i, hefi'a,
rona duginaa a'ana hemea nado'o tonaa hefua
pa'ania pufaba'a mugoo po'i a'ana.†
25 Si'ei ba lomi na pa'i mugoo po'i, mei ha-
para na warefawe'i ba hia, mei harona, ei na'una
mawe minaa ei manumanuna, ronei aloaa ro'ou
ba hodi'aa ei mugoo po'ina.
26 “Mei nafi na fapasinaa du'una i ma'ana.
Ina i'igifawe'i a'ana, ‘Do'o fawiwi'ainau ma awe
hodipedugaa minaa ei mugoo po'i.’
27 Mei fasuu mei nafi na faloloa'inia ma na
fama'e'uaiaa minaa ei tonana ma alofatalainia.
28 “Ma'uaa ei fi asi'alao mei nafi, ina nobapa'alao
hemeadiai nafi na bigifipui a'ana, hemea nado'o
tonaa hefa pu'u denarius‡ a'ana. Ina panarofia
ma guafaa gimona ma warefawe'i a'ana, ‘Hodi'aa
tamanu ona tonia a'au!’
29 “Mei nafi, mei na bigifipui a'ana na fapasinaa
du'una ma na i'igifawe'i a'ana, ‘Do'o fawiwi'ainau
ma awe hodi'aa minaa ei mugoo po'imu.’
30 “Ma'uaa ina ware ba lomi. Ma idii, ina-
ree aunaa hia humuu bobo'aia hawina ba na
hodipedugaa ei mugoo po'i.
31 Ro'aa fanunuia ale'ei hefi'adiai nafi, ronam-
ina naranara watauda ma ronaree warefanaa
mei fasuu ro'ou minaa ei rona fanunuia.
32 “Si'ei, mei fasu na lala'aa mei nafi ma
ware, ‘Yoi, hemea pa'aa hafelo'a nafi. Unamina

† **18:24: 18:24** watauda million kina (10,000 *talent*) ‡ **18:28: 18:28** ma'ida ua kina

fama'e'uaiaa minaa ei onado'o tonia a'au, uaa
onamina i'igaifawe'i a'au.
33 Haa, lomi ba o'aa faloloa'inaa mei hamugua
ale'ei a bigi'ia a'amu?'
34 Mei fasuna namina siba ma fifaninaa hia
panii ei oma'ama'aa humuu bobo'aia ba ronei
fanima'aia hawina na hodipedugaa ei mugoo po'i.
35 "Mei Amau pafea iwe bigi'ia ale'ei a'a
hememea hamu'ou nabaa lomi hamona futoaa
ei hafelo'aa ei lofuu hamu'ou laloo naranaraa
hamu'ou."

19

Fi'alagia
(Mark 10:1-12)

1 I'a waredigaa ei manumanu ei Jesus, ina
asi'adi'ininaa Galilee ma aununaa malalaa Judea,
fipepei Jordan.
2 Hefi'a baua gupuu rama'a, rona nenegia ma na
farawaninaa ei funuaa ro'ou yei.
3 Hefi'a Pharisee, rona nomai a'ana ba ro'aa
mania. Rona i'igai, "Na wanewane a'a fei law ba
nemea wawane i fi'alagii a'a mei harona ma lomi
rawani'aa pa'afina?"
4 Ina ware, "Haa, lomi hamona igoia ba fama'a,
mei Famamaraia na bigi'aa lagua 'wawane ma
pifine,'
5 ma ware ba, 'Sifei, fei pa'afina ba nemea
wawane nei di'ininaa amana ma inana ma
gutafipui a'a mei harona ma laguwe pigioinaa
hepalo'?

6 Si'ei, a'a ba lagua fai helagui, uaa hemea. Si'ei,
tamanu na fihupu'inia mei Haidaa, nemea nei'aa
alagia."
7 Rona i'igai, "Nabaa fa'ua, tani i ware Moses ba
nemea nei fani hepalo ne'iaa fi'alagia ma alofata-
lainia?"
8 Jesus na ware, "Moses na ugainia ba hamo'aa
di'ininaa ei haroo hamu'ou hamatee namina wai-
wai tabaa hamu'ou. Ma'uaa do'ofama'a abaa
ale'ei.
9 A warefanaa hamu'ou ba hini i di'ininaa mei
harona ba i lalaidiai ma mei harona lomi na
fiharoharoipa'ai, mei rama'a mei, na bigi'aa fei
fiharoharoipa'aia.
10 Ei otalai nenerana, rona ware, "Nabaa ale'ei
a'a hemea wawane ma mei harona, ina rawani ba
lomi lalalaia."
11 Jesus na ware, "Abaa minaa ei rama'a, ro'aa
tonaa fei warea fei, uniaa ei una fanaa ro'ou.
12 Uaa hefi'a, lomi ba ro'aa lalai, uaa rona
waninimai ale'ei ma hefi'adiai, ei rama'a na mo-
rosiminaa wawanei ro'ou ba ale'ei ma hefi'adiai,
rona ware ua ba lomi ro'aa lalai* uaa rona nara-
nara'uaiaa fei haparaia pafea. Mei ba na rawani
a'ana, inei tonia."

Ei Pusu'o Baduu ma Jesus
(Mark 10:13-16; Luke 18:15-17)

13 I dii, rona duginamii a'a Jesus ei pusu'o baduu
ba nei augaa panina pafoo ro'odu ma lafulafunaa
ro'ou. Ma'uaa ei otalai nenerana, rona pauninaa
ei rona dugamii ro'ou.

---

* **19:12: 19:12** O, *ware ua ba rona morosiminaa wawanei ana ro'ou.*

14 Jesus na ware, “Fanoramiaa ei baduu pusu'o
i a'au ma apuna lawaraa ro'ou, uaa fei haparaia
pafea, manumanuu ei ale'eni eni.”
15 I'a audigaa guei panina pafoo ro'ou, ina
di'ininaa fei gufu fei.

Mei Baubara Watauda Mugoo Po'ina (Mark 10:17-31; Luke 18:18-30)

16 Ma hemea na nomai a'a Jesus ma na i'igai,
“Feroia, a bigi'aa tamanu rawani'a manumanu ba
a tonaa fei harenua lomi i pedutoo?”
17 Na ware Jesus, “Tani o i'iginau ba tamanu na
rawani? Unaa Hemea ua na rawani. Nabaa o
nunumiai ba o'aa wadu'aitonaa harenuamu, onei
neneraa ei law mei Haidaa.”
18 Ina i'igai, “Tamanu ei?”
Jesus na ware, “ ‘Apuna fo'afama'e, apuna fi-
haroharoipa'ai, apuna fafanao, apuna warefasifi,
19 ma'auaa amamu ma inamu,’† ma ‘haguaa mei
gufumu ale'ei ona'o haguio.’ ”
20 Mei baubara na ware, “Minaa ena, unamina
nenegidigia. Tamanudiai fei lomi una bigi'ia?”
21 Jesus na ware, “Nabaa ona nunuminia ba
o'aminaa fafa'arai, wi aloaa ena manumanumu
ma fanaa ei lomi manumanuu ro'ou ma owe pa'i
manumanumu i pafea. Nenee fei, mi nenerau.”
22 I'a guainaa fei mei baubara, ina
aunufaloloa'ilao, uaa na pa'i watauda
manumanuna.
23 I dii, Jesus na warenaa a'a ei otalai nener-
ana, “A warefa'uai a'a hamu'ou ba namina wai-
wai ba nemea na pa'i watauda mugoo po'ina i
wadu'ainaa fei haparaia pafea.

---

† **19:19: 19:19** Deuteronomy 5:16-20

24 A warediai ba na madutainaa fei camel ba i
wadu'ainaa fei ma'ahi'u laraa fei ba nemea na pa'i
watauda mugoo po'ina i wadu'ainaa fei haparaiaa
mei Haidaa."
25 Ro'aa guainaa fei ei otalai nenerana, ronam-
ina hawainaa poaa ro'ou ma i'igai, "Nabaa ale'ei,
hini ba i tela?"
26 Jesus na fanunulao a'a ro'ou ma ware, "A'a
rama'a lomi na ma'atalaa, ma'uaa a'a mei Haidaa
minaa ei manumanu na ma'atalaa."
27 Peter na warenaa a'ana, "Hai'ouna di'ininaa
minaa ei manumanuu hai'ou ba hai'ou nenegio!
Si'ei, hai'ou'aa tonaa tamanu?"
28 Jesus na warenaa a'a ro'ou, "A warefa'uai a'a
hamu'ou ba a'a fei au ba i manufaudiai minaa
ei manumanu, ena na guta fininaa ei hawerana
mei Na'uu Rama'a pafoo gutanaa mei hapara,
hamu'ou ena hamona nenerau, ana hamowe guta
pafoo ei hefua ma guapalo gutanaa ei hapara ma
dududuaa ei hefua ma guapalo pai Israel.
29 Ma hini ei rona di'ininaa ei humu, o lofu, o agi,
o ama ma ina,‡ o na'u, o pe'ihape uaa yau, rowe to
ale'ei hefa pu'udiai ma ropowe tonaa fei harenua
lomi i pedutoo.
30 Ma'uaa watauda ei rona nomai nene, rowe
dinaa ma'a ma ei ro nomai ma'a ro dinaa nene.

20

Fei Warea Hanunuu ei Bigibigi'a Wagii fei Pe'ihape

‡ **19:29: 19:29** Hefi'a ne'ia ba *ina* o *harona pifine*

1 “Fei haparaia pafea, tawi'ana ale'ei mei amaa
fei pe'ihape, mei na asi'aa mafufuo ba i pono
rama'a ba ronei bigi wagii fei pe'ihapena wine.
2 Ina ware ba pono'aa ro'ou a'a heai arewaa,
hepalo denarius ma alonaa ro'ou pe'ihapena.
3 “Nopa'aloo faimpalo ido'o, ina aunu ma fa-
nunupa'aa hefi'adiai rona u i humuu alo'alo, lomi
bigi'aa ro'ou.
4 Ina warenaa a'a ro'ou, ‘Ana hamoneiree bigi
wagii fei pe'ihapeu ma awe fawanewaneaa ei
pono'aa hamu'ou.’
5 Si'ei, rona dii.
“Ina aunudiai haloaina ma fei fa'oduaiaa ido'o
ma bigi'ia ana ale'ei.
6 I nopa'aloo haipani ido'o, na aunu ma fa-
nunupa'aa hefi'adiai, ana ro'ei ufalarai ua. Ina
i'iginaa ro'ou, ‘Tani hamu'ou ufalarai ua yeni mi-
naa feni arewaa feni ma lomi hamona bigi'aa
hepalo manumanu?’
7 “Rona ware, ‘Hamatee lomi hemea na pono'aa
hai'ou.’
“Ina warenaa a'a ro'ou, ‘Ana hamoneiree bigi
wagii fei pe'ihapeu.’
8 “I nororolao, mei amaa fei pe'ihape na ware-
naa a'a mei paniaa panina, ‘Apainamii ena bi-
gibigi'a ma fani pono'aa ro'ou. Do'o pono'aa ei we
noramiaa ro'ou ma nene, ei rawarawa.’
9 “Ei bigibigi'a rona'aa bigi a'a fei haipani ido'o,
hememea ro'ou na tonaa hepalo denarius.
10 Si'ei, ei rawarawa bigi'a, rona nara ba i baua-
nadiai pono'aa ro'ou. Ma'uaa hememea ro'ou, ana
na tonaa hepalo ua denarius.

11 Ro'aa todigia, rona bababau'u a'a mei amaa
fei pe'ihape.
12 Rona ware, “E'ei rama'a we fabigi'uamu nene,
lomi rona bigifamadii ma pono'aa ro'ou, fimina'ei
ale'ei hai'ou ma hai'ounamina bigifatemu haroo
fei baua halo.’
13 “Ma'uaa ina warefanaa hemea ro'ou ba,
‘Otafi, lomi una bigifatata a'amu. Haa, lomi ba
onado'o uga ba pono'amu, hepalo denarius?
14 Tonaa fei pono'amu ma aunu. Una nun-
uminia ba pono'aa mei a'apoo dugamiau, i fim-
ina'ei a'a fei pono'amu.
15 Haa, lomi na wanewane ba una bigi'aa
tamanu nunumiau a'a ei mugoo po'iu? O, yoi, ona
punepune hamatee yau, una baubaurawani?’
16 “Si'ei ba mei i nomai nene, iwe dinaa ma'a ma
mei i nomai ma'a i dinaa nene.”

Jesus na Ware'audinaa fei Ma'eana (Mark 10:32-34; Luke 18:31-34)

17 Ei fitalaidinaa Jerusalem, Jesus na dugi-
tata'ainaa ei hefua ma helagui otalai nenerana ma
warenaa a'a ro'ou,
18 “O'ou, oa dinaa Jerusalem ma mei Na'uu
Rama'a, ro'aa aloia panii ei famamoaa humuu mei
Haidaa mawe ei feroiaa law. Rowe ware ba inei
ma'e
19 ma rowe fifaninia panii ei Gentile ba ro'aa
hapepeinia, babuinia ma fatawaia. Ma wagii fei
fa'oduaiaa arewaa iwe asi'atodiai harenuana!”

Fei I'igaiaa Hemea Ina (Mark 10:35-45)

20 I dii, mei inaa laguei na'uu Zebedee na
nofipuimai a'a ei na'una, dinamii a'a Jesus,
fa'unaa du'una ma i'iginia hepalo nunumiana.
21 Ma Jesus na i'iginia, “Tamanu fei nunumi-
amu?”
Ina ware, “Uga ba hemea lagueni na'uu i guta
pepei ma'aumu ma hemea mauwimu wagii fei
haparaiamu.”
22 Jesus na warefanaa ro'ou, “Lomi hamona aida
ba tamanu hamo'ei i'iginia. Hamo'aa hunupa'i a'a
fei bara ba a hunumia?”
Rona ware ba, “Hai'ou hunupa'i.”
23 Jesus na warenaa a'a ro'ou, “Pa'aa fa'ua ba
hamo'aa hunu a'a fei barau ma'uaa, fei ba hini ba
i guta i pepei ma'auu, o mauwiu, abaa yau mei
ba a ugainia. Ei gutana ei, pagi'augaa mei Amau,
gutanaa ei di rafeiana.”
24 Ro'aa guainaa fei ei hefua, ronamina siba a'a
laguei filofui.
25 Jesus na harofipuinaa ro'ou ma ware, “Ha-
mona aida ba ei bauaniaa ei Gentile, rona fa-
suinaa ana ro'ou mawe ei paniaa panii ro'ou, rona
pa'i foraforaa ro'ou a'a ei rama'a.
26 Abaa ale'ei a'a hamu'ou. Agia, hini ba hia
bauana a'a hamu'ou, nei ale'ei nafii hamu'ou
27 ma hini ba i rawarawa nei ale'ei humuwaa
hamu'ou—
28 ana ale'ei ba mei Na'uu Rama'a, abaa ei i
nomai ba ei rama'a, ronei nafii a'ana ma'uaa, ba
i nafii a'a ro'ou ma ba i fanaa fei harenuana ale'ei
pono'aa watauda.”

Helagui Pudawerai, Laguna Fanunupa'i
(Mark 10:46-52; Luke 18:35-43)

29 Jesus ma ei otalai nenerana, ba ro'aa di'ininaa
Jericho, hefaa baua gupuu rama'a, rona nenegia.
30 Helagui pudawerai, laguna guta i papaa
fei tala ma lagu'aa guainia ba Jesus fi falogilao
nana'aa lagua, laguna haroharo, “Mena Fasu,
mena Na'uu David, faloloa'inaa haigua!”
31 Fei gupuu rama'a na warefasiba a'a lagua ba
lagunei babanini ma'uaa, laguna haropararai
apoidiai, “Mena Fasu, mena Na'uu David,
faloloa'inaa haigua!”
32 Jesus na u ma na haro'i'iginaa lagua, “Tamanu
nunumiaa hamugua ba a bigi'ia a'a hamugua?”
33 Laguna ware, “Mena Fasu, ba haigu'aa fa-
nunupa'i.”
34 Jesus na faloloa'inaa lagua ma na idoaa pudaa
lagua. Ana ei ua, laguna fanunupa'i ma nenegia.

21

Ina Wadu'ainaa fei Gufu Ale'ei Hemea ina Mua (Mark 11:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Ro'aa nofarafi'imai Jerusalem ma nopa'amii
Bethphage pafoo Maugeni Olive, Jesus na aloaa
helagui ei otalai nenerana
2 ma inado'o warefanaa lagua, “Dinaa a'a fei
gufu i ma'aa hamugua ma hamuwe fanunupa'aa
hepalo donkey na roro'ai yena ma fena na'una,
papana. Alaforamiaa lagua a'au.
3 Nabaa nemea i wareaa hepalo manumanu a'a
hamugua, warefania ba mei Fasu na nunuminaa
gueini donkey ma iwe alodinamai.”
4 Fei manumanu fei, fi fafa'uainaa tamanu nadii
wareia mei mamama'a:

5 “Warenaa a'a mei Na'uu Zion, Baduu Pifine,
‘Fanunu, mei haparamu fi nomai a'amu,
ina nowiwidimai pafoo hepalo donkey,
pafoo hepalo na'uu manulelele, hepalo na'uu
donkey.’ ”
6 Laguna aunu laguei otalai nenerana ma bigi'ia
ale'ei na wareia a'a lagua Jesus.
7 Laguna foramii fei donkey ma fei na'una, au-
gaa ei hawaa uguu lagua pafoo guapaloei ma Jesus
na guta pafoo guapaloei.
8 Hepalo baua gupuu rama'a na hafeninaa ei
hawaa uguu ro'ou i ma'aa tala ma hefi'a, rona
balainaa ei raraa haihai ma hafeninia i ma'aa tala.
9 Ei gupuu rama'a, ei rona nolao i ma'ana ma ei
rona talailao nene, rona haroharo,
“Hosanna* a'a mei Na'uu David!”
“Ina pa'i hawegiana mei na nomai a'a fei haraa
mei Fasu!”
“Hosanna i dinaa pafea!”
10 I'a wadu'ainaa Jerusalem Jesus, minaa ei
rama'aa gufu, rona asi'aa ma i'igai ba, “Hini
meni?”
11 Ei gupuu rama'a, rona ware ba, “Meni rama'a
meni, Jesus, mei mamama'a, noramiana Nazareth
yei Galilee.”

Jesus Yei a'a fei Humuu mei Haidaa
(Mark 11:15-19; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

12 Jesus na wadu'ainaa malalaa fei humuu mei
Haidaa ma na tetefa'asi'anaa minaa ei ro'ei pono-
pono ma alo'alo yei. Ina haupeduaa ei tawaa ei

---

* **21:9: 21:9** Warea Hebrew. Hanuna do'o fama'a ba “Fatela'ania!”
I dii, nawe oanaa hepalo warea udugia; v. 15 anaa

ro'ei filoginaa ei mugoo po'i mawe ei gutanaa ei
ro'ei aloaa ei pune.
13 Ina ware, “Rona ne'inia ba, ‘Rowe ware ba fei
humuu, hepalo humuu lafulafu,’ ma'uaa, hamona
bigi'ia ale'ei humuu fafanao.’ ”
14 Ei pudawerai mawe ei afetoo, rona nomai
a'ana i humuu mei Haidaa ma ina farawaninaa
ro'ou.
15 Ma'uaa, rona siba ei famamoaa humuu
mei Haidaa mawe ei feroiaa law ei ro'aa fa-
nunupa'aa ei rawani'a bigi'ana ma ale'ei ba
ei baduu, rona haroharo laloo fei humuu mei
Haidaa ba, “Hosanna i dinaa a'a mei Na'uu David.”
16 Rona i'iginia, “Ona guaipa'ia ba tamanu ei
wareaa ei baduu?”
Jesus na ware ba, “Hi'i. Haa, lomi hamona igoia,
“ ‘A'a fei haba'umuu ei baua baduu mawe ei
pusu'o baduu,
ona nunuminia ba ronei uduginio’?”
17 Ma ina asi'aa a'a ro'ou ma di'ininaa fei gufu fei
ma aununaa Bethany ma na ma'igu yei.

Fei Haihai Figi na Hole
(Mark 11:12-14, 20-24)

18 I nomafufuoilao, fi hadiwe'inaa fei baua gufu
ma na bao.
19 Ina fanunupa'aa hepalo haihai figi i papaa fei
tala ma na nolao wagina ma lomi na fanunupa'aa
hepalo fuana unaa ei rauna. Ma na warenaa
a'ana, “Fai lomi ba o fuadiai!” Ana ei ua, fei haihai
na hole.
20 Ro'aa fanunuaa fei ei otalai nenerana, ronam-
ina ba'arofo ma i'igai, “Tani ei ba fei haihai figi
namina holebatafa?”

21 Jesus na ware, “A warefa'uai a'a hamu'ou
ba nabaa na we'i naranaraa hamu'ou ma lomi
hamona hamamagua, a'a ba una fei ba hamo'aa
bigi'ia a'a fei haihai figi, ma'uaa ana hamowe
warenaa a'a feni maugeni ba, ‘Wi siminio agi,’ ma
iwe guainaa hamu'ou.
22 Nabaa na we'i naranaraa hamu'ou, hamowe
tonaa tamanu hamona i'iginia a'a ei lafulafuaa
hamu'ou.”

Rona Haninaa fei Foraforaa Jesus (Mark 11:27-33; Luke 20:1-8)

23 Jesus na wadu'ainaa malalaa fei humuu mei
Haidaa ma fi feroi, ei famamoaa humuu mei
Haidaa mawe ei bauaniaa gufu, rona nomai a'ana.
Rona i'igai, “Tonamu hitani fei forafora ba o'aa
bigi'aa eni manumanu eni? Ma hini na ugainio?”
24 Jesus na ware, “Yau ana a i'iginaa hamu'ou
hepalo i'igaia. Na'aa hamo'aa warefanau, a ware-
fanaa hamu'ou ba tonau hitani fei forafora ba a
bigi'aa eni manumanu eni.
25 Fei pudugufaiaa John—noramiana hitani?
Noramiana pafea, o a'a rama'a?”
Rona fiwarewareinia dupuaa ro'ou ma ware,
“Nabaa o ware ba, ‘Noramiana pafea,’ iwe i'igai,
‘Nabaa ale'ei, tani lomi hamona nara ba fa'ua
wareana?’
26 Ma'uaa, nabaa o ware ba, ‘Noramiana a'a
rama'a’—o'ouna ma'auaa ei rama'a, uaa minaa
ro'ou, rona nara ba John, hemea mamama'a.”
27 Si'ei, rona warenaa a'a Jesus, “Lomi hai'ouna
aida.”
Ma ina ware, “Ana lomi ba a warefanaa
hamu'ou ba tonau hitani fei forafora ba a bigi'aa
eni manumanu eni.”

Fei Warea Hanunuu Laguei Na'u

28 “Tamanu naraa hamu'ou? Na pa'i hemea
rama'a na pa'i helagui na'una. Ina dinaa a'a mei
uma'ua ma na ware, ‘Ona'uu, re bigi i pe'ihape
wagieni.’
29 “Ina ware, ‘Lomi ba a bigi,’ ma'uaa nenee fei,
na filoginaa naranarana ma na aunu.
30 “I dii, mei ama na dinaa a'a mei umugi ma ana
ale'ei wareana a'ana. Ina ware, ‘Awe dii,’ ma'uaa
lomi na dii.
31 “Amaia lagua na bigi'aa nunumiaa amana?”
Rona ware ba, “Mei uma'ua.”
Jesus na warenaa a'a ro'ou, “A warefa'uai a'a
hamu'ou ba ei otonaa mugoo po'ii gavaman mawe
ei pifinee tala, ro'ei wadu'ainaa fei haparaiaa mei
Haidaa, i ma'aa hamu'ou.
32 Uaa John na nomai a'a hamu'ou ba i fama'aa
hamu'ou fei talaa wanewanea ma lomi hamona
guainaa wareana ma'uaa, ei otonaa mugoo po'ii
gavaman mawe ei pifinee tala, rona guainia. Ma
hamo'aa fanunudigaa fei, ana lomi hamona filogi-
naa ei naranaraa hamu'ou ma guainia.

Fei Warea Hanunuu ei Oma'ama'aa fei Pe'ihape (Mark 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 “Guaidiai hepalo warea hanunu: Na pa'i
hemea na faroaa ei wine laloo pe'ihapena. Ina
nonoinia, agifaa fei huapuu wine ma na fa'ugaa
fei palee ei guta'oma'aa fei pe'ihapena. Si'ei, nadii
fanaa hefi'a ba ronei oma'aa fei pe'ihapena ma na
aunu ba i tatalai gufu raua.
34 I'a norafi'inaloo fei au hufu'a, ina aloaa ei na-
fina ba ronei dinaa a'a ei ro'aa oma'aa fei pe'ihape
ma re tomai ei alagi'augaa ro'ou hanana fua.

35 “Ei oma'ama'aa fei pe'ihapena rona panaro-
faa ei nafina; babuinaa hemea, fo'afama'eaa
hemea ma nafa'aa mei fa'o'oduaiaa ro'ou a'a ei
mugoo.
36 Si'ei, na alodinaa hefi'adiai nafina a'a
ro'ou, rona wataudadiai a'a ei rawarawa ma ei
oma'ama'aa fei pe'ihapena rona bigi'ia a'a ro'ou
ana ale'ei bigi'aa ro'ou fama'a.
37 Nenee minaa ei, nawe aloaloo mei na'una a'a
ro'ou. Ma ina ware, ‘Ro'awe ma'auaa mei na'uu.’
38 “Ma'uaa, ei ro'aa fanunupa'aa mei na'una ei
oma'ama'a, rona fiwarewarei ana ro'ou, ‘Simeni,
meni ba i tonaa feni pe'ihapee amana. O dii, o
fo'afama'eia ma tonaa fei pe'ihapena.’
39 I dii, rona panarofia, fa'asi'ania a'a fei
pe'ihape ma fo'afama'eia.
40 “Nabaa i nomai mei amaa fei pe'ihape, i
bigi'aa tamanu a'a ei oma'ama'aa fei pe'ihapena?”
41 Rona ware, “I pa'aa fanima'aa ei wawa'ai
poa, tonaa fei pe'ihapena ma fanaa hefi'adiai
oma'ama'aa, ena rowe fania hefi'a ei fuaa fei
pe'ihapena a'a fei au hufu'a.”
42 Na ware a'a ro'ou Jesus, “Haa, lomi hamona
igoia laloo fei Bu'u Apuna:
“ ‘Fei mugoo, fei lomi rona nunuminia ei fadu-
fadua,
i powe oanaa fasu'ufufugoi.†
Mei Fasu na bigi'aa feni,
ma namina fafanunufarawani pudaa o'ou’?
43 “A warefanaa hamu'ou ba fei haparaiaa mei
Haidaa i tonia a'a hamu'ou ma fanaa ei rama'a, ei
rowe fafuafarawaninia.

† **21:42: 21:42** O, English *cornerstone*

44 Hini i pasinaa pafoo feni mugoo i matala,
ma'uaa hini i pasi'onia fei mugoo i marafita.”‡
45 Ro'aa guainaa ei warehanunuiaa Jesus ei
famamoaa humuu mei Haidaa ma ei Pharisee,
rona apa'ia ba ifi warewareaa ro'ou.
46 Ro'ei labarainaa hepalo tala ba ro'aa pa-
narobobo'inia, ma'uaa rona ma'au a'a fei gupuu
rama'a, uaa ei rama'a rona nara ba hia ma-
mama'a.

22

Fei Warea Hanunuu fei Hananaa Lalaia
(Luke 14:15-24)

1 Jesus na warehanunuidiai a'a ro'ou:
2 “Fei haparaia pafea, tawi'ana ale'ei hemea ha-
para, mei na pagipagiaa fei hananaa lalaiaa mei
na'una, baduu wawane.
3 Ina aloaa ei nafina ba ronei dinaa a'a ei rama'a,
ei na ware'audii a'a ro'ou ba ronei nomai a'a fei
hananaa, ma'uaa rona ware ba lomi ro nomai.
4 “I dii, ina alodinaa hefi'a ei nafina ma ware,
‘Ware a'a ei una ware'audii a'a ro'ou ba una
pagi'audigaa fei finei fafi: ei hapeu manulelele ma
ei hapeu bauana buduma'ao, una hawidigaa ro'ou
ma minaa ei manumanu namina udedii. Nomai
a'a fei hananaa.’
5 “Ma'uaa lomi rona falanaa huoo ro'ou ma rona
aunu ua—hemea na dinaa pe'ihapena, hemeadiai
a'a fei bigi'aa mugoo po'ina.
6 Ma ei dufu, rona patarofaa ei nafii mei hapara
ma haperararaiaa ro'ou ma fo'afama'eaa ro'ou.
7 Ma mei hapara na sibafafelo. Ina aloaa ei
rama'aa fo'aa ma ronaree fo'afama'epedugaa ei

‡ **21:44: 21:44** Hefi'a ne'ia lomi na pa'i v. 44.

rama'a, ei ro'aa fo'afama'eaa ei nafina ma fagu'aa
ei gufuu ro'ou.
8 "Si'ei na ware a'a ei nafina, 'Fei hananaa lalaia
na udedii ma'uaa, ei una waredii a'a ro'ou ba ronei
nomai, lomi na rawani ba ro'aa nomai.
9 Aununaa ma'aa tala ma ware a'a hini e'ena
hamona bapa'aa ro'ou ba ronei nomai a'a feni
hananaa.'
10 Si'ei, ei nafi, rona aununaa ma'aa tala ma
dugamiaa minaa ei bapa'aa ro'ou, ei rawani'a
mawe ei hafelo'a ma fei humuu hananaa namina
horo.
11 "Ma'uaa i'a wadu'aimai mei hapara ba imii
ma'a ei rama'aa hananaa, na fanunupa'aa hemea
lomi na rafeaa fei susuu lalai.
12 Ina i'igai, 'Otafi, ona wadu'aibatanaimai yeni
ma lomi susumu susuu lalaia?' Lomi na wareware
mei rama'a.
13 "Si'ei mei hapara na ware a'a ei paniaa pan-
ina, 'Faroro'inaa panina ma pinena ma suminia
ano laloo fei roromaa, fei na pa'i ai'aiga ma
fi'u'uiaa difo.'
14 "Una lala'aa watauda ma'uaa, ma'ida ua
rafeiau."

Fani Mugoo Po'i a'a Caesar
(Mark 12:13-17; Luke 20:20-26)

15 Ma ei Pharisee, rona aununaranara ba
batanai rona sifi'ia ba inei warefatata.
16 Rona alonaa i a'ana ei otalai neneraa ro'ou
mawe ei maroaa Herod. Ma rona ware, "Mena
feroia, hai'ouna aida ba yoi hemea wanewanea
rama'a ma ona'o feroinaa fei maumau mei
Haidaa, fei na neneraa tamanu na wanewane.
Lomi ona falanaa huomu ei wareaa rama'a, uaa
lomi ona nara ba ro'ou hini.

17 Si'ei ba onei warefanaa hai'ou fei nara-
naramu. Ina wanewane ba o fani mugoo po'i a'a
Caesar, o lomi?"
18 Ma'uaa Jesus na aidadii fei hafelo'a ba ro'aa
bigi'ia ma na ware, "Hamu'ou ena ware'oni,
tamanu pa'afina ba hamo'aa sifi'au ba unei ware-
fatata?
19 Fama'au fei mugoo po'i, fei rona'o fanaa gava-
man." Rona tonamai a'ana hepalo denarius,
20 ma ina i'iginaa ro'ou, "Hanunuu hini feni? Ma
ne'iaa hini?"
21 Rona ware ba, "Caesar."
Ma na warefanaa ro'ou, "Fanaa Caesar tamanu
ei manumanuu Caesar ma fanaa mei Haidaa
tamanu ei manumanuu mei Haidaa."
22 Ro'aa guainaa fei, ronamina ba'arofo. Si'ei,
rona di'ininia ma aunu.

Lalaia wagii Fei Au Asi'anaa Ma'ea (Mark 12:18-27; Luke 20:27-40)

23 Ana fei arewaa fei, ei Sadducee, ei rona ware
ba lomi asi'ana, rona nomai a'ana a'a hepalo
i'igaia.
24 Rona ware, "Mena feroia, Moses nadii ware-
fanaa o'ou ba nabaa nemea wawane na ma'e ma
lomi na'una, mei lofuna nei lalainaa mei harona
ba nei pa'i na'uu mei lofuna, mei na ma'e.
25 Ma nabaa na pa'i oloromeai filofui a'a o'ou ma
mei uma'ua na lalai ma na ma'e ma si'ei ba lomi
na'una, mei harona na lalainaa mei umugina.
26 Ana ale'ei a'a mei umugina ma mei umugii
mei umugina, mina ale'ei nopa'aloo mei
fa'oloromeiaiaa ro'ou.
27 I dii, nawe ma'e mei pifine.

28 Si'ei, wagii fei au asi'ana, haroo hini, mei
pifine mei, uaa minaa ro'ou, rona lalainia?"
29 Jesus na ware, "Hamona tata, uaa lomi ha-
mona aida fei Bu'u Apuna, o fei faufau mei
Haidaa.
30 Wagii fei au asi'anaa ei ma'ea, lomi lalaia, o
falalaia; ei rama'a, ro ale'ei ei alo'alo pafea.
31 Ma'uaa wagii fei asi'anaa ei ma'ea, lomi ha-
mona igoaa tamanu mei Haidaa na wareia a'a
hamu'ou ba,
32 'Yau, mei Haidaniaa Abraham, mei Haida-
niaa Isaac ma mei Haidaniaa Jacob'? Hia, abaa
Haidaniaa ei ma'ea, uaa Haidaniaa ei rona pa'i
fawewenii ro'ou."
33 Ro'aa guainaa fei ei gupuu rama'a, ronamina
maduofo a'a ei feroiana.

Fei Wareaa mei Haidaa namina Mua (Mark 12:28-34; Luke 10:25-28)

34 Ro'aa guainia ba Jesus na fababaniniaa ei
Sadducee, ei Pharisee, rona figupui.
35 Hemea ro'ou, hemea napa'aa apa'aa fei law na
mania a'a feni i'igaia feni:
36 "Mena feroia, tamanu fei wareaa mei Haidaa
laloo fei Law namina mua?"
37 Jesus na ware, " 'Haguaa mei Fasu, mei Haida-
niamu fininaa minaa ei naranaramu ma minaa ei
faufaumu ma minaa ei apa'amu.'
38 Sifei, fei rawarawa wareaa mei Haidaa, fei
namina mua.
39 Ma fei faguapaloana, ana ale'ei: 'Haguaa mei
gufumu ana ale'ei ona haguio.'
40 Minaa ei Law ma ei Mamama'a, rona urofaa
guapaloei wareaa mei Haidaa."

Mei Christ, Hia Na'uu Hini?
(Mark 12:35-37; Luke 20:41-44)

41 Ro'aa gutafipui ei Pharisee, Jesus na i'iginaa
ro'ou,
42 "Tamanu ei naraa hamu'ou a'a mei Christ?*
Hia, na'uu hini?"
Rona ware ba, "Hia na'uu David."
43 Ina warefanaa ro'ou, "Nabaa ale'ei, tani ei
ba David, wagii fei faufau fei Spiriti na roroinia
'Fasu'? Uaa ina ware,
44 " 'Mei Fasu na warenaa a'a mei Fasuu:
"Guta i pepei ma'auu
nopa'aloo fei una aunaa ei bidibidii unumu
haroo pinemu." '
45 Nabaa David na ware ba hia, 'Fasu,' batanai ei
ba hia na'una?"
46 Lomi hemea na wareaa hepalo manumanu
wagii fei ma a'a fei arewaa fei ma nolao, lomi
hemea ba na i'igidinia hepalodiai i'igaia.

23

Jesus na Aweinaa Ro'ou a'a ei Feroiaa Law
(Mark 12:38, 39; Luke 11:43, 46; 20:45, 46)

1 I dii, Jesus na warefanaa ei gupuu rama'a
mawe ei otalai nenerana:
2 "Ei feroiaa law ma ei Pharisee, rona guta a'a fei
gutanaa Moses.
3 Si'ei, hamonei guainaa ro'ou ma bigi'aa ei rona
ware ba hamonei bigi'ia. Ma'uaa hamonei'aa
bigi'aa tamanu rona bigi'ia, uaa lomi rona nen-
eraa ei rona u'ugia.

---

* **22:42: 22:42** O, *Messiah*

4 Rona roro'inaa ei awataa manumanu ma au-
gia foreforee ei rama'a ma'uaa, lomi ba rona fani
pani ba ro'aa poro'ia.
5 “Minaa ei manumanu rona bigi'ia ba ronei
ma'aia ei rama'a: Rona fadufabauaninaa ei bao
ei ne'iaa Bu'u Apuna* ro'ou ma famalaiaa ei wao
supuu lawalawaa ro'ou;
6 ronamina nunuminaa ei gutanaa ei baua
rama'a a'a ei hananaa ma ei pa'aa rawani'a gutana
i laloo ei synagogue;
7 ronamina nunuminia ba ei rama'a, ronei
famafufuoinaa ro'ou malalaa ei humuu alo'alo
ma ba ei rama'a nei harofaa ro'ou, ‘Rabbi.’
8 “Ma'uaa abawe haronaa hamu'ou ‘Rabbi,’ uaa
hamona pa'i hemea ua Fasu ma minaa hamu'ou,
filofui.
9 Ma apuna harofaa nemea yeni malagufu
‘Ama’, uaa hamona pa'i hemea ua Ama ma hia, i
pafea.
10 Ana abaa haronaa hamu'ou ‘feroia,’ uaa ha-
mona pa'i hemea ua ‘Feroia’, mei Christ.†
11 Mei na pafeai a'a hamu'ou, hia i ale'ei nafii
hamu'ou.
12 Uaa hini na poronaa hia pafea, i oanaa pu ma
hini i fafafaunaa hia pu, iwe pafeai.

Jesus na Dududuaa ei Ware'onii Ro'ou
(Mark 12:40; Luke 11:39-42, 44, 52; 20:47)

13 “Hamona fagiana, hamu'ou ena feroiaa law
mawe hamu'ou ena Pharisee, gueina ware'oni!

---

* **23:5: 23:5** Ei pusu'o bao na pa'i ne'iaa Bu'u Apuna lalona ma rona mo'inia pafoo rawa o fasuu pau ro'ou. † **23:10: 23:10** O, *Messiah*

Hamona'u fare'aa fei gigei fei haparaia pafea i pudaa ei rama'a. Lomi ba hamo'aa wadu'ai ma ana hamona lawaraa fei gigei a'a ei ba ro'aa wadu'ai.‡

15 “Hamona fagiana, hamu'ou ena feroiaa law mawe hamu'ou ena Pharisee, gueina ware'oni! Hamona tatalai yeni malagufu ma pafoo agi ba hamo'aa falosuinaa nemea ma i'a neneraa hamu'ou, hamona fahafelodinia ale'ei na'uu fei gufu hafelo ma imina hafelo'apoidiai laraa hamu'ou.

16 “Hamona fagiana, hamu'ou ena pudawerai talaiduga! Hamona'u ware ba, ‘Nabaa nemea i fa'unainaa fei humuu mei Haidaa, lomi hanuna; ma'uaa hini na fa'unainaa fei mugoo po'ii humuu mei Haidaa na roro'ai wagii fei fa'unaiana.’

17 Hamu'ou ena poapoa pudawerai! Afaia guapaloeni na pa'i hanuna, fei mugoo po'ii laloo humuu mei Haidaa, o fei humuna, fei na fa'apunainaa fei mugoo po'i lalona?

18 Ana hamona'u ware ba, ‘Nabaa nemea i fa'unainaa fei tawahafi na apunai laloo fei humuu mei Haidaa, lomi hanuna; ma'uaa, hini i fa'unainaa fei fanaa na ude pafona, ina roro'ai wagii fei fa'unaiana.’

19 Hamu'ou ena pudawerai! Afaia guapaloeni na pa'i hanuna, fei fana, o fei tawahafi na apunai, fei na fa'apunainaa fei fana pafona?

20 Si'ei, hini i fa'unainaa fei tawahafi na apunai, ana na fa'unainaa minaa ei pafona.

---

‡ **23:13: 23:13** Hefi'a ne'ia ba *ro'aa wadu'ai. 14 Hamona fagiana, hamu'ou ena feroiaa law mawe hamu'ou ena Pharisee, gueina ware'oni! Hamona fa'amoaa humuu ei ma'esuabea* ma lafulaffufamalaa pudaa rama'a. Si'ei imina ratadiai ei fagianaa hamu'ou.

21 Ma hini i fa'unainaa fei humuu mei Haidaa
ana na fa'unainaa mei na oa lalona.
22 Ma hini i fa'unainaa fei gufuu pafea na
fa'unainaa fei gutanaa mei Haidaa mawe mei na
guta pafona.

23 “Hamona fagiana, hamu'ou ena feroiaa law
mawe hamu'ou ena Pharisee, gueina ware'oni!
Hamona fani hepalo a'a hefua e'ei dufaa du'ua—
mint, dill ma cummin. Ma'uaa hamona fa-
nunu'au'uaiaa ei rarabaa manumanu laloo fei
law—ale'ei tamanu na wanewane, ei faloloa'ia ma
fei mau oafagugua. Ina rawani nabaa hamona
bigidigamai e'ei ma lomi hamona madi'inaa fei
hepalo a'a hefua.
24 Hamu'ou ena pudawerai talaiduga, hamona
nueisiminaa hepalo pugo'a, ma'uaa hamona ono-
maa hepalo camel.

25 “Hamona fagiana, hamu'ou ena feroiaa law
mawe hamu'ou ena Pharisee, gueina ware'oni!
Hamona'u fesuaa fei auguu ei bara ma ei apia,
ma'uaa lalona na pepesu ei wawa'ai poa ma fei
nara'uaiaa ana hamu'ou.
26 Hamu'ou ena pudawerai Pharisee! Do'o fe-
suaa laloo ei bara ma apia ma fei augu ipowe
fafa'arai anaa.
27 “Hamona fagiana, hamu'ou ena feroiaa law
mawe hamu'ou ena Pharisee, gueina ware'oni!
Hamu'ou ale'ei ei humuu ma'ea na pomaifapo'i
fei auguna, fei na fananamai, ma'uaa, i lalona na
pepesu a'a ei guii ma'ea ma minaa ei loloaa.
28 Ana ale'ei, i pudaa rama'a ba hamona
wanewane, ma'uaa laloo iaa hamu'ou na pepesu
a'a ei ware'onia ma ei naranaraa hafelo'a.

Jesus na Ware'augaa ei Fagianaa Ro'ou (Luke 11:47-51)

29 “Hamona fagiana, hamu'ou ena feroiaa
law mawe hamu'ou ena Pharisee, gueina
ware'oni! Hamona'u wadufani humuu ma'eaa
ei mamama'a ma haweginaa ei huapuu ei
wanewanea.
30 Ma hamona'u ware ba, ‘Nabaa hai'ouna oa a'a
fei au ei amaa hai'ou mina, lomi ba hai'ou rarafiaa
ro'ou ei ro fawiginaa fei namoo ei mamama'a.’
31 Ma wagii fei, hamona uniaa ana hamu'ou, uaa
hamu'ou pai ei rona fo'afama'eaa ei mamama'a.
32 E'eni hamopowe bigifa'apoinaa ei hafelo'a, ei
di fa'asi'anaa ei amaa hamu'ou mina!
33 “Hamu'ou ena wa'a! Hamu'ou ena na'uu ei
wa'a hafelo! Hamu'ou ponipa'ai batanai a'a fei
waduhero?
34 Si'ei, yau ba a aloawii ei mamama'a, ei
ano'ano mawe ei feroia a'a hamu'ou. Hamo'aa
fo'afama'eaa hefi'a ro'ou ma fatawaa ro'ou a'a ei
hawafolo ma hefi'adiai, hamo'aa babuinaa ro'ou i
laloo ei synagogue hamu'ou ma tetenaa ro'ou a'a
hepapalo gufu.
35 Ma si'ei, i pafoo hamu'ou iwe wigimai fei
raraa minaa ei wanewanea, ei rona ma'e yeni
malagufu a'a fei au wigiaa raraa Abel nopa'aloo
fei au wigiaa raraa Zechariah, mei na'uu
Berekiah, mei hamona fo'afama'eia watolaa fei
humuu mei Haidaa ma fei tawahafi na apunai.
36 A warefa'uai a'a hamu'ou ba minaa ei, iwe
pasi pafoo taweni.

Jesus na Aigaa Jerusalem (Luke 13:34, 35)

37 “O, Jerusalem, Jerusalem, mena, ona
fo'afama'eaa ei mamama'a ma nafafama'enaa
mugoo ena aloawiau a'amu, una'aida nunuminia
ba a fafigupuinaa ei na'umu ale'ei hepalo inaa
a'aroo na fafigupuinaa ei na'una haroo pauna
ma'uaa, lomi ona nunumiai.
38 Ma'a, na fawawadua fei humumu, fei na ude-
naa a'amu.
39 Uaa a warefanaa hamu'ou ba lomi hamo'aa
fanunupa'idinau hawina hamona ware ba, ‘Na
pa'i hawegiana mei fi nomai a'a fei haraa mei
Fasu.’ ”

24

Jesus na Wareaa fei Wata'o'oaa fei Humuu mei Haidaa
(Mark 13:1, 2; Luke 21:5, 6)

1 Jesus na di'ininaa fei humuu mei Haidaa ma i'a
talailao, rona nomai a'ana ei otalai nenerana ba
ro'aa fama'aiaa ei humu yei.
2 Ina i'igai, “Oo, hamona fanunuia minaa ena
manumanu ena? Apa'aa warefa'uai a'a hamu'ou
ba lomi hepalo mugoo wagina ba i ude pafoo
hepalodiai; minaa ei, ro'aa sumipedunaa pu.”

Ei Hafelo'a Manumanu ma ei Haperararaia
(Mark 13:3-13; Luke 21:7-19)

3 I'a guta pafoo Maugeni Olive Jesus, ei ota-
lai nenerana, rona nofagigimai a'ana ma ware,
“Warefanaa hai'ou ba nahaiga i nomai fei manu-
manu fei ma tamanu fei hilala i unifanaa hai'ou
ba opowe nomai ma ipowe pedu fei au.”
4 Jesus na ware, “Oma'ama'a ba lomi nemea i
sifi'aa hamu'ou.

5 Uaa watauda, rowe nomai a'a fei harau ma
ware ba, ‘Yau, mei Christ,’* ma ro'aa sifi'aa
watauda.
6 Hamowe guainia ba ei gufu, rona fifo'ai ma
hamowe guainia ba na pa'i fifo'aia, ma'uaa ha-
monei'aa naranara watauda wagii ei. Ei manu-
manu ei, ro'apowe nomai, ma'uaa atawe pedu fei
au.
7 Hefi'a baua gufu, rowe asi'aa fasibanaa a'a
hefi'adiai baua gufu ma ei hapara, rowe asi'aa
fasibanaa a'a hefi'adiai hapara. Iwe moubiabia
ma rerere hefi'a gufu yeni malagufu.
8 Minaa ei manumanu ei, neido'o nomai ale'ei
nemea pifine ba i do'o tonaa fi'ina ma hinene i
wanini.
9 “Ma nenee fei, hefi'a, ro'aa fifaninaa hamu'ou
panii hefi'adiai ba ro'aa haperararaiaa hamu'ou
ma fo'afama'eaa hamu'ou ma minaa ei gufu i
bidibidi unuu ro'ou a'a hamu'ou uaa yau.
10 A'a fei au fei, watauda i asisi ei naranaraa
ro'ou a'au ma ro'aa fi'ufadugii ma fibidibidii unuu
ro'ou.
11 Rowe nomai watauda mamama'a sifisifi ma
sifi'aa watauda.
12 Si'ei ba namina rata ei hafelo'a, fei haguaa
watauda i pa'ai,
13 ma'uaa hini i ofafaufau nopa'aloo fei pedupe-
duu fei au, i tela.
14 Ma feni rawani'a wareaa fei haparaia, iwe
talepedunaa minaa ei gufu tadiwe'aia ba minaa
ei, ronei guainia ma ipowe nomai fei pedupeduu
fei au.

---

* **24:5: 24:5** O, *Messiah*; v. 23 anaa

Mei Hafelo'a
(Mark 13:14-23; Luke 21:20-24)

15 “Si'ei, ena hamona fanunupa'aa ‘mei hafelo'a,
mei ba i fafeloaa fei humuu mei Haidaa’ ba na
ufalarai fawelei na apunai, mei nadii u'ugia mei
mamama'a Daniel—mei igoa nei apa'ia—
16 ma ei ro'ou yei Judea, ronei ponipa'ainaa a'a
ei maugeni.
17 Nemea pafoo pupuaa humuna nei'aa upu ba
i to ne'aa manumanu laloo humuna.
18 Nemea pifine i pe'ihape nei'aa bagua ba i to
hawaa uguna.
19 A'a ei arewaa ei, iwemina hafeloinaa ei wareu
mawe ei roi fasususuu baduu.
20 Lafulafu ba fei ponipa'aiaa hamu'ou nei'aa
nomai a'a fei au lalare ma maunu, o laloo fei
Sabbath.
21 Uaa iwe nomai fei pa'aa baua au hafelo,
fei lomi na hawawagia hepalo hafelo'a wagii fei
mamaraiamii feni ano nopa'amii wagieni ma ne-
farani, ana lomi ba i pa'i hepalo au hafelo'a ale'ei
fei.
22 Nabaa lomi i pedu ei arewaa ei, lomi nemea
i tela ma'uaa, si'ei ba ei rafeiana ana rona guta
wagina, i faweleguinaa ei arewaa ei.
23 A'a fei au fei, nabaa nemea i ware a'amu ba,
‘Fanunu, simeni meni Christ!’ o, ‘Simei, hia yei!’
apuna guaiana.
24 Uaa, rowe nomai ei sifisifi Christ ma ei sifisifi
mamama'a ma ro bigi'aa ei rawani'a hilala ma ei
foigia ba ro'aa sifi'aa ei rafeiaa mei Fasu. Ma'uaa
lomi ba ro'aa sifipa'aa ro'ou.
25 Ma'aia, unadii warefa'aidigaa hamu'ou.

26 “Si'ei, nabaa nemea i warefanaa hamu'ou ba,
‘Simei, hia yei, fawelei lomi guana ma haihai,’
apuna nolao; o, ‘Simeni, yeni, laloo eni humu,’
apuna guaiana.
27 Uaa minaa ei, rowe aida ba fi nomai mei
Na'uu Rama'a, ana ale'ei ba nabaa fei usida na
gime'aimai pepei anaa halo dinaloo loloaa halo,
minaa ei ro'aa fanunupa'ia.
28 Ma nabaa rona fanunuaa ei ro'udo rona fidu-
lao hitani, minaa ei, rona aida ba na pa'i wafuu
ma'ea yei.

Fei Noramiaa mei Na'uu Rama'a
(Mark 13:24-27; Luke 21:25-28)

29 “Ina'aa pedulao ei hafelo'a wagii ei arewaa ei
“ ‘fei halo i roroma,
ma fei puda, lomi i fanaa fei we'aina;
ei pi'u, ro'aa pasirai haroo pumanugawe
ma ei manumanu haroo pafea, rowe rerere.’
30 “A'a fei au fei, fei hilalaa mei Na'uu Rama'a
i fa'arewamai i haroo pumanugawe ma minaa ei
gufupedu yeni malagufu, ro'aa faloloa'i. Rowe
fanunupa'aa mei Na'uu Rama'a fi nomai pafoo ei
papalei pafea nofininamii ei faufauna ma hawer-
ana.
31 Ma iwe aloaa ei alo'alona fininaa aigaa fei
maniwa ma rowe figupuinaa ei rafeiana, no-
ramiaa ro'ou laloo minaa ei gufu tadiwe'aiaa feni
malagufu ma i pafea.

To Feroia a'a fei Haihai Figi
(Mark 13:28-31; Luke 21:29-33)

32 “Hamonei to apa'aa hamu'ou wagii fei haihai
figi: ena hamona fanunupa'ia ba ei rau mama-
rawii na sunaimai, hamona aida ba fei au rawani
ipowe nomai.
33 Ana ale'ei, ena hamona fanunupa'aa ei manu-
manu ei, hamonei aida ba ina† rafi'i, i poaa fei
gigei.
34 A warefa'uai a'a hamu'ou ba ei rama'aa feni
taweni,‡ pa'aa lomi ba ro'aa pa'ai hawina na no-
mai minaa ei manumanu ei.
35 Fei haroo pumanugawe ma feni ano, laguwe
apa'ai, ma'uaa ei wareau lomi rowe apa'aitoo.

Lomi na Aida fei Arewaa ma fei Au
(Mark 13:32-37; Luke 17:26-30, 34-36)

36 “Lomi nemea na aida ba pa'aa nahaiga fei
arewaa o fei au, ana lomi rona aida ei alo'alo pafea
o mei Na'u,§ ma'uaa uniaa mei Ama.
37 A'a ei arewaa Noah, ana ale'ei fei au noramiaa
mei Na'uu Rama'a.
38 Uaa a'a ei arewaa itawe nomai fei lamala-
mana, ei rama'a, rona hanana ma hunu, lalai
ma falalai nopa'aloo fei arewaa ba Noah na
wadu'ainaa laloo fei baua wa.
39 Ma lomi rona aida ba tamanu i nomai
nopa'aloo fei ba na nomai fei lamalamana ma na
lafenotonaa minaa ro'ou. Ana ale'ei a'a fei au
noramiaa mei Na'uu Rama'a.
40 Helagui wawane, lagua i pe'ihape; hemea i
apa'ai ma hemea, lomi.
41 Helagui pifine, lagu'ei harara du'ua; hemea i
apa'ai ma hemea, lomi.

---

† **24:33: 24:33** O, *hia* ‡ **24:34: 24:34** O, *rama'a hepapa gufu*
§ **24:36: 24:36** Hefi'a ne'ia lomi na pa'i *o mei Na'u*

42 “Si'ei, hamonei oma'ama'a, uaa lomi hamona
aida fei arewaa na nomai mei Fasuu hamu'ou.
43 Ma'uaa hamonei apa'ima'aiaa feni: Nabaa
mei amaa fei humu na aidadii ba pa'aa nahaiga
laloo fei poi i nomai mei fafanao, i oma'a ma lomi
i wadu'aipa'i mei.
44 Si'ei, ana ale'ei, hamonei ofafaufau, uaa mei
Na'uu Rama'a i nomai a'a fei au lomi hamona nara
ba i nomai.

Mei Rawani'a o Hafelo'a Nafi (Luke 12:41-48)

45 “Mei fasu i aunaa hini nafi na oafagugu ma na
pa'i apa'ana ba nei oma'aa ei hefi'adiai nafi laloo
humuna ma fani hanaa ro'ou a'a fei au hananaa?
46 Na rawaninaa mei nafi nabaa i hadiwe'imai
mei fasuna ma fanunupa'ia ba mei nafi mei, na
bigi'aa ei nunumiana.
47 A warefa'uai a'a hamu'ou ba iwe aunaa hia
oma'ama'aa minaa ei manumanuna.
48 Ma'uaa, nabaa mei nafi na hafelo ma na nara
ba, ‘Mei fasuu, namina madii gutanana hefawala,’
49 ma na fo'aa ei nafi, ei rafirafina ma hanana
ma hunufapoapoai,
50 mei fasuna, ipowe nomai wagii hepalo are-
waa ma au lomi na nara mei nafi ba i nomai mei
fasuna.
51 Iwe walawalainia ma augia i a'a ei ware'oni,
yei fawelei na pa'i ai'aiga ma fi'u'uiaa difo.

25

Fei Warea Hanunuu ei Hefua Nanao

1 “A'a fei au fei, fei haparaia pafea, tawi'ana
ale'ei hefua nanao rona tonaloo ei ramai ro'ou ma
aunu ba ro'aa ma'a mei wawane lalaia.

2 Haipaniei poapoa ma haipaniei ano'ano
nanao.
3 Ei poapoa, rona notonaa ei ramai ro'ou,
ma'uaa lomi rona notoo pao.
4 Ma'uaa ei ano'ano, rona notolao ramai ma pao
fininaa ei pe'i.
5 Ma na madii ma'ida fei noramiaa mei wawane
lalaia ma na pasiholehole pudaa minaa ro'ou ma
rona ma'igu.
6 “Poidifa'u'u hemea rama'a na haroharo:
‘Simeni, meni wawane lalaia! Asi'amai ma mi
ma'aia!’
7 “Ma minaa ei nanao, rona wera ma
fawe'afarawaninaa ei ramai ro'ou.
8 Ei poapoa, rona warenaa a'a ei ano'ano ba,
‘Igifani pao eni ramai hai'ou; fi pere eni ramai
hai'ou.’
9 “Rona ware ba, ‘Lomi na hawia hai'ou ma
hamu'ou. Ma'uaa aununaa a'a ei rona'o alo pao
ma pono pao hamu'ou.’
10 “Ma'uaa ei roifi nolao ba ro'aa pono pao, mei
wawane lalaia na nomai. Ei nanao ei rona oma'a,
rona wadu'ai ma hananafipui a'ana fei hananaa
lalaia. Ma fei gigei na fare'i.
11 “Nene, ei haipanidiai, rona nomai. Rona
ware, ‘Mena lalaia! Mena lalaia! Gigifanaa hai'ou
fei gigei!’
12 “Ma'uaa ina ware, ‘Apa'aa warefa'uai ba lomi
una apa'aa hamu'ou.’
13 “Si'ei, hamonei oma'a, uaa lomi hamona aida
fei arewaa, o fei au.

Fei Warea Hanunuu ei Mugoo Po'i
(Luke 19:11-27)

14 “Ma ana ale'ei hemea ba i tatalai gufu raua,
mei na harofaa ei nafina ma fanaa ei manuma-
nuna a'a ro'ou ba ronei oma'aia.
15 A'a hemea ina fanaa haipani mugoo po'i.* A'a
hemeadiai, na fanaa guapalo ma a'a hemeadiai,
hepalo; ina fanaa hememea ana ale'ei na puduaa
apa'ana. Ma ina aunulao a'a fei tatalaiana.
16 Mei na tonaa haipani na aunubatafa ma bigi
a'a ei mugoo po'ina ma na to haipanidiai.
17 Ana ale'ei, hemei na tonaa guapalo, ina to
guapalodiai.
18 Ma'uaa mei na tonaa hepalo na aunu ma
agi'opa'ainaa fei mugoo po'ii mei fasuna.
19 “I madilao, na nomai mei fasuu ei nafi ba i
fawanewaneaa ei mugoo po'i a'a ro'ou.
20 Mei tonana haipani na todimai haipani. Ina
ware, ‘Mena fasu, onadii faninaa paniu haipani.
Ma'a, una pafoinaa haipanidiai.’
21 “Mei fasuna na ware, ‘Ona bigifarawani mena
rawani'a nafiu, ona narapa'au! Si'ei ba ona
oma'afarawaninaa ma'ida manumanu; a aunaa
yoi oma'aa watauda manumanu. Mi ni'eni'efipui
a'au!’
22 “Mei tonana guapalo ana na nomai. Ina ware,
‘Mena fasu, onadii faninaa paniu guapalo. Ma'a,
una pafoinaa guapalodiai.’
23 “Mei fasuna na ware, ‘Ona bigifarawani mena
rawani'a nafiu, ona narapa'au! Si'ei ba ona
oma'afarawaninaa ma'ida manumanu; a aunaa
yoi oma'aa watauda manumanu. Mi ni'eni'efipui
a'au!’

---

* **25:15: 25:15** Laloo feni warea hanunu, mugoo po'italent. Hepalo talent, puduna ale'ei hefi'a pufaba'a kina

24 “I dii, inawe nomai mei tonana hepalo ma
ware, ‘Mena fasu, una aidadii ba yoi, hemea ona'o
nunuminia ba ei rama'a, ronei bigifawe'i a'amu,
ona'o hufu fawelei abaa faroamu ma ona'o hau
fawelei lomi ona sumai lau.
25 Si'ei, una ma'au ma na aunu'agifipa'ainaa
fei mugoo po'imu. Ma'a, ana sifeni, feni mugoo
po'imu.’
26 “Ina ware mei fasuna, ‘Yoi, pa'aa tamafo ma
hafelo'a nafi! Haa, ona aidadii ba una'o hufu
fawelei abaa faroau ma una'o hau fawelei lomi
una sumai lau?
27 Ona aida ba yau ale'ei, na? Nabaa onadii
augaa fei mugoo po'iu laloo fei humuu mugoo
po'i, una hadiwe'imai a todiai ma'ida mugoo po'i
pafona.
28 “ ‘Tonaa fei mugoo po'i a'ana ma fanaa mei na
pa'i hefua.
29 Uaa hini na pa'i, i todiai ma iwe pa'i watauda.
Hini lomi na pa'i, tamanu ma'idei hodihodiana,
nemea i tohadiwe'inia a'ana.
30 Fa'asi'anaa i ano mei hafelo'a nafi wagii fei
roromaa, fei na pa'i ai'aiga ma fi'u'uiaa difo.’

Ei Sipsipi ma ei Memee

31 “Ena na nomai mei Na'uu Rama'a nofininamii
ei hawerana fipuinaa minaa ei alo'alona, iwe guta
pafoo fei gutanaa hapara wagii fei haweraa fei
gufu pafea.
32 Minaa ei gufu tadiwe'ai, ro'aa figupuimai i
ma'ana ma iwe fi'alaginaa ei rama'a ana ale'ei
hemei oma'ama'aa ei sipsipi na fi'alaginaa ei sip-
sipi ma ei memee.

33 Iwe aunaa ei sipsipi raudei ma'auna ma ei
memee raudei mauwina.
34 “I dii, mei Hapara, i warenaa a'a ei pepei
ma'auna, ‘Nomai, hamu'ou ena na haweginaa
hamu'ou mei Amau; tonaa ei pono'aa hamu'ou, ei
na pagidigia mina, wagii fei au i famamaraiaa feni
malagufu.
35 Uaa una bao ma hamona faguau, una sigigi
ma hamona fani numau, lomi gufuu ma hamona
taufa'ugau,
36 lomi lawalawau ma hamona falalawainau,
una funu ma hamona roinau, yau humuu
bobo'aia ma hamonamii ma'a yau.’

37 “Ma ei wanewanea, ro'awe warenaa a'ana ba,
‘Mena fasu, haiga ei hai'ouna ma'apa'io ba ona bao
ma hai'ouna faguio, o ona sigigi ma hai'ouna fani
numamu?
38 Haiga ei hai'ouna ma'apa'io ba lomi gufumu
ma hai'ouna taufa'ugio, o lomi lawalawamu ma
hai'ouna falalawainio?
39 Haiga ei hai'ouna ma'apa'io ba ona funu, o yoi
humuu bobo'aia ma hai'ounaree ma'a yoi?’

40 “Mei Hapara, iwe ware ba, ‘U'eipa'aa ware a'a
hamu'ou ba ei hamona bigi'aa e'ei a'a hemea lo-
fuu, hemea lomi baua harana, ana ale'ei hamona
bigi'ia a'au.’

41 “Ma iwe warenaa a'a ei i pepei mauwina
ba, ‘Hamu'ou ena una umuaa hamu'ou, difaraua
a'au ma dinaa i a'a fei hafi lomi i peretoo, fei di
pagi'augau ba hafii mei hani'u ma ei alo'alona.
42 Uaa, una bao ma lomi hamona faguau, una
sigigi ma lomi hamona fani numau,

43 lomi gufuu ma lomi hamona taufa'ugau, lomi
lawalawau ma lomi hamona falalawainau, una
funu ma yau humuu bobo'aia ma lomi hamona
roinau.'
44 "Ana ro'awe ware ba, 'Mena fasu, haiga ei
hai'ouna ma'apa'io ba ona bao, o ona sigigi, o lomi
gufumu, o lomi lawalawamu, o ona funu, o yoi
humuu bobo'aia ma lomi hai'ouna hadumio?'
45 "Iwe ware, 'U'eipa'aa warefa'uai a'a hamu'ou
ba tamanu lomi hamona bigi'ia a'a hemea lomi na
bauana harana, ana lomi hamona bigi'ia a'au.'
46 "Ma ro'awe tonaa fei fagianaa lomi i pedutoo,
ma'uaa ei wanewanea, ro'awe tonaa fei harenua
lomi i pedutoo."

26

Fei Fiwareipa'aia ba Ro'aa Fo'aiaa Jesus (Mark 14:1, 2; Luke 22:1, 2; John 11:45-53)

1 I'a warepedugaa ei manumanu ei Jesus, ina
warenaa a'a ei otalai nenerana,
2 "Hamona aida ba i nomai fei Talai Falogia
namafuo ma mei Na'uu Rama'a ro'aa fifaninia
panii hefi'a ba ro'aa fatawaia."
3 I dii, ei famamoaa humuu mei Haidaa ma
ei bauaniaa gufu, rona figupui laloo humuu Ca-
iaphas, mei pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa
4 ma rona fiwareinaa hefi'a manitoai hafelo'a ba
ro'aa panarofaa Jesus ma fo'afama'eia.
5 Rona ware ale'ei ba, "Ma'uaa a'a ba wagii fei au
Hananaa, o ei rama'a rowemina fisibai."

Mei Pifine na Iginaa Jesus Pao Yei Bethany (Mark 14:3-9; John 12:1-8)

6 I guta yei Bethany Jesus laloo humuu hemea
rama'a, mei rona roroinia Simon mei Watawatai,
7 na nomai a'ana hemea pifine na pa'i hepalo
alabaster pe'i pao na dufa ma namina bauana
pono'ana ma na iginaa tabana ei fi gutafapalagi
ditataa fei tawa.
8 Ro'aa fanunuaa fei ei otalai nenerana, ronam-
ina siba ma i'igai, “Tani o igisimi'uaia ale'ei?
9 Fei dufaa pao, ina rawani nabaa ona alonaa
baua mugoo po'i ma fanaa ei mugoo po'i a'a e'ei
lomi manumanuu ro'ou.”
10 Jesus na aida ba rona ware ale'ei ma na
warenaa a'a ro'ou, “Tani hamo'aa fahauaa unuu
mei pifine? Ina bigi'aa hepalo pa'aa rawani'a
manumanu a'au.
11 Ranimai, ei lomi manumanuu ro'ou, rona
guta inamoaa hamu'ou ma'uaa, abaa ranimai yau
a gutafipui a'a hamu'ou.
12 Ina igiaa feni dufaa pao unuu ba i
hapigi'augau a'a fei huapu.
13 A warefa'uai a'a hamu'ou ba hitani yeni
malagufu ro'aa u'ugaa fei rawani'a warea, ana
rowe guainaa tamanu ina bigi'ia a'au mei pifine
ba ronei nonominia.”

Judas na Uga ba i Aloaa Jesus
(Mark 14:10, 11; Luke 22:3-6)

14 I dii, hemea ei Hefua ma Helagui—mei
rona roroinia Judas Iscariot—na aununaa a'a ei
famamoaa humuu mei Haidaa
15 ma na i'igai, “Hamo'aa fanau tamanu nabaa
a fifaninia panii hamu'ou?” Si'ei, rona wareifania
odufua pa'ania mugoo po'i silver.

16 A'a fei ma nolao, Judas na oma'aiaa hepalo
rawani'a au ba i fifaninia panii ro'ou.

Fei Hananaa fei Talai Falogia
(Mark 14:12-21; Luke 22:7-13, 21-23; John 13:21-30)

17 A'a fei rawarawa arewaa laloo fei Hananaa ei
Faraa Pidaua Lomi Fafuafua, ei otalai nenerana,
rona nomai a'a Jesus ma i'igai, “Nunumiamu ba
hai'ou'aa pagia hitani fei gutanaa o'ou ba o'aa
hanana a'a fei Talai Falogia?”
18 Ina ware, “Wi wadu'ainaa fei baua gufu a'a
hemei rama'a ma warefania ba, ‘Mei Feroia na
ware ba: Fei auu na rafi'i. Hai'ou ei otalai nen-
erau, hai'ou gutafipui wagii fei Hananaa fei Talai
Falogia i humumu.’ ”
19 Si'ei, ei otalai nenerana, rona bigi'aa ei ware-
naa a'a ro'ou ma pagi'augaa ei manumanuu fei
Talai Falogia.
20 I nopoilao, Jesus na gutafapalagi a'a fei tawa
fipui a'a ei Hefua ma Helagui.
21 Ma ei roi hanana, ina ware, “A warefa'uai ba
hemea hamu'ou, i aloau.”
22 Ronamina faloloa'i ma hememea ro'ou na
warenaa a'ana ba, “A'a ba yau, mena Fasu?”
23 Jesus na ware, “Mei i pudifipuinaa panina
a'au laloo fei hagi, hia, i aloau.
24 Mei Na'uu Rama'a, iwe aunu ana ale'ei
ronadii ne'inia. Ma'uaa ina fagiana mei na aloaa
mei Na'uu Rama'a! Ina rawani nabaa lomi ina
waninimai.”
25 I dii, Judas, mei ba i aloaa Jesus nawe ware
a'ana ba, “A'a ba yau, Rabbi?”

Jesus na ware, “Hi'i, pa'aa yoi.”*

Fei Finei mei Fasu
(Mark 14:22-26; Luke 22:14-20; 1 Corinthians 11:23-25)

26 Ei roi hanana, Jesus na tonaa fei faraa pidaua,
na ware ‘ta’, bidigedigeia ma fanaa ei otalai nener-
ana ma na ware, “Tonia ma hanaia; feni, pigiou.”
27 Ma na tonaa fei bara, ware ‘ta’, fanaa ro'ou ma
ware, “Hunu a'a feni, minaa hamu'ou.
28 Feni, rarau a'a fei fi'ugaia,† fei na wigii a'a
watauda ba mei Fasu i futoaa ei hafelo'aa ro'ou.
29 A warefanaa hamu'ou ba lomi ba a hunud-
inaa ei ranuu grape nopa'aloo fei arewaa na
hunufipuidiai a'a hamu'ou laloo fei haparaiaa mei
Amau.”
30 Ro'aa laugidigaa hepalo laugaa mei Haidaa,
rona aununaa yei Maugeni Olive.

Jesus nadii Wareaa fei Sifisifii Peter
(Mark 14:27-31; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

31 I dii, Jesus na warenaa a'a ro'ou, “A'a feni poi
feni, minaa hamu'ou, hamo'aa pasi, uaa yau. Uaa
ronadii ne'inia ba:
“ ‘Yau, ba a hafugaa mei oma'ama'aa ei sipsipi,
ma ei sipsipi, rowe ponitalanenei.’
32 Ma'uaa ena na asi'aa, awe aunulao i ma'aa
hamu'ou, dinaa Galilee.”
33 Na ware Peter, “Nabaa minaa ro'ou, rona pasi
uaa yoi, yau, pa'aa lomi.”
34 Jesus na ware, “A warefa'uai a'amu ba a'a feni
poi feni, atawe ai fei a'aroo, yoi, o'aa ware ba lomi
ona apa'au.”

---

* **26:25: 26:25** O, *“Ana yoi ona wareia.”* † **26:28: 26:28** Hefi'a ne'ia ba *fei manufau fi'ugaia*

35 Ma'uaa Peter na ware, “Nabaa unei ma'efipui
a'amu, ana lomi a ware ba lomi na apa'a'io.” Ma
minaa ei otalai nenerana, ana rona ware ale'ei.

Gethsemane
(Mark 14:32-42; Luke 22:39-46)

36 I dii, Jesus na dinaa Gethsemane fipui a'a ei
otalai nenerana ma warenaa a'a ro'ou, “Guta yeni
ena na dinaa yei ma lafulafu.”
37 Ina dugaa Peter mawe laguei na'uu Zebedee
fipui a'ana ma nawemina faloloa'i ma awata nara-
narana.
38 Ma ina warenaa a'a ro'ou, “Fei naranarau
namina pepesu a'a ei faloloa'ia ba apo'o bima'e ua.
Guta yeni ma oma'oma'afipui a'au.”
39 I'a nolao ma'idadiai, na fapasinaa pudana i
malagufu ma lafulafu, “Mena Amau, nabaa na
rawani a'amu, tonaa fei bara a'au. Ma'uaa onei'aa
bigi'aa ei nunumiau, uaa ei nunumiamu.”
40 Ma inawe hadiwe'idinaa a'a ei otalai
nenerana ma re bapa'aa ro'ou, rona ma'igu
ua. Ina i'iginaa Peter, “Haa, lomi ba hamo'aa
guta'oma'afipui a'au ale'ei heai hour ua?
41 Hamonei oma'a ma lafulafu ba hamonei'aa
pasi a'a ei hafelo'a. Fei spiriti, na mamalawia,
ma'uaa, fei unu na rafilele.”
42 Ina aunudiai fei faguapoana ma na lafulafu,
“Mena Amau, nabaa unei hunumaa fei bara ma
lomi ba o tonia, te, a bigi'aa nunumiamu.”
43 I'a hadiwe'imai, na fanunupa'idinaa ro'ou
ba rona ma'igu, uaa namina pasiholehole pudaa
ro'ou.
44 Si'ei, ina di'ininaa ro'ou ma aunudiai ma
fei fa'odupoaa lafulafuana ana ale'ei ei wareana
fama'a.

45 I'a hadiwe'idimai a'a ei otalai nenerana, ina
warenaa a'a ro'ou, “Haa, ana hamo'ei ma'igu ma
fawenai? Ma'aia, fei au na rafi'i ma mei Na'uu
Rama'a, na udediginaa panii ei hafelo'a.
46 Asi'aa. O dii! Ifi nomai mena i aloau!”

Rona Panarofaa Jesus
(Mark 14:43-50; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

47 Ana fi wareware ua, na nomai Judas, hemea
ei Hefua ma Helagui. I a'ana na pa'i hepalo baua
gupuu rama'a ma rona pa'i wadu ma hafuhafu,
aloamiaa ei famamoaa humuu mei Haidaa mawe
ei bauaniaa gufu.
48 Mei aloa nadii pagi'augaa fei lala a'a ro'ou
ale'ei ba, “Mei una hatofaa manufina, simei; ha-
monei panarofia.”
49 Judas na nofawanewanelao a'a Jesus ma na
ware, “Poi, mena Rabbi!” ma ina hatofaa manu-
fina.
50 Jesus na ware, “Otafi, bigi'aa fena ba o'aa
bigi'ia.”‡

Ma ei rama'a, rona'aa ulao, panarofaa Jesus ba
ro'aa nodugia.
51 Ma hemea ei maroaa Jesus na rapuwenu'aa
fei waduna ma lafigifamosuaa fei adiaa mei nafii
mei pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa.
52 Jesus na warefania, “Auhadiwe'inia a'a fei
udeana fei wadumu, uaa hini i rapuwenu'aa
waduna ana i ma'e a'a fei wadu.
53 Lomi hamona aida ba nabaa a harofaa mei
Amau, i alofanamiau ale'ena oloromfua pa'ania
pufaba'a alo'alo?

---

‡ **26:50: 26:50** O, *“Otafi, tani o nomai?”*

54 Ma'uaa, nabaa ale'ei, batanai ba i fa'uai ei
ne'ia laloo fei Bu'u Apuna ba nei ale'ei e'eni?"
55 A'a fei au fei, Jesus na warenaa a'a fei gupuu
rama'a, "Haa, una fasibaiaa ei rama'a a'a fei gava-
man ma si'ei hamona notonamiaa ei wadu ma
ei hafuhafu ba hamomii panarofau? Minaa ei
arewaa na guta i malalaa fei humuu mei Haidaa
ma feferoi ma lomi hamona panarofau.
56 Ma'uaa minaa ei manumanu ei, ina nomai ba
nei fafa'uainaa ei ne'iaa ei mamama'a." Ma minaa
ei otalai nenerana, rona ponidi'ininia.

I Ma'aa ei Sanhedrin
(Mark 14:53-65; Luke 22:54, 55, 63-71; John 18:13, 14, 19-24)

57 Ei rama'a rona panarofaa Jesus, rona nodugi-
naa hia a'a Caiaphas, mei pa'aa bauaniaa humuu
mei Haidaa, yei fawelei rona figupui ei feroiaa fei
law mawe ei bauaniaa gufu.
58 Ma'uaa Peter na nenegifarauamai ma'ida
a'ana, nopa'aloo fei malalaa fei humuu mei pa'aa
bauaniaa humuu mei Haidaa. Ina wadu'ai ma
gutafipui a'a ei oanananaa ba i fanunu ba ro'aa
bigi'aa tamanu.
59 Ei famamoaa humuu mei Haidaa mawe mi-
naa ei Sanhedrin, rona lalabaginaa ei sifisifi
warea a'a ei rama'a ba Jesus na bigifatata ma ro'aa
fo'afama'eia.
60 Watauda rama'aa sifisifi, rona nomai ma'uaa,
lomi rona labagipa'aa hepalo tatana.

I dii, lagunawe nomai helagui rama'a
61 ma laguna ware ba, "Meni rama'a meni, ina
ware ba 'A birosiaa fei humuu mei Haidaa ma
fadudinia laloo oduai arewaa.' "

62 Nawe ufalarai mei pa'aa bauaniaa humuu
mei Haidaa ma warenaa a'a Jesus, “Haa, lomi o'aa
ware? Tamanu fei u'uga laguna wareia ba ona
bigi'ia?”
63 Ma'uaa Jesus na ufamadumu.
Mei pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa na
warenaa a'ana, “A warenaa a'amu ba onei
warefa'uai i pudaa mei Haidaa, mei fi oalao:
Nabaa yoi, mei Christ,§ mei Na'uu mei Haidaa, te,
warefanaa hai'ou.”
64 Jesus na ware, “Hi'i. Ana ale'ei ona wareia.
Ma'uaa a warefanaa minaa hamu'ou ba nefarani,
hamopowe ma'apa'aa mei Na'uu Rama'a i guta i
ma'au Hemei Faufaua na nomai i pafoo ei papalei
pafea.”
65 Ma mei pa'aa bauaniaa humuu mei Haidaa
na rapunini'aa ei lawalawaa anaia ma ware, “Ina
warefafeloaa mei Haidaa! Tani o labagidinaa
nemea ba i u'ugia? Ma'aia, hamona guaidigia ba
ina warefafeloaa mei Haidaa.
66 Tamanu naraa hamu'ou?”
Rona ware ba, “Pono'ana ba inei ma'e.”
67 Si'ei, rona huwiaa pudana ma la'ugia.
Hefi'adiai, rona lapagia
68 ma ware, “Di warefa'aiaa hai'ou, mena Christ.
La'ugaa hini yoi?”

Peter na Ware ba Lomi na Apa'aa Jesus
(Mark 14:66-72; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

69 Peter na guta i malalaa fei ro'ei fadududu ma
hemea nafi nanao na nomai a'ana. Ina ware, “Yoi,
ana hemea maroaa Jesus, mei Galilee.”

---

§ **26:63: 26:63** O, *Messiah*; v. 68 anaa

70 Ma'uaa ina ware ba lomi. Ina ware, “Lomi
una aida ba oi wareaa tamanu.”
71 Ma ina aunulao a'a fei baua gigei fei gufu ma
hemeadiai nanao na ma'apa'ia ma warenaa a'a ei
rama'a yei, “Mena rama'a mena, ina gutafipui a'a
Jesus, mei Nazareth.”
72 Ina warediai ba lomi ma na fa'unai ba, “Lomi
una apa'aa mei rama'a mei!”
73 Lomi namina madii ma ei ro'aa ufalarai yei,
rona nolao a'a Peter ma ware, “Pa'aa fa'ua ba
yoi hemea ro'ou, uaa hai'ouna guai'apa'aa paolaa
wareamu.”
74 Ma inawe umuaa anaia ma fa'unai a'a ro'ou,
“Pa'aa lomi una apa'aa mei rama'a mei!”
Ana ei ua, hepalo a'aroo na ai.
75 Ma Peter nawe nonomipa'aa ei wareaa Jesus:
“Nene iwe ai fei a'aroo, o'aa wareaa fei fa'odupoaa
wareamu ba lomi ona apa'au.” Ma ina dinaa ano
ma namina aifafelo.

27

Rona Noduginaa Jesus a'a Pilate
(Mark 15:1; Luke 23:1, 2; John 18:28-32)

1 Mafufuo badu minaa ei famamoaa humuu mei
Haidaa mawe ei bauaniaa gufu ronawe ware ba
ronei aunaa Jesus ma'ea.
2 Rona faroro'inia, taudugia ma aunaa hia panii
Pilate, mei gavanaa.

Judas na Fahabe
(Acts 1:18, 19)

3 I'a fanunupa'ia Judas, mei na aloia, ba rona
ware ba nei ma'e Jesus, inamina faloloa'i ma na

auhadiwe'inaa ei odufua pa'ania mugoo po'i silver a'a ei famamoaa humuu mei Haidaa mawe ei bauaniaa gufu.

4 Ina ware ba, “Yau, una bigifafelo, uaa una aloaa hemea ma'ea ma lomi hafelo'ana.”

Rona ware, “Abaa manumanuu hai'odu! Uaa manumanumu.”

5 Si'ei, Judas na siminaa ei mugoo po'i laloo fei humuu mei Haidaa ma aunu. I dii, ina nolao ma re fahabe.

6 Ei famamoaa humuu mei Haidaa, rona hau'aa ei mugoo po'i ma ware, “Lomi na rawani a'a fei law nabaa o'aa augia laloo fei ude'udee ei mugoo po'i, uaa na udia raraa mei ma'ea.”

7 Si'ei, ronawe ware ba ei mugoo po'i ei nei pono'aa hepalo malagufu fawelei rona'o bigi'aa ei babagii ma ipowe oanaa huapuu ei rama'aa hepapa gufu.

8 Sifei, fei pa'afina ba nopa'amii wagieni rona'o ware ba Malagufu Raraa.

9 Ma fei diwareaa Jeremiah, mei mamama'a nawe fa'uai: “Rona tonaa ei odufua pa'ania mugoo po'i silver, ei rona augia ei Israel ba pono'ana

10 ma a'a fei, rona pono'aa fei malagufu, fawelei rona'o bigi'aa ei babagii, ana ale'ei tamanu mei Fasu na ware ba unei bigi'ia.”

Jesus i Ma'aa Pilate
(Mark 15:2-5; Luke 23:3-5; John 18:33-38)

11 Ma ei, Jesus na u i ma'aa mei gavanaa ma mei gavanaa na i'igainia, “Haa, yoi, mei haparaa ei Jew?”

Jesus na ware, “Hi'i, ana ale'ei ona wareia.”

12 Ro'aa ware ei famamoaa humuu mei Haidaa
mawe ei bauaniaa gufu ba ina bigifata, lomi ina
wareware.
13 Ma Pilate na i'iginia, “Ona guainia ei
u'ufafeloaa ro'ou yoi?”
14 Ma'uaa Jesus lomi na wareware, pa'aa lomi
na ware a'a hepalo hafelo'a wareaa ro'ou—ma
namina maduofo wagina mei gavanaa.

Rona Ware ba Jesus Nei Ma'e
(Mark 15:6-15; Luke 23:13-25; John 18:39—19:16)

15 Ma wagii fei au Hananaa, fei maumau mei
gavanaa ba i alafalele'anaa nemea i laloo hu-
muu bobo'aia, nemea rona nunuminia ei gupuu
rama'a.
16 A'a fei au fei, rona pa'i hemea pa'aa hafelo'a i
laloo humuu bobo'aia, harana Barabbas.
17 Si'ei, ro'aa figupuidigimai ei rama'a, Pilate na
i'iginaa ro'ou, “Hini lagua ba a alafalele'ania a'a
hamu'ou: Barabbas, o Jesus, mei rona roroinia ba
Christ?”
18 Uaa ina aidadii ba ei ro'aa fifaninaa Jesus
panina, si'ei ba rona punepune.
19 Ei i guta pafoo fei gutanaa mei fadududua
Pilate, mei harona na alonaa a'ana feni ne'ia
feni: “Apuna bigi'aa hepalo manumanu a'a mei
wanewanea, uaa laloo fei mefiu wagieni, namina
fi'i tabau uaa hia.”
20 Ma'uaa ei famamoaa humuu mei Haidaa
mawe ei bauaniaa gufu, rona u'ugainaa ei gupuu
rama'a ba Barabbas nei lele'aa ma Jesus nei ma'e.
21 Na i'igai mei gavanaa, “Hini lagua hamona
nunuminia ba a alafalele'afanaa hamu'ou?”
Rona ware, “Barabbas.”

22 Pilate na i'igai, “Ma a bigi'aa tamanu a'a Jesus,
mei rona roroinia ba Christ?”
Minaa ro'ou, rona ware ba, “Fatawaia!”
23 Pilate na i'igai, “Hamatani? Tamanu fei bigi-
fatatana?”
Ma'uaa, rona haropararai'apoi, “Fatawaia!”
24 I'a fanunupa'ia Pilate ba lomidiai ma'atalana
ma fei gupuu rama'a fipowe asi'aa fei sibaa ro'ou,
ina tonaa fei ranu ma na fesuaa panina i pudaa
ro'ou. Ma na ware, “Lomi na pa'i tatau a'a ei raraa
meni wanewanea. Manumanuu hamu'ou!”
25 Minaa ei rama'a, rona ware, “Ei rarana, na
udenaa pafoo hai'ou mawe ei na'uu hai'ou!”
26 Ma ina alafalele'anaa Barabbas a'a ro'ou.
Ma'uaa ina ware ba ei maroana, ronei babuinaa
Jesus ma ina fifaninaa panii ro'ou ba ronei fa-
tawaia.

Ei Fo'aa na Hararasinaa Jesus (Mark 15:16-20; John 19:2, 3)

27 Ma ei rama'aa fo'aa mei gavanaa, rona
tauduginaa Jesus i laloo fei Praetorium ma minaa
ei rama'aa fo'aa, rona ufaweloinia.
28 Rona dudufa'ala'alaia ma hawainia a'a hepalo
hawaa ugu ina ro
29 ma rona fifigifipuinaa ei wowo'ii na hogia
ale'ei tao hapara ma rona aunaa tabana. Rona
augaa hepalo o i panina pepei ma'au, fa'unaa
du'uu ro'ou ma'ana ma hararasinia. Rona ware,
“Hagu'u, mena haparaa ei Jew!”
30 Rona huwia, tonaa fei o ma hafuhafugaa ta-
bana.

31 Ro'aa hararasidigia, rona dudumaa fei hawaa
ugu ma farafehadiwe'inaa hia ana ei susuna. Ma
rona aunudugia ba ro'aa fatawaia.

Fei Fatawana
(Mark 15:21-32; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

32 Ei ro'ei asi'alao, rona nobapa'aloo hemea
Cyrene, harana Simon ma rona augaa fei
hawafolo foreforena ba nei harenia.
33 Rona nomai fawelei, Golgotha (hanuna ba
Na'ana'a Guitaba).
34 Fawelei, ba ro'aa fahunumaa Jesus fei wine,
fei rona fihafuinia a'a fei ranuu ei para'aa fua;
ma'uaa, i'a hunuma'aia, lomi na nunuminia.
35 Ro'aa fatawadigia, rona fi'alaginaa ei susuna
a'a hepalo uni'uni fifigaia.*
36 Rona guta'oma'aia yei.
37 I palalaa fei tabana rona ne'i'augaa feni ba
tatana:

HEMENI, JESUS. MEI HAPARAA EI JEW.

38 Laguei fafanao, laguna fatawafipui a'ana,
hemea i ma'auna ma hemea mauwina.
39 Ei rama'a, ei rona talailao nana'ana, rona ware-
fafeloia, bi'oreinaa tabaa ro'ou
40 ma ware, “Yoi, mena ba o birosiaa fei humuu
mei Haidaa ma fadudinia laloo oduai arewaa,
onei fatela'anio! Upumai a'a fena hawafolo nabaa
yoi mena Na'uu mei Haidaa!”
41 Ana ale'ei, ei famamoaa humuu mei Haidaa,
ei feroiaa law mawe ei bauaniaa gufu, rona
hararasinia.

---

* **27:35: 27:35** Hefi'a ne'ia ba: *uni'uni fifigaia ba fei wareaa mei mamama'a nei fa'uai: “Rona fi'alaginaa fei susuu a'a hememea ro'ou ma rona bigi'aa fei uni'uni fifigaia a'a ei hawaa uguu”* (Psalm 22:18)

42 Rona ware, “Ina fatela'anaa hefi'a, ma'uaa,
lomi ba i fatelapa'aa anaia! Hia Haparaa Israel!
Inei upumai a'a fei hawafolo ma o'awe nara ba
fa'ua wareana.
43 Ina narafawe'i a'a mei Haidaa. Na rawani ba
mei Haidaa nei fatela'ania e'eni nabaa ina nun-
uminia, uaa ina ware, ‘Yau Na'uu mei Haidaa.’ ”
44 Ana ale'ei, laguei fafanao, laguei laguna fa-
tawafipui a'ana, laguna warefafeloia.

Fei Ma'eaa Jesus
(Mark 15:33-41; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

45 Haloaina nopa'aloo fei fa'oduaiaa ido'o, mi-
naa ei gufu tadiwe'ai na roroma.
46 Ale'ena fei fa'oduaiaa ido'o, Jesus na
aipararai, “Eloi, Eloi,† lama sabachthani?”—
hanuna ba, “Mena Haidaniau, mena Haidaniau,
tani o ofadugau?”
47 Hefi'a ei ro'aa ufalarai yei, ro'aa guainaa fei,
rona ware, “Ifi harofaa Elijah.”
48 Ana ei ua, hemea na ponilao ba i tonaa fei
fahununu, fei i fahununaa fei wine a'a fei ranuu
ei para'aa fua, na fasuia a'a hepalo haihai ma
roainalao a'a Jesus ba nei hunumia.
49 Ma ei ro'ou, rona ware, “Di'ininia ma o fa-
nunu ba i nomai Elijah mi hadumana.”
50 Ma i'a aipararaidiai Jesus, ina fanaa fei
spiritina.
51 Ana a'a fei au fei, fei rapirapi i laloo fei humuu
mei Haidaa na aninirai pafea ma dinaa pu. Fei
malagufu na rere ma ei mugoo, rona afala.

---

† **27:46: 27:46** Hefi'a ne'ia ba *Eli, Eli*

52 Ei nopaa ei ma'ea na ba'agigi ma ei unuu
watauda ma'ea, ei rona apunai, rona asi'atodiai
harenuaa ro'ou.
53 Rona asi'amai a'a ei nopaa ei ma'ea ma nenee
fei asi'anaa Jesus, rona aununaa a'a fei gufu na
apunai ma ina fa'arewa a'a watauda rama'a.
54 Mei centurion mawe ei ro'ei oma'afipuinaa
Jesus a'ana, ro'aa fanunuaa fei rereaa malagufu
mawe minaa ei manumanu, ronamina ma'au
ma rona ware, “Pa'aa fa'ua ba hia, Na'uu‡ mei
Haidaa!”
55 Watauda pifine yei, ro'ei fanunumai raua
ma'ida. Rona neneraa Jesus ei i norai Galilee ba
ro'aa hadumia a'a ei nunumiana.
56 Dupuaa ro'ou, Mary Magdalene, Mary mei
inaa James ma Joses ma mei inaa ei na'uu
Zebedee.

Fei Agifaiaa Jesus
(Mark 15:42-47; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

57 I nopoilao, ina nomai hemea rama'a watauda
mugoo po'ina, gufuna Arimathea, harana Joseph,
mei ana hia, nawe neneraa Jesus e'eni.
58 Ina aunu ma i'iginaa Pilate ba nei fania fei
unuu Jesus ma Pilate na ware ba ei maroana,
ronei fania.
59 Joseph na tonaa fei unu, fahawainia a'a hep-
alo lawalawa linen lomi na loloa
60 ma naree fahainopia laloo fei manufau
nopaa ma'ea fei bigi'augana a'a ei na'ana'a.
Ina pigu'augaa hepalo baua mugoo i ma'aa fei
wawadu'ii fei nopaa na'ana'a ma ina aunu.

‡ **27:54: 27:54** O, *hemea na'u*

61 Mary Magdalene mawe hemeadiai Mary, la-
guna guta oma'anaa fei nopaa ma'ea.

Mei Oanananaa fei Nopaa Ma'ea

62 I'a nofidunaranilao, hefei arewaa nenee fei
Sabbath, ei famamoaa humuu mei Haidaa mawe
ei Pharisee, rona aunu ba ro'aa ma'a Pilate.
63 Rona ware, “Hagu'u, hai'ouna nonominia ba
ei fi guta mei rama'aa sifisifi, ina ware ba, ‘Nenee
oduai arewaa, awe asi'adiai.’
64 Hee, onei warefanaa ei maroamu ba ronei
oma'afarawaninaa fei nopaa ma'ea hawina fei
fa'oduaiaa arewaa. Nabaa lomi, woro naraa
hai'ou ba ei otalai nenerana, rowe nomai ma
topa'ainaa fei ununa ma warefanaa ei rama'a ba
na ma'elele'aa a'a ei ma'ea. Ma ei sifisifii ro'ou,
ipowemina apoidiai laraa ei sifisifii ro'ou fama'a.”
65 Pilate na ware, “Dugaa hefi'a oanananaa. Wi
lawagifarawaninaa fei nopaa ma'ea ale'ei apa'aa
hamu'ou.”
66 Si'ei, ronaree lawaraa fei nopaa ma'ea a'a
hepalo tamatama pafoo fei mugoo ma fa'ugaa ei
oanananaa.

28

Fei Asi'ana
(Mark 16:1-10; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Nenee fei Sabbath, i ba'apanii fei rawarawa
arewaa wagii fei hefapagipagia, Mary Magdalene
mawe mei ana hemeadiai Mary, laguna aunu ba
lagu'aree ma'a fei nopaa ma'ea.
2 Inamina rerere fei malagufu, uaa hemea
alo'aloo mei Fasu na upugio i pafea, na dinaa

a'a fei nopaa ma'ea, piguaa fei mugoo ma guta pafona.
3 Fei maumauna ale'ei usida ma ei susuna namina po'imalewa.
4 Ei oanananaa, ronamina ma'aufunurere a'ana ma ro'ou ale'ei ma'ea rama'a.
5 Mei alo'alo na warenaa a'a laguei pifine, “Apuna ma'au, uaa una aida ba hamu'ei labaginaa Jesus, mei rona fatawaia.
6 Hia, lomi yeni; ina asi'adii, ana ale'ei ei wareana. Mido'o ma'a feni nopana.
7 Ma aunubatafa ma re warefanaa ei otalai nenerana ba: ‘Ina asi'adii a'a fei ma'ea ma fi aunulao i ma'aa hamu'ou yei Galilee. Hamowe ma'aia yena.’ Te, una warefanidigaa hamugua.”
8 Si'ei, laguei pifine, laguna di'inibatafainaa fei nopaa ma'ea; laguna ma'au, ma'uaa, ana lagunamina ni'eni'e ma poni ba lagu'aa warefanaa ei otalai nenerana.
9 Ana ei ua, Jesus na bapa'aa lagua. Ina ware, “Mafufuo.” Laguna nomai a'ana, panarofaa pinena ma laguna losuinia.
10 Ma Jesus na warenaa a'a lagua, “Apuna ma'au. Wi warefanaa ena lofuu ba ronei dinaa Galilee; rowe fanunuau yena.

Ei Wareaa ei Oanananaa

11 Ei lagu'ei tatalailao laguei pifine, hefi'a ei oanananaa, rona wadu'ainaa fei baua gufu ma u'ufanaa ei famamoaa humuu mei Haidaa minaa ei manumanu rona fanunuia.
12 Ro'aa fiwarewareidii ei bauaniaa gufu ma ei famamoaa humuu mei Haidaa, rona pa'apa'ainaa hepalo naranara ma fanaa ei fo'aa watauda mugoo po'i.

13 Ma rona warefanaa ro'ou, “Hamonei ware ba,
‘Ei otalai nenerana, rona nomai poi ei hamo'ei
ma'igu ma poropa'ainia.’
14 Nabaa i guainaa fei u'ugaa fei mei gavanaa,
ipowe rawani a'ana ma lomi ba hamo'aa tonaa
dududua wagina.”
15 Si'ei, ei rama'aa fo'aa, rona tonaa ei mugoo
po'i ma bigi'ia ale'ei rona guainia. Ma fei u'uga fei,
na talenaa a'a watauda gufu dupuaa ei Jew a'a fei
au fei nopa'amii wagieni.

Ronei Bigi'aa fei Baua Bigi'a
(Mark 16:14-18; Luke 24:36-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

16 Ma ei hefua ma hemea otalai nenerana, rona
aununaa Galilee a'a fei maugeni, fei na ware Jesus
ba ronei dinaa wagina.
17 Ro'aa ma'apa'ia, rona losuinia; ma'uaa, hefi'a,
rona hamamagua.
18 Ma Jesus na nomai a'a ro'ou ma ware, “Minaa
ei faufau i pafea ma yeni malagufu ina fanidigau.
19 Si'ei, hamonei aununaa a'a minaa ei gufu ma
feroinaa ei rama'a ba ronei nenerau ma hamonei
pudugufinaa ro'ou a'a* fei haraa mei Ama ma mei
Na'u ma fei Spiriti Apuna
20 ma feroinaa ro'ou ba ronei neneraa minaa
ei warefanau hamu'ou. Ma apowe oafipui a'a
hamu'ou ranimai, nopa'aloo fei pedupeduu feni
ano.”

---

* **28:19: 28:19** O, *laloo;* ma'a Acts 8:16; 19:5; Romans 6:3; 1 Corinthians 1:13; 10:2 ma Galatians 3:27

Wuvulu Manufau Fi'ugaia
The New Testament in the Wuvalu-Aua Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Wuvalu-Aua long Niugini

copyright © 2004 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Wuvalu-Aua

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2012-11-26

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 1 Oct 2024 from source files dated 31 Aug 2023
fa91fc57-dbb6-5be2-bed0-2ae5e341066c